

Laki asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa

Yksityiskohtaiset perustelut

1 luku Yleiset säännökset

1 §. *Lain tarkoitus ja soveltamisala.* Pykälässä säädettäisiin valinnanvapauslain tarkoituksesta ja soveltamisalasta.

Pykälän 1 momentin mukaan lain tarkoituksena on edistää sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden mahdollisuuksia valita palvelujen tuottaja ja parantaa palveluiden saatavuutta ja laatua. Suomalaisen valinnanvapausmallin kautta siirryttäisiin uudenlaiseen sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiseen järjestelmään, jossa asiakas saisi laadukkaita palveluja oikea-aikaisesti ja yhdenvertaisesti hänen terveystensä ja hyvinvointinsa tukemiseksi erilaisissa elämäntilanteissa. Palveluissa hyödynnettäisiin tarkoituksenmukaisesti eri asiantuntijoiden ja organisaatioiden osaamista. Valinnanvapaus vahvistaisi myös palvelujärjestelmän kannusteita kustannusvaikuttavaan toimintaan, jatkuvaan kehittämiseen ja innovaatioihin.

Pykälän 2 momentissa säädetään soveltamisalasta. Lakia sovelletaan maakunnan järjestämistä vastuuseen kuuluvaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain mukaan kunnallinen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä vastuu siirtyy maakuntien vastuulle vuonna 2019. Maakunnan järjestämistä vastuulle kuuluvaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon sisältyvät kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävät ja palvelut sekä myös hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen jäisi kuntien tehtäväksi, minkä lisäksi maakuntien pitäisi myös omassa toiminnassaan huolehtia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä.

Laki koskee maakunnan järjestämistä vastuulle kuuluvaa toimintaa. Lakisääteisen työterveyshuollon yhteydessä järjestettävät sairaanhoidon palvelut eivät kuulu maakunnan järjestämistä vastuulle. Lakisääteisen työterveyshuollon osalta työntekijä ja yrittäjä voivat valita, hankkivatko palvelun maakunnan liikelaitoksesta vai muualta.

2 §. *Määritelmät.* Pykälässä määritellään laissa käytettävät valinnanvapausjärjestelmään liittyvät käsitteet.

Pykälän 1 kohdassa määritellään asiakas. Asiakkaalla tarkoitetaan maakunnan asukasta ja muita henkilöitä, joille maakunnan on lakiin perustuen järjestettävä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain perusteella maakunnan on järjestettävä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita maakunnan asukkaille, jolla olisi kotikuntalaisissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta maakunnassa. Kotikuntalain mukaan henkilöllä voi olla ainoastaan yksi kotikunta, jota koskeva tieto talletetaan kotikuntalain mukaan väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetussa laissa (661/2009) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään. Maakunnan asukkaiden lisäksi asiakkaalla tarkoitetaan myös muita henkilöitä, joille maakunnan on lakiin perustuen järjestettävä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Asiakkaan käsitteeseen sisältyvät myös terveystieteiden palveluita käyttävät potilaat. Asiakkaita voivat olla myös muut kuin maakunnan asukkaat, esimerkiksi kiireellistä sairaanhoitoa tarvitsevat henkilöt tai EU-säännösten perusteella palvelujen saamiseen oikeutetut henkilöt. Myös valinnanvapautta koskevien säännösten perusteella maakunnan palveluita käyttävät henkilöt ovat laissa tarkoitettuja asiakkaita.

Kohdassa 2 määritellään palvelutarpeen arviointi. Sosiaalihuoltolain 36 ja 37 §:ssä säädetään palvelutarpeen arvioinnista. Palvelutarpeen arviointi sisältäisi yhteenvedon asiakkaan tilanteesta ja sosiaalipalvelujen sekä erityisen tuen tarpeesta. Terveydenhuoltolaissa palvelutarpeen arvioinnista käytetään käsitettä hoidon tarpeen arviointi. Hoidon tarpeen arviointiin sisältyisi myös terveydenhuollon palvelujen tarpeen arviointi.

Kohdassa 3 määritellään asiakassuunnitelma. Sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevassa lainsäädännössä on käytetty eri käsitteitä kuvaamaan erilaisia asiakkaan tai potilaan palveluita, hoitoa tai hoivaa koskevia yksilöll-

lisiä suunnitelmia. Asiakkaita koskevien suunnitelmien laatimisesta on säädetty muun muassa sosiaalihuoltolaissa, terveydenhuoltolaissa, lastensuojelulaissa, vanhuspalvelulaissa, vammaispalvelulaissa sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa. Tässä laissa näille erilaisille asiakasta tai potilasta koskeville, yksilöllisille suunnitelmille on määritelty yläkäsitteeksi asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma tulisi tehdä palvelutarpeen arvioinnin ja selvityksen perusteella. Asiakassuunnitelman käsite sisältäisi potilaslain 4 a §:ssä tarkoitetun suunnitelman tutkimuksesta, hoidosta tai lääkinnällisestä kuntoutuksesta. Asiakassuunnitelmalla tarkoitettaisiin myös sosiaalihuollon asiakaslain 7 §:n mukaisia palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muita vastaavia suunnitelmia sekä sosiaalihuoltolain 39 §:n mukaista asiakassuunnitelmaa. Myös lastensuojelulain 30 §:n mukainen asiakassuunnitelma sisältyisi tämän lain mukaan määriteltyyn käsitteeseen.

Kohdassa 4 määritellään palvelun tuottaja. Palvelun tuottajalla tarkoitetaan kaikkia maakunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottavia yhtiöitä, yhteisöjä, järjestöjä, yrittäjiä ja itsenäisiä ammatinharjoittajia sekä muita toimijoita. Lainkohdan tarkoittamia palvelun tuottajia ovat siten muun muassa maakuntalain 52 §:ssä tarkoitetut maakunnan liikelaitokset sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottavat yhtiöt, yhteisöt, järjestöt ja ammatinharjoittajat. Määritelmällä tarkoitetaan tämän mukaisesti kaikkia maakunnalle palveluja tuottavia toimijoita. Palvelun tuottaja määritellään myös sosiaali- ja terveystalouden tuottamista koskevan lain 3 §:n 1 momentissa. Sen mukaan palvelun tuottajan käsitettä käytettäisiin kuvaamaan kaikkia sosiaali- ja terveystalouden palveluja tuottavia luonnollisia henkilöitä sekä yhteisöjä niiden oikeudellisesta muodosta riippumatta. Palvelun tuottajana toimivan luonnollisen henkilön tulee täyttää sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain tai terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain edellytykset. Yksityisenä elinkeinonharjoittajana toimiva palvelun tuottaja voi kuitenkin olla myös muu kuin sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö silloin, kun hän ei itse anna palveluja, joihin edellytettäisiin ammattihenkilön pätevyyttä. Palvelun tuottajalla tarkoitettaisiin myös oikeushenkilöä eli osakeyhtiötä, kommandiittiyhtiötä, avointa yhtiötä, osuuskuntaa, yhdistystä tai muuta yhteisöä tai säätiötä, joka antaa sosiaali- ja terveystalouden palveluja. Muu yhteisö voi olla esimerkiksi julkisyhteisö, joka muutoin kuin lakiin perustuvan velvollisuuden nojalla tuottaa sosiaali- ja terveystalouden palveluja. Tällainen voi olla esimerkiksi kunnan organisaatioon kuuluva oppilaitos tai yliopisto, joka toimintaa yhtiöittämättä tuottaa palvelua markkinoille ilman, että kysymys on opintoihin kuuluvasta harjoittelusta. Ensisijaisesti tällaisen toiminnan tulisi kuitenkin kilpailuneutraaliteettia koskevan lain säännön mukaan olla yhtiöitetty, jolloin sitä käsiteltäisiin tavallisena liikeyrityksenä.

Kohdassa 5 määritellään palveluyksikkö. Palveluyksiköksi on määritelty sellainen hallinnollisesti järjestetty kokonaisuus, jossa annetaan sosiaali- ja terveystalouden palveluja. Palveluyksikkö ei olisi sidottu välttämättä fyysisiin toimitiloihin. Palveluyksikkö voisi muodostua palvelun tuottajan oman päätöksen mukaisesti yhdestä tai useammasta sosiaali- tai terveydenhuollon palvelusta ja useammasta fyysisestä toimipaikasta, tai se voisi olla kokonaan ilman fyysistä toimipaikkaa annettu palvelu. Siten palveluyksikkö ei enää olisi sidottu ainoastaan nykyisen lainsäädännön mukaiseen toimintayksikön tai toimipaikan käsitteeseen taikka fyysiseen sijaintiin.

(Voimassa olevan yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 2 §:ssä säädettyihin määritelmiin ei sisälly erillistä toimintayksikön määritelmää. Toimintayksikön ja toimipaikan käsitteet on lisätty lain 4 §:ään vuoden 2006 alussa voimaan tulleella muutoksella säädettäessä tarkemmin lupahakemuksessa tarvittavista palvelun tuottajaa koskevista tiedoista. Lainmuutoksen esitöissä (hallituksen esitys laeiksi yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain, terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain sekä yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain muuttamisesta 34/2005 vp.) ei määritellä tarkemmin näiden käsitteiden sisältöä. Lakia sovellettaessa terveydenhuollon palveluja tuottavalla toimipaikalla on tarkoitettu sitä toiminnallista kokonaisuutta, jossa annetaan lain tarkoittamia palveluja. Jos palvelun tuottaja antaa terveydenhuollon palveluja useammassa kuin yhdessä toimipaikassa, lupahakemukseen on tullut liittää tiedot jokaisesta, yksilöllisesti nimetyistä toimipaikasta erikseen.

Voimassa olevan yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 3 §:n 2 kohdassa toimintayksiköksi on määritelty se toiminnallinen kokonaisuus, jossa tuotetaan asiakkaalle laissa tarkoitettuja palveluja. Lain esitöissä (hallituksen esitys yksityisiä sosiaalipalveluja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi 302/2010 vp.) on todettu kyseisen säännöksen osalta, että se vastaisi muutoin voimassa olevan lain 2 §:n 2 kohdassa olevaa määritelmää paitsi, että se muutettaisiin vastaamaan nykyistä tulkintakäytäntöä, jonka mukaan toimintayksikön käsite ei rajaudu toimintaan asiakkaan kodin ulkopuolella. Nykykäsitteen mukaan asiakkaalla on koti siellä, missä hän tosiasiallisesti asuu, esimerkiksi asumispalveluja tarjoavassa yksityisessä palvelutalossa tai van-

hainkodissa. Toisaalta toimintayksikkö -käsitteen tarkoittama toiminnallinen kokonaisuus ei ole sidoksissa tiettyyn fyysiseen toimipaikkaan, vaan sillä voidaan tarkoittaa esimerkiksi kotipalveluja tuottavaa yritystä.)

Julkisesti tuotettujen terveydenhuollon palvelujen osalta terveydenhuoltolaissa, erikoissairaanhoidolaissa ja kansanterveyslaissa käytetään toimintayksikön käsitettä. Vastaavasti sosiaalihuollon palvelujen osalta sosiaalihuoltolaissa käytetään toimintayksikön käsitettä.

Potilaslain 2 §:n 4 kohdassa terveydenhuollon toimintayksiköllä tarkoitetaan kansanterveyslaissa tarkoitettua terveyskeskusta ja muita kunnan toimintayksiköitä, jotka hoitavat kansan terveyslain mukaisia tehtäviä, erikoissairaanhoidolaissa tarkoitettua sairaalaa ja siitä erillään olevaa sairaanhoidon toimintayksikköä sekä sairaanhoitopiirin kuntayhtymän päättämää muuta hoitovastuussa olevaa kokonaisuutta, voimassa olevassa yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa tarkoitettua terveydenhuollon palveluja tuottavaa yksikköä, työterveyslaitosta siltä osin kuin se tuottaa työterveyslaitoksen toiminnasta ja rahoituksesta annetussa laissa tarkoitettuja terveyden- ja sairaanhoidon palveluja, valtion mielisairaaloista annetussa laissa tarkoitettuja valtion mielisairaaloita, terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitettua terveydenhuollon järjestämisvastuussa olevaa puolustusvoimien yksikköä siltä osin kuin se tuottaa terveyden- ja sairaanhoidon palveluja, ja Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa tarkoitettua Vankiterveydenhuollon yksikköä.

Tarkoitus on, että tähän lakiin ehdotettava uusi palveluyksikön määritelmä sisältäisi myös nykyisen, sekä yksityisiä että julkisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevassa lainsäädännössä ja soveltamisessa käytetyn, fyysiseen sijaintiin viittaavan toimintayksikön käsitteen. Tarkoitus on selkiyttää nykyistä sosiaali- ja terveyspalveluja koskevaa lainsäädäntöä ottamalla huomioon, että palveluja ei nykyisin anneta välttämättä fyysisestä toimipaikasta käsin. Uuden määritelmän tarkoituksena on lisäksi, että se tunnistaisi joustavasti mahdolliset tulevaisuudessa muodostuvat palvelutoiminnan muodot. Palvelun tuottajan tulisi ilmoittaa sekä palveluyksiköt että mahdollisesti ne tilat, joista käsin palveluja annetaan.

Kohdassa 6 määritellään suoran valinnan palvelut. Suoran valinnan palveluilla tarkoitetaan palveluita, jotka asiakas voi valita itse ilman maakunnan osoitusta tai maakunnan liikelaitoksen tekemää palvelutarpeen arviointia. Suoran valinnan palvelut koostuvat erikseen määritellyistä palvelukokonaisuuksista. Asiakkaalla on mahdollisuus suoraan valita hänen senhetkiseen elämäntilanteeseensa ja palvelutarpeeseensa parhaiten sopiva palvelujen tuottaja.

Kohdassa 7 määritellään sosiaali- ja terveyskeskus, jolla tarkoitetaan suoran valinnan palvelun tuottajan toimipistettä, jossa tuotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palveluja Sosiaali- ja terveyskeskuksessa tuotettaisiin lähinnä perustason palveluja.

Kohdassa 8 määritellään suunhoidonyksikkö, jolla tarkoitetaan suoran valinnan palvelun tuottajan toimipistettä. Suunhoidon yksikössä tuotettaisiin suoran terveydenhuollon suoran valinnan palveluja.

Kohdassa 9 määritellään maksuseteli. Maksusetelillä tarkoitetaan sosiaali- ja terveyskeskuksen tai suunhoidon yksikön antamaa osoitusta palvelun tuottajalle, esimerkiksi ammatinharjoittajalle. Asiakas voisi valita haluamansa palvelun tuottajan kaikista valtakunnalliseen palveluntuottajarekisteriin rekisteröidyistä palvelun tuottajista. Sosiaali- ja terveyskeskuksella ja suunhoidon yksiköllä säilyisi kokonaisvastuu asiakkaan palveluista ja se vastaisi maksusitoumuksella annettavan palvelun kustannuksista. Asiakkaan valitsema palvelun tuottaja vastaisi maksusetelin perusteella asiakkaalle annettavasta palvelusta. Sosiaali- ja terveyskeskus tai suunhoidon yksikkö määrittäisi palvelun tuottajalle maksettavan korvauksen tason. Korvauksen olisi oltava sen suuruinen, että asiakas voisi tosiasiassa saada sillä tarvitsemansa palvelun kohtuulliselta etäisyydeltä. Asiakas maksaisi palvelusta asiakasmaksulain mukaisen asiakasmaksun.

Kohdassa 10 määritellään asiakasseteli. Asiakasseteli olisi maakunnan liikelaitoksen asiakkaalle myöntämä sitoumus korvata maakunnan hyväksymän palvelun tuottajan antaman palvelun kustannukset. Asiakassetelin perusteella asiakkaalla olisi oikeus valita palvelujen tuottaja, kun maakunnan liikelaitos olisi ensin arvioinut hänen palvelujen tarpeensa. Asiakassetelin määrä on ennalta määritelty ja tuottaja on sitoutunut tuottamaan palvelun asiakassetelissä määriteltyyn hintaan.

Kohdassa 11 määritellään henkilökohtainen budjetti. Henkilökohtaisella budjetilla tarkoitetaan asiakkaan palvelutarpeen arvioinnin perusteella laskettavaa ja asiakkaalle myönnettävää maksusitoumusta/budjettia. Asiakas voi ostaa summalla tarvitsemansa palvelut. Henkilökohtaisesta budjetista voidaan käyttää myös ilmaisua yksilöllinen budjetti. Henkilökohtainen budjetti ei ole palvelu itsessään vaan keino tai joukko keinoja, joilla asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaiset palvelusisällöt ja niiden asiakaslähtöinen toteuttaminen voidaan mahdollistaa.

3 §. *Suhde muuhun lainsäädäntöön.* Pykälän 1 momentin mukaan palvelun tuottajaan sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa säädettyjä velvoitteita. Järjestämislain 3 luvussa säädetään palvelujen tuottamisesta ja 23 §:ssä säädetään palvelun tuottajan velvollisuuksista. Kaikilla palvelun tuottajilla on velvollisuus rekisteröityä valtakunnalliseen rekisteriin, jota ylläpitää Valtion lupa-, ohjaus- ja valvontavirasto. Rekisteröitymisvelvollisuus koskee kaikkia palvelun tuottajia riippumatta siitä, tuottavatko ne maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvia vai muita sosiaali- tai terveystalvveluja. Palvelun tuottajan rekisteröitymisen edellytyksistä säädetään sosiaali- ja terveystalvvelujen tuottamista koskevassa laissa. Palvelun tuottajalain 2 luvussa on säädetty toimintaedellytyksistä palvelun tuottajille ja 3 luvussa palvelun tuottajien rekisteröinnistä.

Pykälän 2 momentin mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia sovelletaan myös valinnanvapautta koskevien palvelujen asiakasmaksuihin. Asiakasmaksulain perusteella palvelujen käyttäjältä voidaan periä maksu, jos palvelua ei ole lailla säädetty maksuttomaksi. Maksu voi olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Asiakasmaksulaissa tai -asetuksessa olevan säännöksen perusteella enimmäismaksu voidaan säätää myös tätä alemmaksi. Lainkohdassa säädetään asiakasmaksulakia täydentävästi, että maakunta perii asiakkailta lain mukaiset asiakasmaksut. Palvelun tuottajat ilmoittavat maakunnalle asiakkaiden saamat palvelut ja muut asiakasmaksun määräämistä edellyttämät tiedot. Näiden perusteella maakunta lähettää asiakkaalle laskun saadusta palvelusta. Palvelun tuottajan saama korvaus on sen sijaan riippumaton asiakkaalta perittävästä maksusta. Tuottajan taloudellisen asemaan ei tällöin vaikuta myöskään asiakkaan maksukyvyttömyys tai maksun määräytyminen asiakkaan tulojen perusteella.

Edellä todetusta poiketen palvelun tuottaja voisi kuitenkin periä asiakkaalta maksun silloin kun asiakas on varannut vastaanottoajan, mutta ei ole saapunut vastaanotolle eikä myöskään peruttanut etukäteen vastaanottoaikaa. Tämä niin sanottu sakkomaksu voitaisiin periä asiakasmaksulain 3 §:n ja perusteella asiakasmaksu-asetuksessa olevan säännöksen mukaisesti.

Asiakasmaksulaki on tarkoitus uudistaa ennen valinnanvapaussäännösten voimaantuloa. Asiakasmaksulain kokonaisuudistuksen valmistelu aloitetaan kevään 2017 aikana.

Pykälän 3 momentin mukaan rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetussa laissa (1201/2013, jäljempänä rajalaki) on säädetty rajat ylittävään terveydenhuoltoon liittyvistä menettelyistä ja rajat ylittävän terveydenhuollon palveluista aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta. Rajalain lähtökohtana on henkilön oikeus hakeutua hoitoon toiseen Euroopan unioniin tai Euroopan talousalueeseen kuuluvaan valtioon tai Sveitsiin ja saada siitä jälkikäteen korvaus. Rajalain 5 §:n mukaan henkilöllä on oikeus hakeutua ulkomaille terveydenhuollon palveluihin. Lisäksi 6 §:ssä säädetään, että toisessa EU -valtiossa vakuutettu henkilö, joka tulee hoitoon Suomeen, on oikeutettu saamaan terveydenhuollon palveluita Suomessa ilman syrjintää.

Pykälän 4 momentin mukaan sosiaali- ja terveydenhuollosta sekä asiakkaan ja potilaan asemasta ja oikeuksista on voimassa edelleen, mitä niistä muualla lainsäädännössä säädetään. Eduskunnassa olevalla hallituksen esityksellä HE (/) ehdotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen suurta muutosta muun muassa siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuussa olisivat vuoden 2019 alusta maakunnat. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi maakuntalaki, laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä sekä niiden yhteinen voimaannpanolaki.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevia yleislakeja ovat sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja terveydenhuoltolaki (1326/2010). Sosiaalihuoltolaissa säädetään hyvinvoinnin edistämisestä, sosiaalipalveluista, sosiaalihuollon toteuttamisesta, palvelujen laadun varmistamisesta sekä muutoksenhausta sosiaalihuoltoon koskeviin päätöksiin. Lain tarkoituksena on siirtää painopistettä erityispalveluista yleispalveluihin, vahvistaa asiakkaiden yhdenvertaisuutta ja tiivistää viranomaisten yhteistyötä. Asiakaskeskeisyyden vahvistamiseksi

laissa määritellään ne tuen tarpeet, joiden perusteella sosiaalipalveluja ja muuta sosiaalihuoltoa järjestetään. Asiakkaalla on oikeus niihin palveluihin, joilla turvataan välttämätön huolenpito ja toimeentulo sekä lapsen terveys ja kehitys. Laissa määritellään lisäksi keskeisiä nykyisin kunnissa ja vuonna 2019 maakunnissa käytössä olevia sosiaalipalveluja, kuten asumis- ja laitospalvelut. Sosiaalihuoltolain lisäksi osasta sosiaalipalveluja ja niiden saamisperusteista on omat väestö- tai asiakasryhmäkohtaiset erityislakinsa, jotka määrittävät sosiaalihuollon sisällön oman erityisalueensa osalta huomattavasti yleislakina toimivaa sosiaalihuoltolakia laajemmin ja yksityiskohtaisemmin. Tällaisia lakeja ovat esimerkiksi lastensuojelulaki (417/2007), vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987, jäljempänä vammaisuuspalvelulaki), kehitysvammaisten erityishuollosta annettu laki (519/1977, jäljempänä kehitysvammalaki) ja iäkkäiden henkilöiden sosiaali- ja terveystalvveluista annettu laki (980/2012, jäljempänä vanhuspalvelulaki).

Terveydenhuoltolakia sovelletaan kansanterveyslaissa (66/1972) ja erikoissairaanhoidoissa (1062/1989) säädetyn, nykyisin kunnan järjestämisvastuuseen kuuluvan terveydenhuollon toteuttamiseen ja sisältöön. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuussa olisivat vuoden 2019 alusta maakunnat. Terveydenhuoltoon sisältyvät terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, perusterveydenhuolto ja erikoissairaanhoido. Nykyisin käytännössä kansanterveyslain ja erikoissairaanhoidoain mukaiset palvelut on eroteltu perusterveydenhuoloksi ja erikoissairaanhoidoksi. Perusterveydenhuollolla tarkoitetaan kuntien lähinnä terveyskeskuksissa järjestämiä palveluja. Terveyskeskuksilla voi olla useita eri toimipaikkoja eli terveysasemia tai sairaaloita. Nykyisin kuntien vastuulla on huolehtia myös siitä, että asukkaat saavat tarpeellisen erikoissairaanhoidon. Erikoissairaanhoidon järjestämistä varten maa on jaettu sairaanhoitopiireihin.

Perustuslain itsemääräämisoikeuteen liittyvien perusoikeussäännösten lisäksi yksilön aseman ja kohtelun kannalta keskeisiä ovat laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992, jäljempänä potilaslaki) ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslaki). Laitko s- kevat sekä julkista että yksityistä toimintaa. Vastaavia säännöksiä on myös muissa laeissa, kuten sosiaalihuoltolaissa, kehitysvammalaissa ja mielenterveyslaissa.

Sosiaalihuollon asiakaslakia sovelletaan sosiaalihuollon kaikkiin palveluihin ja asiakasryhmiin ja niin julkisiin kuin yksityisiin palveluihin. Sosiaalihuollon asiakaslain mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Laissa on myös säännöksiä asiakkaan itsemääräämisoikeudesta. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

Sosiaalihuollon asiakaslaki sääntelee myös tietojen antamista asiakkaalle. Lain mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samo in kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava niin, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

Jos asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan palvelujensa suunnitteluun taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja, on asiakkaan tahtoa säännösten mukaan selvitettävä yhdessä hänen laillisen edustajansa tai omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa. Alaikäisen asiakkaan toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat alaikäistä, on ensisijaisesti otettava huomioon alaikäisen etu.

Sosiaalihuollon järjestämisen tulee perustua viranomaisen tekemään päätökseen tai yksityistä sosiaalihuoltoa järjestettäessä sosiaalihuollon toteuttajan ja asiakkaan väliseen sopimukseen. Laki velvoittaa laatimaan sosiaalihuollon asiakkaalle palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muun vastaavan suunnitelman, jollei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Potilaslaissa säädetään potilaan kohtelusta ja itsemääräämisoikeudesta terveydenhuollossa. Potilaslain mukaan jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä. Voimavarojen arvioinnissa on kuitenkin otettava huomioon perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännös

ja 19 §:n 3 momentti, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Perusoikeuksien voimaantulon jälkeen yksilöllinen hoidon tarpeen arviointi on korostunut. Muun muassa eduskunnan oikeusasiamies on useissa ratkaisuissaan todennut, ettei pelkästään se, että kunnalla ei ole ollut varattuna määrärahoja riittävästi terveyden- ja sairaanhoitoon, ole riittävä peruste sille, ettei hoitoa järjestetä. Itsemääräämisoikeutta koskevat potilaslain säännökset ilmentävät tietoon perustuvan suostumuksen periaatetta. Potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla.

Potilaslaissa säädetään potilaan tiedonsaantioikeudesta. Potilaalle on annettava selvitys hänen terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa liittyvistä seikoista, joilla on merkitystä päätettäessä hänen hoitamisestaan. Terveystieteiden ammattihenkilöstön on annettava selvitys siten, että potilas riittävästi ymmärtää sen sisällön. Jos terveydenhuollon ammattihenkilö ei osaa potilaan käyttämää kieltä taikka potilas ei aisti- tai puhevian vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta.

2 luku Asiakkaan valinnanvapaus

4 §. *Asiakkaan oikeus valita.* Pykälän 1 momentin perusteella asiakkaan oikeudesta valita palveluntuottaja ja tämän toimipiste sekä palveluja antavat ammattihenkilöt säädetään tässä laissa. Valintaoikeuden tarkemmas sisällöstä säädetään jäljempänä 2 luvussa sekä 3-6 luvuissa.

Pykälän 2 momentissa säädetään valintaoikeuden alueellisesta laajuudesta. Asiakas voisi valita palveluntuottajan koko Suomen alueelta riippumatta siitä, missä maakunnassa asiakas asuu. Poikkeuksista valintaoikeuden laajuuteen säädetään jäljempänä tässä laissa. Valinta voisi kohdistua vain yhteen maakunnan liikelaitoksen toimipisteeseen, sosiaali- ja terveyskeskukseen sekä suunhoidon yksikköön kerrallaan. Poikkeuksena ovat tilanteet, joissa henkilö oleskelee väliaikaisesti valitsemansa palveluntuottajan sijaintikunnan ulkopuolella. Henkilön oikeudesta valita väliaikainen palveluntuottaja säädettäisiin jäljempänä 7 §:ssä.

5 §. *Valinnanvapaus suoran valinnan palveluissa.* Pykälässä säädetään asiakkaan valinnanvapauden kokonaisuudesta suoran valinnan palveluissa. Säännös on luonteeltaan informatiivinen. Suoran valinnan palvelujen valintaoikeuden sisällöstä säädetään tarkemmin lain 3 luvussa, väliaikaisen palveluntuottajan valinnasta 7 §:ssä sekä ammattihenkilön tai ammattihenkilöiden ryhmän valinnasta 9 §:ssä.

Pykälän 1 momentin mukaan asiakkaan oikeus valita suoran valinnan palveluiden tuottaja ilman maakunnan liikelaitoksen ohjausta tai palvelujen tarpeen arviointia kohdistuisi pykälän 1 kohdan perusteella suoran valinnan palveluja tuottavaan sosiaali- ja terveyskeskukseen sekä suunhoidon yksikköön. Pykälän 2 momentin 2 kohdan perusteella oikeus valita väliaikaisesti suoran valinnan palveluja tuottava sosiaali- ja terveyskeskus sekä suunhoidon yksikkö säädettäisiin 7 §:ssä. Pykälän 2 momentin 3 kohdan perusteella ammattihenkilön tai ammattihenkilöiden ryhmän valintaoikeus määräytyisi 9 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Pykälän 2 momentissa säädetään asiakkaan oikeudesta valita palveluntuottaja sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suun hoidon yksikön myöntämän maksusetelin perusteella. Sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön tulisi todetun palvelutarpeen perusteella antaa asiakkaalle mahdollisuus valita maksuseteli. Maksuseteli on asiakkaalle myönnetty sitoumusta korvata asiakkaan valitsemalle palvelun tuottajalle maksusetelin tarkoittamien palvelujen kustannukset maksusetelin arvoon asti. Maksusetelistä säädetään tarkemmin 17 §:ssä.

6 §. *Valinnanvapaus maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla olevissa palveluissa.* Pykälässä säädettäisiin asiakkaan valintaoikeuden rakenteesta maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla olevissa palveluissa. Säännös on luonteeltaan informatiivinen. Maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulle kuuluvien palveluiden valinnasta säädetään tarkemmin 4-6 luvuissa.

Pykälän 1 momentin perusteella maakunnan liikelaitos vastaisi muiden kuin suoran valinnan palvelujen tuottamisesta. Maakunnan liikelaitoksen tuottamien palveluiden sisällöstä säädettäisiin sosiaali- ja terveyden-

huollon järjestämisestä annetussa laissa. Pykälän 1 momentin 1 kohdan perusteella asiakkaan oikeus valita maakunnan liikelaitoksen perustason toimipiste sekä 2 kohdan perusteella oikeus valita erityistason toimipiste määräytyisi 4 luvussa säädetyllä tavalla. Valintaoikeus väliaikaisesti palveluja tuottavan maakunnan liikelaitoksen toimipisteen osalta säädettäisiin 7 §:ssä ja ammatinhenkilön tai ammattihenkilöiden ryhmän valintaoikeudesta 9 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin asiakkaan valintaoikeudesta niiden palveluiden osalta, jotka edellyttävät maakunnan liikelaitoksen palvelutarpeen arviointia. Asiakkaan oikeus valita palvelun tuottaja palvelutarpeen arvioinnin jälkeen koostuisi 2 momentin 1 kohdan perusteella maakunnan liikelaitoksen myöntämästä asiakassetelistä, josta säädettäisiin lain 5 luvussa sekä henkilökohtaisesta budjetista, josta säädettäisiin lain 6 luvussa.

7 §. Väliaikaisen palvelun tuottajan valinta. Pykälässä säädetään asiakkaan oikeudesta valita väliaikainen palveluntuottaja.

Pykälän 1 momentin perusteella väliaikaisesti toisella paikkakunnalla oleskelevalla asiakkaalla olisi oikeus saada hoitoa tai palvelua muussa kuin valitsemassaan maakunnan liikelaitoksen toimipisteessä, jos hän oleskelee väliaikaisesti valitsemansa maakunnan liikelaitoksen toimipisteen sijaintikunnan ulkopuolella. Vastavasti asiakas voisi mainituissa tilanteissa käyttää myös muun kuin valitsemansa suoran valinnan palvelun tuottajan sosiaali- ja terveyskeskuksen tai suunhoidon yksikön palveluja, jos asiakas oleskelee kunnassa, jossa ei ole asiakkaan valitsemansa suoran valinnan palvelun tuottajan toimipistettä. Väliaikainen oleskelu sijaintipaikkakunnan ulkopuolella voi johtua esimerkiksi työstä, opiskelusta, vapaa-ajan vietoista, lähiomaisen tai muun läheisen asumisesta tai muusta vastaavasta syystä. Lähiomaisella tai muulla läheisellä tarkoitetaan tässä samoja henkilöitä kuin potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992) eli henkilöitä, jotka ovat sukua suoraan takenevassa tai etenevässä polvessa, sisarusia, avio- tai avopuolisoa, rekisteröidyn parisuhteen osapuolta taikka läheistä ystävää.

Pykälän 1 momentin perusteella suoran valinnan palveluntuottajan tulisi pääsääntöisesti ottaa vastaan väliaikainen asiakas. Asiakas voisi valita väliaikaisesti sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön, jonka asiakkaiksi suoran valinnan palvelun tuottaja on ennalta julkisesti ilmoittanut ottavansa uusia asiakkaita. Sosiaali- ja terveyskeskuksen tulisi ilmoittaa tästä julkisessa tietoverkossa. Maakunnan liikelaitoksen toimipiste ei puolestaan voisi kieltäytyä vastaanottamasta väliaikaisia asiakkaita.

Pykälän 2 momentissa säädetään väliaikaisesta palveluntuottajasta tehtävistä ilmoituksista. Asiakkaan tulisi ilmoittaa omalle maakunnalleen väliaikaisen palvelun tuottajan ja tämän toimipisteen käytöstä vähintään viikkoa ennen palvelutarvetta. Ilmoitus tulisi tehdä joko 66 §:ssä tarkoitetun valtakunnallisen tiedonhallintapalvelun kautta tai muutoin kirjallisesti. Samalla maakunta tarkistaa, onko ilmoituksen mukaisen suoran valinnan palvelun tuottajan vastaanottamien asiakkaiden enimmäismäärä täynnä. Ilmoituksen saatuaan maakunnan tulisi puolestaan välittömästi ilmoittaa asiakkaan valinnasta sekä pääasialliselle että väliaikaiselle palvelun tuottajalle. Väliaikaisen palvelun tuottajan valintaa koskevasta asiasta ei tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, vaan kyse olisi tosiasiallisesta hallintotoiminnasta.

8 §. Kiireellinen sosiaali- ja terveydenhuolto. Pykälän 1 momentin mukaan oikeudesta kiireelliseen sairaanhoitoon säädetään terveydenhuoltolain 50 §:ssä ja oikeudesta kiireelliseen sosiaalihuoltoon sosiaalihuoltolain 12 §:ssä. Näin ollen asiakkaan valinnanvapaus ei vaikuttaisi asiakkaan oikeuteen saada kiireellistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Terveydenhuoltolain 50 §:n perusteella kiireellinen sairaanhoito on annettava potilaalle asuinpaikasta riippumatta. Kiireellisestä hoidosta on säädetty tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa kiireellisen hoidon perusteista ja päivystyksen erikoisalakohtaisista edellytyksistä (652/2013). Sosiaalihuoltolain 12 §:n mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Sosiaalihuoltolain 29 §:n mukaan sosiaalipäivystys on järjestettävä ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi. Päivystys on toteutettava siten, että palveluun voi saada yhteyden ympäri vuorokauden ja kiireelliset sosiaalipalvelut voidaan toteuttaa siten kuin tässä tai muussa laissa säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että asiakkaalla on oikeus saada kiireellistä 15 §:ssä tarkoitettua sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä suun terveydenhuoltoa muultakin kuin valitsemaltaan suoran valinnan palvelun tuottajalta tämän toimipisteen aukioloaikojen rajoissa. Lain 14 §:n 2 momentin mukaan suoran valinnan palvelun tuottajan on annettava asiakkaalle mahdollisuus asioida myös muissa toimipisteissään kuin asiakkaan valitsemassa sosiaali- ja terveyskeskuksessa tai suunhoidon yksikössä. Jos asiakas tarvitsisi kiirevastaanottoaikaan oleskellessaan toisella paikkakunnalla, jossa esimerkiksi ei ole käytettävissä asiakkaan valitseman suoran valinnan palvelun tuottajan toimipistettä tai asiakas ei saa kiirevastaanottoaikaan valitsemansa tuottajan toimipisteestä, asiakas voisi kiireellisen hoidon tai sosiaalihuollon tilanteissa käyttää muunkin kuin valitsemansa palvelun tuottajan toimipistettä. Suoran valinnan palvelun tuottajan on annettava kiireellistä hoitoa ja palveluja aukioloaikojensa rajoissa. Maakunta voisi 31 §:n mukaisesti asettaa palvelun tuottajille ehtoja esimerkiksi aukioloaikojen suhteen.

9 §. *Ammattihenkilön valinta.* Pykälässä säädetään asiakkaan oikeudesta valita terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilö tai ammattihenkilöiden ryhmä. Lainkohta vastaa sisällöltään voimassa olevan terveydenhuoltolain 49 §:ää, jonka mukaan potilaalla on mahdollisuus valita häntä terveydenhuollon yksikössä hoitava laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö toimintayksikön toiminnan tarkoituksenmukaisen järjestämisen sallimissa rajoissa. Ehdotettu säännös laajentaisi ammatinhenkilön valintaoikeuden koskemaan myös sosiaalihuollon ammattihenkilöä.

Pykälän 1 momentin perusteella asiakas voisi valita terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilön tai ammattihenkilöiden ryhmän. Asiakkaalla olisi mahdollisuus valita asiakassuhteessa terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilö tai ammattihenkilöiden ryhmä siinä laajuudessa, kun se olisi toiminnan tarkoituksenmukaisen toteuttamisen sallimissa rajoissa mahdollista. Ammattihenkilön valintaoikeutta harkittaessa tulisi myös kiinnittää huomiota asiakkaan turvallisen ja laadukkaan palvelun turvaamiseen. Pääsääntönä kuitenkin olisi, että asiakkaalle tarjotaan mahdollisuus valita ammattihenkilö tai ammattihenkilöiden ryhmä. Palvelujen tuottaja voisi halutessaan myös organisoida toimintansa esimerkiksi siten, että asiakkaalla olisi aina mahdollisuus valita hänelle palveluja antava sosiaalihuollon ja terveydenhuollon ammattihenkilö. Ammattihenkilön valintaa koskevasta asiasta ei tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, vaan kyse olisi tosiasiallisesta hallintotoiminnasta.

Pykälän 2 momentin perusteella toistuvissa asiakassuhteissa ja saman hoitajakson aikana asiakas tulisi ohjata häntä aiemmin palvelulle ammattihenkilölle aina kun se hoidon asianmukaisen järjestämisen kannalta on mahdollista. Säännöksen tavoitteena on edistää palvelujen ja hoidon jatkuvuutta.

10 §. *Palvelun tuottajan valinta alaikäiselle.* Pykälässä säädetään alaikäisen henkilön palvelun tuottajan valinnasta. Alaikäisen asiakkaan palveluntuottajan valinnan tekisi lähtökohtaisesti hänen huoltajansa tai muu laillinen edustaja. Tällöinkin lasta on kuultava ja hänen mielipiteensä on otettava huomioon hänen kehitystasensa ja asian laadun edellyttämällä tavalla siten, kuin sosiaalihuollon asiakaslain 10 §:ssä ja potilaslain 7 §:ssä säädetään. Lisäksi pykälän perusteella 12 täyttänyt alaikäinen voisi tehdä valinnan itse, jos hän ikänsä ja kehitystasonsa puolesta kykenee päättämään hoidostaan ja huolenpidostaan. Oikeuskirjallisuuden mukaan alaikäinen on kykenevä päättämään hoidostaan silloin, kun hänellä on asian laatuun nähden riittävä kypsyyttä, hänelle on annettu riittävä tieto eri hoitovaihtoehdoista ja niiden seurauksista, hän on harkinnut asiaa sen laatuun nähden huolellisesti ja hän on ilmaissut tahtonsa ilman pakkoa tai painostusta.

Pykälän 2 momentin perusteella maakunta osoittaisi alaikäiselle asiakkaalle palveluntuottajan toimipisteen, jos asiakas itse tai hänen laillinen edustaja ei valitse tuottajaa. Maakunta osoittaisi asiakkaan maakunnan alueella olevan toimipisteen asiakkaaksi. Tällöin palveluntuottajan toimipiste tulee valita alaikäisen tarpeiden perusteella paikasta, joka on parhaiten asiakkaan saavutettavissa. Saavutettavuuden arvioinnissa otettaisiin huomioon liikenneolosuhteet ja etäisyys. Maakunnan osoittaessa asiakkaalle palvelun tuottajan asiasta ei tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, vaan kyse olisi tosiasiallisesta hallintotoiminnasta. Jos maakunta olisi osoittanut asiakkaalle palvelun tuottajan, asiakas tai hänen laillinen edustajansa voisi kuitenkin tällöin vaihtaa palvelun tuottajaa määräajasta riippumatta. Asiakas ei olisi näin ollen sidottu 16 ja 19 §:ssä säädettyyn vuoden määräaikaan palvelun tuottajan vaihtamisen suhteen.

11 §. *Palvelun tuottajan valinta erityistilanteissa.* Pykälässä säädetään palveluntuottajan valinnasta tilanteissa, joissa ei tee tai kykene tekemään palveluntuottajan valintaa.

Pykälän 1 momentissa säädetään palveluntuottajan valinnasta sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:ssä ja potilaslain 6 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa, joissa täysikäinen asiakas ei sairauden, mielenterveydenhäiriön, kehitysvammaisuuden tai muun syyn vuoksi pysty päättämään hoidostaan tai osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa suunnitteluun. Tällaisissa tilanteissa olisi yhteistyössä potilaan laillisen edustajan tai lähiomaisen tai muun läheisen kanssa selvitettävä, mikä palveluntuottaja vastaisi parhaiten potilaan tahtoa. Jos tästä ei saada selvitystä tai laillisen edustajan, lähiomaisen tai muun läheisen näkemykset palvelupaikasta eroavat toisistaan, palveluntuottaja on valittava asiakkaan henkilökohtaisen edun mukaisesti.

Pykälän 2 momentissa säädetään palveluntuottajan valinnasta tilanteissa, joissa täysi-ikäinen asiakas ei muussa tapauksessa tee tai kykene tekemään palveluntuottajan valintaa eikä asiakkaalla ole laillista edustajaa tai tämä ei valitse asiakkaalle palveluntuottajaa. Tällöin maakunta osoittaisi asiakkaan maakunnan alueella olevan toimipisteen asiakkaaksi. Maakunnan tulisi osoittaa asiakkaalle palvelujentuottaja, jonka toimipiste on parhaiten asiakkaan saavutettavissa. Saavutettavuuden arvioinnissa otettaisiin huomioon liikenneolosuhteet ja etäisyys. Maakunnan osoittaessa asiakkaalle palvelun tuottajan asiasta ei tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, vaan kyse olisi tosiasiallisesta hallintotoiminnasta. Jos maakunta olisi osoittanut asiakkaalle palvelun tuottajan, asiakas tai hänen laillinen edustajansa voisi kuitenkin tällöin vaihtaa palvelun tuottajaa määräajasta riippumatta. Asiakas ei olisi näin ollen sidottu 16 ja 19 §:ssä säädettyyn vuoden määräaikaan palvelun tuottajan vaihtamisen suhteen.

12 §. *Valinnanvapautta koskevat rajoitukset.* Pykälässä säädetään rajoituksista asiakkaan oikeuteen valita palvelun tuottaja.

Pykälän 1 momentin mukaan palvelun tuottajan ja palveluyksikön tai sen toimipisteen valinta ei koskisi terveydenhuoltolain 16 §:n mukaista kouluterveydenhuoltoa ja 17 §:ssä säädettyä opiskeluterveydenhuoltoa. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa asiakkaan palveluntuottaja valikoituu opiskelupaikan perusteella. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa voitaisiin kuitenkin toiminnan tarkoituksenmukaisuuden sallimissa rajoissa mahdollistaa ammatinhenkilön valinta tai myöntää asiakkaalle asiakasseteli esimerkiksi koulun suun terveydenhuollossa.

Pykälän 2 momentissa säädetään valinnanvapautta koskevista rajoituksista tahdosta riippumattomassa hoidossa ja huollossa. Tahdosta riippumattomasta hoidosta säädetään mielenterveyslaissa, päihdehuoltolaissa ja tartuntatautilaissa. Tahdosta riippumattomasta huollosta säädetään kehitysvammalaissa (tahdosta riippumaton erityishuolto) ja lastensuojelulaissa (kiireellinen sijoitus ja huostaanotto). Lähtökohtaisesti asiakas voisi valita myös tahdosta riippumattomaa hoitoa ja huoltoa tuottavan maakunnan liikelaitoksen toimipisteen. Asiakkaan oikeudesta valita toimipiste voitaisiin kuitenkin poiketa asiakkaan hoitoon tai huolenpitoon liittyvästä perustelusta syystä. Tällaisena perusteltuna syynä voitaisiin pitää esimerkiksi tilannetta, jossa päätöksen toteuttaminen, asiakkaan tai toisen henkilön turvallisuus, erityisesti huomioiden lapsen etu, tai muu asiakkaan edun turvaaminen vaatii asiakkaan valinnanvapauden rajoittamista. Samoin on otettava huomioon palvelutuotantoon liittyvän erityisen osaamisen ja asiakasturvallisuuden asettamat edellytykset palvelun järjestämiselle.

13 §. *Sosiaali- ja terveystalvet laitoshoidon aikana.* Pykälän mukaan laitoshoidon tai laitospalvelujen antaja vastaa asiakkaalle annettavien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottamisesta laitoshoidon tai laitospalvelujen aikana. Jos asiakkaalle annetaan laitoshoidon tai laitospalveluja yli kuukauden ajan, suoran valinnan palvelun tuottajan vastuu keskeytyy laitoshoidon tai laitospalvelujen ajaksi. Laitoshoidon tai laitospalvelujen päättyessä asiakas palaa sen suoran valinnan palvelujen tuottajan asiakkaaksi, jonka asiakkaana hän on ennen laitoshoidon tai laitospalveluja ollut. Jos edellisestä valinnasta on kuitenkin kulunut vuosi, voisi asiakas 16 §:n perusteella myös vaihtaa suoran valinnan palvelun tuottajaa.

Terveydenhuoltolain 67 §:n mukaan laitoshoidolla tarkoitetaan hoitoa ja kuntoutusta terveydenhuollon toimintayksikön vuodeosastolla tai sitä vastaavissa olosuhteissa. Sosiaalihuoltolain 22 §:n mukaan laitospalveluja toteutettaessa henkilölle on järjestettävä hänen yksilöllisten tarpeidensa mukainen kuntoutus, hoito ja huolenpito. Laitoshoidon ja laitospalvelujen aikana asiakas saa kaikki tarvitsemansa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut laitoshoidon antajalta, joten on tarkoituksenmukaista, että suoran valinnan palvelun tuottajan vastuu suoran valinnan palvelujen tuottamisesta keskeytyy yli kuukauden kestävässä laitoshoidon tai lai-

tospalvelujen ajaksi. Tällöin maakunta ei maksaisi suoran valinnan palvelun tuottajalle myöskään korvausta asiakkaan osalta suoran valinnan palveluista.

3 luku Suoran valinnan palvelut

14 §. *Sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön valinta.* Pykälässä säädettäisiin asiakkaan oikeudesta valita sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö. Pykälän 1 momentin mukaan asiakkaalla olisi oikeus valita sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö ilman maakunnan liikelaitoksen osoitusta tai palvelujen tarpeen arviointia. Asiakas voisi valita erikseen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottajan sekä suun terveydenhuollon palvelujen tuottajan. Valinta voisi kuitenkin kohdistua vain yhteen sosiaali- ja terveydenhuollon ja yhteen suun terveydenhuollon palveluntuottajaan kerrallaan. Poikkeuksena ovat kuitenkin tilanteet, joissa asiakas tarvitsee tilapäisesti palveluja valitsemansa sosiaali- ja terveyskeskuksen sijaintikunnan ulkopuolella. Tähän liittyvästä oikeudesta valita tilapäinen palvelun tuottaja säädetään 7 §:ssä.

Maakunnan liikelaitos ei voisi itse tuottaa suoran valinnan palveluja, vaan sen olisi yhtiöittävä suoran valinnan palveluihin sisältyvä palvelutoimintansa. Yhtiöittämisvelvollisuudesta säädettäisiin erikseen jäljempänä 40 §:ssä. Suoran valinnan palveluja tuottaisivat näin ollen maakunnan liikelaitoksen yhtiöt sekä yksityiset palvelun tuottajat. Maakunta hyväksyisi suoran valinnan palvelun tuottajat 7 luvussa säädettyjen hyväksymismenettelyn mukaisesti ja tekisi niiden kanssa sopimukset suoran valinnan palvelujen tuottamisesta.

Suoran valinnan palvelun tuottaja voisi tuottaa palvelujaan eri toimipisteissä eli asiakas ei välttämättä saisi kaikkia suoran valinnan palveluihin kuuluvia palveluja samasta toimipisteestä. Asiakkaan valitsema toimipiste olisi kuitenkin päävastuussa asiakkaan palvelujen tuottamisesta.

Pykälän 2 momentin mukaan suoran valinnan palvelun tuottajan olisi annettava asiakkaalle mahdollisuus asioida myös muissa toimipisteissään kuin asiakkaan valitsemassa sosiaali- ja terveyskeskuksessa tai suunhoidon yksikössä. Asiakas voisi tällöin käyttää joustavasti palveluja esimerkiksi koko Suomen alueella valitsemansa palvelun tuottajan toimipisteissä. Suoran valinnan palvelun tuottaja voisi tehdä myös esimerkiksi yhteistyösopimuksia muiden maakuntien alueilla toimivien palvelun tuottajien kanssa siitä, että asiakkaat voivat käyttää joustavasti näitä yhteistyökumppaneiden toimipisteitä. Myös maakuntien liikelaitosten yhtiöt, jotka toimivat suoran valinnan tuottajina, voisivat tehdä tällaisia yhteistyösopimuksia muiden palvelun tuottajien kanssa. Yhteistyösopimukset suoran valinnan palvelujen tuottamisesta olisivat mahdollisia 41 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella, jonka mukaan suoran valinnan palvelun tuottaja voi huolehtia palvelukokonaisuuden tuottamisesta sopimuksin yhdessä muun palveluntuottajan kanssa.

Suoran valinnan palvelun tuottaja vastaisi koko palvelukokonaisuuden tuottamisesta. Palvelun tuottaja voisi tuottaa palveluja itse tai esimerkiksi hankkia niitä toiselta palvelun tuottajalta 41 §:n mukaisesti.

15 §. *Suoran valinnan palvelut.* Pykälässä säädettäisiin suoran valinnan palveluista, joissa asiakas voisi valita palvelun tuottajan ilman maakunnan osoitusta tai erillistä palvelutarpeen arviointia. Suoran valinnan palvelut sisältäisivät kiireettömät palvelut sekä sosiaali- ja terveyskeskuksen tai suunhoidon yksikön aukioloaikojen rajoissa kiireelliset palvelut eli kiireevastaanotot. Voimaantulosäännöksen mukaan laki tulisi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2019, josta alkaen suoran valinnan palvelut voitaisiin siirtää sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden tuotantovastuulle.

Pykälän 1 momentin mukaan sosiaali- ja terveyskeskuksessa tuotettavaan suoran valinnan palvelukokonaisuuteen sisältyisi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, joista säädettäisiin 2 momentin 1 kohdassa ja 3 momentin 1 ja 2 kohdassa. Siirtymäsäännösten mukaan nämä perustasoon ja laajennettuun perustasoon kuuluvat sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palvelut olisi siirrettävä sosiaali- ja terveyskeskusten tuotantovastuulle viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2021. Suunhoidon yksikössä tuotettavaan palvelukokonaisuuteen sisältyisivät 2 momentin 2 kohdassa ja 3 momentin 3 kohdassa tarkoitetut suun terveydenhuollon palvelut. Siirtymäsäännösten mukaan nämä perustasoon ja laajennettuun perustasoon kuuluvat suun terveydenhuollon suoran valinnan palvelut olisi siirrettävä suunhoidon yksiköiden tuotantovastuulle viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2021.

Asiakas tekee valinnan listautumalla itselle sopivan sosiaali - ja terveyskeskuksen tai suunhoidon yksikön asiakkaaksi. Valinnan voi tehdä vähintään kaksi kuukautta ennen kuin sosiaali - ja terveyskeskukset ja suunhoidon yksiköt aloittavat toimintansa. Maakunta ohjeistaa asukkaitaan tarkemmin, miten listaudutaan asia kkaaksi internetissä tai muutoin kirjallisesti. Tarvittaessa asiakas saa apua valinnan tekemiseen. Jos asiakas ei tee valintaa, maakunta huolehtii henkilön listaamisesta lähinnä olevan sosiaali - ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön asiakkaaksi.

Maakunta voisi lisäksi päättää, että suoran valinnan palveluihin kuuluu muitakin kuin pykälässä mainittuja palveluja. Maakunta voisi päätöksellään laajentaa sosiaali - ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön tuottamisvastuulle kuuluvaa palveluvalikoimaa laissa säädetystä vähimmäistasosta. Maakunta ei voisi kuitenkaan siirtää suoran valinnan palvelujen piiriin tehtäviä, joihin liittyy julkisen vallan käyttöä, jollei tehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle ole erikseen säädetty perustuslain 124 §:n mukaisesti. Suoran valinnan palvelujen piiriin ei voisi myöskään siirtää palveluja, jotka on erikseen säädetty valinnanvapauden ulkopuolelle tai säilytettäväksi maakunnan liikelaitoksen tehtävinä. Suoran valinnan ulkopuolelle jäisivät esimerkiksi sosiaali - ja terveyspalvelut, jotka edellyttävät laaja -alaisesti osaamisen kokoamista ja koordinoitua toimintaa. Nämä tehtävät säädettäisiin asetuksella keskitettäväksi joihinkin maakuntien liikelaitosten erityistason toimintoihin kuten yliopistollisiin sairaaloihin. Keskitettävällä erikoissairaanhoidolla tarkoitetaan tutkimusta, toimenpidettä tai hoitoa, joka harvoin esiintyvänä tai vaativana edellyttää toistettavuutta tai usean alan erityisosaamista riittävän taidon ja osaamisen saavuttamiseksi ja sen ylläpitämiseksi tai merkittäviä voimavaroja ja laitteistoihin ja välineisiin terveydenhuollon laadun ja potilasturvallisuuden, vaikuttavuuden, tuottavuuden ja tehokkuuden takaamiseksi. Keskitettäviä hoitoja ei voida irrottaa maakunnan liikelaitoksen yhteydestä menettämättä keskitämisen perusteena olevaa erityisosaamisen kokoamista laadun, potilasturvallisuuden ja vaikuttavuuden ylläpitämiseksi. Vastaavat perustelut koskevat myös sosiaalihuollon keskitettäviä palveluja. Maakunnan päätöksestä siirtää suoran valinnan palveluihin muitakin kuin pykälässä säädettyjä palveluja voisi tehdä maakuntalain mukaisen maakuntavalituksen.

Pykälän 2 ja 3 momenteissa säädettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuuksista, joiden vähintään tulee sisältyä sosiaali - ja terveyskeskuksen vastuulle kuuluviin suoran valinnan palveluihin jokaisessa maakunnassa. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin perustason kuuluvista suoran valinnan palveluista. Pykälän 2 momentin 1 kohdan a alakohdan mukaan suoran valinnan palveluihin kuuluisi terveydenhuoltolain 13 §:n mukainen terveysneuvonta ja terveystarkastukset. Näihin sisältyy ennaltaehkäisevä toiminta terveyden ja hyvinvoinnin tukemiseksi ja osana niitä muun muassa lakisääteiset ja maakunnan erikseen määritellävät ehkäisevät palvelut (esimerkiksi influenssarokotukset). Maakunnan tehtävänä on määritellä pykälän 4 momentin sekä lain 30 §:n mukaisesti, mitä ennaltaehkäisevää toimintaa ja terveystarkastuksia suoran valinnan palveluissa tehdään.

Terveysneuvonnalla tarkoitetaan alueen asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä ja sairauksien ehkäisyä tukevaa neuvontaa, joka on sisällytettävä kaikkiin terveydenhuollon palveluihin, myös suunhoidon palveluihin. Terveysneuvonnalla tarkoitetaan ammattihenkilöstön toimintaa, jossa yksilöiden, perheiden ja väestön hyvinvointia tuetaan suunnitelmallisella terveyslähtöisellä vuorovaikutuksella ja viestinnällä yksilö-, ryhmä- ja väestötasolla. Terveysneuvonnan on sisällytettävä soveltuvin osin kaikkiin terveydenhuollon käytänteihin, myös sairaanhoitoon ja esimerkiksi fysioterapeuttisiin vastaanottoihin.

Terveystarkastuksilla tarkoitetaan kliinisillä tutkimuksilla tai muilla tarkoituksen mukaisilla ja luotettavilla menetelmillä suoritettua terveydentilan ja työ - ja toimintakyvyn tarkastusta sekä terveyden edistämiseen liittyvää terveydentilan selvittämistä. Terveystarkastuksia voidaan järjestää ikäryhmittäin sekä suunnattuna muiden palvelujen yhteyteen erityisille kohderyhmille, joiden terveystilanne ja sairausriskit ilman tehostettua neuvontaa ja seurantaan todennäköisesti pahenevat aiheuttaen merkittävää kuormitusta sekä yksilöille itselleen että palvelujärjestelmälle.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan b alakohdan mukaan sosiaali - ja terveyskeskuksen tuottamisvastuuseen kuuluisi perustason avoterveydenhuollon neuvonta ja ohjaus. Neuvonta ja ohjaus kattaisivat sairaanhoitajan ja lääkärin tarjoaman tavanomaisten terveysongelmien neuvonnan ja ohjauksen palveluihin hakeutumisessa sekä tarvittaessa ohjauksen yhteispäivystyspalveluihin.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan c alakohdan perusteella suoran valinnan palveluihin kuuluisi yleisten oireiden toteaminen ja oireen mukainen hoito, yleisten sairauksien lääketieteellinen tutkimus, taudinmääritys ja hoito sekä tavanomaisimpien pitkäaikaissairauksien toteaminen ja hoito. Yleisillä sairauksilla tarkoitetaan väestöllä yleisesti esiintyviä, usein pitkään kestäviä ja toiminta- tai työkykyyn vaikuttavia sairauksia, jotka edellyttävät pidempiaikaista lääkkeetöntä tai lääkkeellistä hoitoa, omahoitoa ja ammattihenkilön toteuttamaa seuranta- tai ohjattua harjoittelua ja joiden toteuttaminen on mahdollista perustason terveydenhuollossa tehokkaasti ja turvallisesti. Tällaisia ovat esimerkiksi monet tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, sydän- ja verisuonisairauksien taustatekijät kuten verenpainetauti, allergiat ja hengityselinten sairaudet sekä toiminnalliset häiriöt. Yleisten sairauksien tutkimukseen ja hoitoon kuuluvat myös erilaisien äkillisten oireiden, vaivojen ja lievien vammojen tutkimus ja hoito kiirevastaanotolla silloin kun asian laatu ei edellytä hätäkeskuksen välittämää ensihoitopalvelua. Lisäksi yleisiin sairauksiin luettaisiin harvinaisemmat sairaudet, joiden hoitaminen on mahdollista perustason terveydenhuollossa esimerkiksi sairaalahoidon jälkeen tai konsultaatioilla ja etälääketieteen keinoin tuettuna.

Lääkärin lisäksi muut terveydenhuollon ammattihenkilöt voivat tutkia potilaan ja todeta sairauden oireita ammatillisen osaamisensa ja ammattihenkilöiden työnjaon mukaisesti. Sairauden oireiden toteaminen ja oireen mukainen hoito voi tapahtua esimerkiksi lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvassa fysioterapeuttisessa tutkimuksessa, neuvonnassa ja ohjauksessa. Potilaslain 4 a §:n mukaisesti suoran valinnan palveluissa on terveyden- ja sairaanhoitoa toteutettaessa myös tarvittaessa laadittava tutkimusta, hoitoa, lääkinnällistä kuntoutusta koskeva tai muu vastaava suunnitelma. Esimerkiksi lääkinnällisen kuntoutuksen kuntoutussuunnitelman laadinnasta säädetään vielä erikseen terveydenhuoltolain 29 §:ssä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tehtävänä on tuottaa hyvien käytäntöjen ja laatujärjestelmien mukaiset, vastaanotto toiminnan yhteydessä tai konsultoinnin yhteydessä toteutettavat diagnostiset palvelut siten, kuin se on maakunnan kanssa tehdyn sopimuksen mukaan tarpeellista alueellisesti määriteltyjen suoran valinnan palveluiden tuottamiseksi.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan d alakohdan perusteella myös terveydenhuoltolain 22 §:n mukaisten todistuksen antaminen kuuluisi sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tuottamisvastuuseen silloin, kun ne liittyvät sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen antamiin palveluihin. Asiakkaan terveydentilaa koskeva todistus tai lausunto on annettava silloin, kun todistuksen tai lausunnon tarve perustuu lakiin, taikka on asukkaan tai potilaan hoidon, toimeentulon, opiskelun tai muun vastaavan syyn kannalta välttämätöntä. Säännöksellä varmistetaan se, että asiakas saa tarvitsemansa lakisääteiset todistukset sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksesta.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan e alakohdassa säädetäisiin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tuottamisvastuuseen kuuluvista sosiaalihuollon palveluista. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tulee tarjota asiakkailleen sosiaalihuollon yleistä neuvontaa ja ohjausta, josta on säädetty sosiaalihuoltolain 6 §:ssä. Neuvonnalla autetaan ja tuetaan sosiaalihuollon asiakasta tietystä asiasta, kun taas ohjaus on lähtökohtaisesti neuvontaa laajempaa, ja se kattaa sekä asiakkaan ohjaamisen oikean tuen ja palvelun piiriin että asiakkaan palvelujen yhteensovittamista. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tarjoama sosiaalihuollon neuvonta ja ohjaus kattaisi myös vanhuspalvelulain 12 §:n mukaisen neuvonnan ja ohjauksen.

Vanhuspalvelulain 12 §:n mukaan kunnan on järjestettävä ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia neuvontapalveluja. Lisäksi kunnan on tarjottava hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia terveystarkastuksia, vastaanottoja tai kotikäyntejä erityisesti niille ikääntyneeseen väestöön kuuluville, joiden elinoloihin tai elämäntilanteeseen arvioidaan tutkimustiedon tai yleisen elämäkokemuksen perusteella liittyvän palveluntarvetta lisääviä riskitekijöitä. Edellä tarkoitettuihin palveluihin on sisällytettävä: 1) hyvinvoinnin, terveellisten elintapojen ja toimintakyvyn edistämiseen sekä sairauksien, tapaturmien ja onnettomuuksien ehkäisyyn tähtäävä ohjaus; 2) ikääntyneen väestön terveyden ja toimintakyvyn heikkenemisestä aiheutuvien sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien tunnistaminen ja niihin liittyvä varhainen tuki; 3) sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskeva ohjaus; 4) sairaanhoitoa, monialaista kuntoutusta ja turvallista lääkkeitä koskeva ohjaus; sekä 5) ohjaus kunnassa tarjolla olevien hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista edistävien palvelujen käyttöön.

Sosiaalihuoltolain mukaista yleistä neuvontaa ja ohjausta sekä vanhuspalvelulain mukaista neuvontaa ja ohjausta annetaan asiakkaille ilman, että palvelun antamisesta asiakkaalle olisi tehtävä hallintopäätös.

Pykälä 2 momentin 1 kohdan f alakohdan perusteella sosiaali- ja terveyskeskuksen tuottamisvastuuseen kuuluisi myös edellä a-e kohdissa tarkoitettuihin palveluihin liittyvä vastaanottoiminta.

Pykälän 2 momentin 2 kohdassa säädetään suunhoidon yksikön tuottamisvastuuseen kuuluvista suun terve ydenhuollon palveluista.

Pykälän 2 momentin 2 kohdan a alakohdan perusteella suun terveydenhuollon palveluihin kuuluisi suusairauksien ennaltaehkäisy ja siihen liittyvä neuvonta ja muut palvelut sekä määräaikaisten suun terveystarkastukset. Suoran valinnan palveluissa tulee huolehtia riittävästä terveysneuvonnasta osana kaikkia hoitopalveluita sekä huolehtia riittävästä ja tarpeen mukaisista suun terveystarkastuksista. Ennaltaehkäisevällä hoidolla voidaan vähentää tulevaa hoidon tarvetta. Terveystarkastusten tulee olla vaikuttavia ja perustua näyttöön ja ne tulee toteuttaa sovituin määräajoin. Muut palvelut kattaisivat suun terveydenhuollon ammattihenkilöiden, kuten suuhygienistin ja hammaslääkärin tarjoaman tavanomaisten terveysongelmien neuvonnan ja ohjauksen palveluihin hakeutumisessa sekä tarvittaessa ohjauksen yhteispäivystyspalveluihin..

Pykälän 2 momentin 2 kohdan b alakohdan perusteella suun terveydenhuollon suoran valinnan palveluihin kuuluu myös suun ja hampaiden tutkimus, hoidon tarpeen arviointi ja hoidon suunnittelu. Suoran valinnan palveluissa tulee huolehtia yksilöllisen hoidon tarpeen mukaisesti tarpeellisista suun sairauksien tutkimuksista.

Pykälän 2 momentin 2 kohdan c alakohdan mukaan suoran valinnan suun terveydenhuollon palveluihin kuuluu myös suusairauksien oireiden toteaminen ja oireen mukainen hoito mukaan lukien ientulehdusten ja hammasinfektioiden hoito. Hammasinfektioiden hoitotavat sisältävät hampaiden juurihoidot ja niihin liittyvät paikkaushoidot ja muut tarpeelliset korjaavat hoitotoimenpiteet.

Pykälän 2 momentin 2 kohdan d alakohdan mukaan suun terveydenhuollon suoran valinnan palveluihin kuuluu suun ja hampaiston korjaavat ja kirurgiset hoitotoimenpiteet. Korjaavat hoitotoimenpiteet sisältävät perustason hammasproteettisten ratkaisujen valmistamista ja ylläpitohoitoja kuten hammasproteesien pohjauksia ja korjauksia purentakyvyn ylläpitämiseksi. Kirurgiset hoitotoimenpiteet sisältävät hampaiden poistoja ja ympäröivien kudosten leikkaustoimenpiteitä. Momentin 2 kohdan e alakohdan mukaan suun terveydenhuollon suoran valinnan palveluihin kuuluisivat hammaslääkärin todistukset ja lausunnot. Lisäksi f alakohdan mukaan niihin kuuluisivat alakohtien a-e mukaisiin palveluihin liittyvät kuvantamispalvelut ja vastaanottoiminta. Suunhoidon yksikön on osana toimintaa toteutettava sairauksien toteamiseksi tarvittavat kuvantamispalvelut ja toiminnan edellyttämät vastaanottopalvelut. Kuvantamispalveluja voidaan hankkia myös maksusetelillä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin laajennettuun perustasoon kuuluvista suoran valinnan palveluista. Momentin 1 kohdan mukaan sosiaali- ja terveyskeskuksen tuottamaan laajennettuun perustasoon kuuluisivat maakunnan määrittelemien palvelukokonaisuuksien ja asiakkaiden palveluketjujen mukaisesti pykälän 2 momentin 1 kohdassa mainittuihin palveluihin liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden konsultaatiot ja avovastaanottopalvelut. Jos asiakkaan saamien palvelujen yhteydessä nousee esiin erityisiä osaamista edellyttäviä kysymyksiä tai ongelmia, on sosiaali- ja terveyskeskuksen selvitettävä asiat tarvittaessa ulkopuolista konsultaatioapua käyttäen. Konsultaatio voi toteutua myös siten, että asiantuntija osallistuu henkilökohtaisesti palvelutapahtumiin ja sosiaali- ja terveyskeskuksen asiakasvastaanottoihin. Konsultointiin voi sisältyä myös sosiaali- ja terveyskeskuksessa tapahtuva vastaanottoiminta. Konsultaatiot ja niihin liittyvä vastaanottoiminta olisivat sisällöltään ja luonteeltaan sosiaali- ja terveyskeskuksen muita terveyspalveluja tukevia. Konsultaatioihin liittyvä vastaanottoiminta ei siten edellyttäisi myöskään sairaaloiden avovastaanottoiminnan mukaista palveluvarustusta tai -valmiutta. Terveydenhuollossa erikoislääkärin konsultaatiota edellyttäviä tilanteita voisivat olla esimerkiksi näkövammaisuutta aiheuttavien silmänsairauksien tutkimus ja hoito, yleislääkärin läheteeseen perustuva lievän depression ja lievien ahdistuneisuushäiriöiden hoito lyhytpsykoterapiassa, astman ja keuhkohtaumataudin hoidon ja seurannan suunnittelu toistuvien pahenemisvaiheiden ja lääkitysongelmien yhteydessä, sepelvaltimotautien sekundaariprevention ja oireenmukaisen hoidon suunnittelu pallolaajennuksen ja ohitusleikkauksen jälkeen, raskauteen liittyvät gynekologin konsultaatiot, jos naisella on raskauteen vaikuttava sairaus tai gynekologisen leikkauksen jälkitila, joidenkin kirurgisten toimenpiteiden jatkoseuranta, fysiatriin konsultaatioita tilanteissa, jossa fysioterapeutin tutkimus ja hoito-ohjeet eivät ole riittäviä sekä geriatriin tutkimus ja hoidon suunnittelu määritellyissä tilanteissa mui-

Suoran valinnan palvelun tuottajan tulisi näin ollen ilmoittaa julkisesti valtakunnallisissa tiedonhallintapalveluissa, kuinka paljon uusia asiakkaita se vastaanottaa toimipisteidensä (sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön) asiakkaiksi. Palvelun tuottaja ei voi siirtä kieltäytyä vastaanottamasta asiakkaita, mikäli sen listalla on tilaa ja tuottaja tuottaa asiakkaan tarvitsemia palveluja. Asiakas voisi valita sähköisesti valtakunnallisissa tiedonhallintapalveluissa sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön, joka ilmoittaa vastaanottavansa uusia asiakkaita. Asiakas voisi tehdä valinnastaan ilmoituksen myös muutoin kirjallisesti maakunnalle. Uudet asiakkaat olisi otettava sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön asiakkaiksi ilmoittautumisjärjestyksessä. Sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön vastuu palvelujen tuottamisesta alkaisi viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun asiakas on tehnyt ilmoituksen tiedonhallintapalvelua käyttäen tai siitä, kun asiakkaan muu kirjallinen ilmoitus on saapunut maakunnalle. Asiakas voisi kuitenkin ilmoittaa myöhemmänkin ajankohdan asiakkuuden alkamiselle. Suoran valinnan palvelun tuottajan ja tämän toimipisteen valinnasta ei tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, vaan kyse olisi tosiasiallisesta hallintotoiminnasta.

Jos asiakas tekisi ilmoituksen kirjallisesti muutoin kuin tiedonhallintapalvelua käyttäen, maakunta ilmoittaisi 3 kuukauden kuluessa asiakkaan valinnasta valitulle palveluntuottajalle ja vahvistaisi asiakkaalle asiakkuuden alkamisajankohdan viimeistään viikon kuluessa asiakkaan ilmoituksen saapumisesta. Maakunta huolehtisi asiakkuutta koskevien tietojen antamisesta muille asiakkaan palvelujen tuottamisesta vastaaville tahoille.

Pykälän 3 momentissa säädetään asiakkaan oikeudesta vaihtaa sosiaali- ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä. Sosiaali- ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä voisi vaihtaa aikaisintaan vuoden kuluttua edellisestä valinnasta. Jos asiakas kuitenkin muuttaa asuinpaikkaa, asiakas voisi vaihtaa sosiaali- ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä määräajasta riippumatta. Lisäksi maakunta voisi asiakkaan hakemuksesta antaa oikeuden vaihtaa sosiaali- ja terveyskeskusta tai suunhoidon yksikköä. Tällaisena perusteluna voidaan pitää esimerkiksi ratkaisematonta ja hankalaa ristiriitatilannetta asiakkaan ja palveluntuottajan välillä. Vaihtamisen arvioisi tällaisissa tilanteissa aina maakunta. Maakunta tekisi asiakkaan hakemuksen perusteella asiasta hallintopäätöksen, johon asiakkaalla olisi mahdollisuus hakea muutosta valittamalla hallintolainkäyttölain mukaisesti.

17 § Maksuseteli. Pykälän 1 momentin mukaan suoran valinnan palvelun tuottajan olisi annettava asiakkaalle maksusetelin avulla mahdollisuus valita palvelun tuottaja suoran valinnan palvelukokonaisuuksiin kuuluvissa sellaisissa yksittäisissä toimenpiteissä ja palveluissa, jotka ovat palvelukokonaisuuden itsenäisiä osakokonaisuuksia. Samoin palvelun tuottaja voisi menetellä silloin, jos palvelun tuottaja ei itse tuota jotakin suoran valinnan palveluihin kuuluvaa, asiakkaan tarpeen mukaista palvelua. Osakokonaisuuksilla tarkoitettaisiin esimerkiksi erityistyöntekijöiden (muun muassa puheterapeutit, ravitsemusterapeutit, jalkojenhoitajat, psykologit, erikoislääkärit) palveluja sekä esimerkiksi laboratorio- ja kuvantamispalveluja. Näihin palveluihin sosiaali- ja terveyskeskuksen tulisi myöntää maksuseteli, vaikka suoran valinnan palvelun tuottaja tarjoaisi näitä palveluja myös omana tuotantonaan.

Jos asiakas kieltäytyisi vastaanottamasta maksuseteliä, suoran valinnan palvelun tuottaja vastaisi asiakkaan sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisesta muulla tavoin. Tällöin suoran valinnan palvelun tuottaja voisi tuottaa palvelun itse tai esimerkiksi hankkia sen toiselta palvelun tuottajalta ostopalveluna.

Pykälän 2 momentin mukaan myös maksuseteliä käytettäessä suoran valinnan palvelun tuottajalla säilyisi kokonaisvastuu asiakkaan palvelukokonaisuudesta sekä palvelujen laadusta ja vaikuttavuudesta.

Pykälän 3 momentin mukaan asiakas voisi valita maksusetelin avulla palvelun tuottajan kaikista yksityisistä palvelun tuottajista, jotka on rekisteröity palveluntuottajalain 10 §:n mukaiseen rekisteriin. Maksusetelillä ei voisi saada palvelua maakunnan liikelaitokselta. Sen sijaan jos maakunnan liikelaitoksella olisi yhtiö, joka tuottaisi maksusetelillä annettavaa palvelua, asiakas voisi saada maksusetelillä palvelua tältä yhtiöltä. Suoran valinnan palvelun tuottajan olisi annettava asiakkaalle tietoa palvelun tuottajista, joilta asiakas voi saada palveluja maksusetelin perusteella, siten kuin sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:ssä ja potilaslain 5 §:ssä säädetään. Maksusetelipalvelun tuottaja vastaisi 43 §:n mukaisesti annettavan palvelun sisällöstä ja tuottamisesta siten kuin maksusetelissä on määritelty.

Pykälän 4 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitettujen palvelukokonaisuuden itsenäisten osakokonaisuuksien määrittelystä.

4 luku Maakunnan liikelaitoksen valinta

18 § Asiakkaan oikeus valita maakunnan liikelaitos. Pykälässä säädetään asiakkaan oikeudesta valita maakunnan liikelaitos.

Pykälän 1 momentin perusteella asiakas saisi muut kuin sosiaali- ja terveystieteiden yksikön tuottamisvastuulle kuuluvat palvelut sen maakunnan liikelaitokselta, jonka asukas hän on. Maakunnan liikelaitoksella on palveluyksikkö, jolla on maakunnassa useita sosiaali- ja terveydenhuollon toimipisteitä. Toimipisteiden määrä riippuu maakunnan asukkaiden palvelutarpeesta. Toimipisteitä voisi olla erikseen perustason palveluihin ja erityistason palveluihin. Maakunta voisi määrittellä, mitä palveluja tuotetaan perustason toimipisteestä ja mitä palveluja tuotetaan erityistason toimipisteissä.

Pykälän 2 momentin perusteella asiakas voisi kuitenkin halutessaan valita maakunnan liikelaitoksen ja sen toimipisteen mistä tahansa maakunnasta asuinpaikastaan riippumatta, jos valinta-oikeutta ei ole erikseen rajoitettu. Asiakas voisi valita erikseen perustason toimipisteen ja erityistason toimipisteen. Perustason ja erityistason toimipisteen valinnasta säädettäisiin tarkemmin 19 ja 20 §:ssä.

Pykälän 3 momentissa säädetään maakunnan liikelaitoksen toimipisteen tuottamisvastuun alueellisesta laajuudesta. Valitulla maakunnan liikelaitoksella ei olisi velvollisuutta tuottaa kotiin vietäviä palveluita maakunnan alueen ulkopuolelle. Näin ollen asiakkaan vastuulla olisi ottaa kotiin vietävät palvelut huomioon valintaa tehdessä. Jos asiakas olisi valinnut muun kuin asuinpaikkakuntansa perusteella määräytyvän maakunnan liikelaitoksen ja hänen palvelutarpeensa muuttuisi niin, että hän tarvitsisi kotiin vietäviä palveluita eikä hänen valitsemansa liikelaitos niitä tuottaisi hänen asuinpaikkakunnallaan, maakunta voisi antaa hakemuksesta asiakkaan vaihtaa liikelaitosta riippumatta 19 §:ssä säädetystä vuoden määräajasta.

19 § Perustason toimipisteen valinta. Pykälässä säädetään asiakkaan oikeudesta valita perustason sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tuottava maakunnan toimipiste. Perustason toimipisteissä annettaisiin kiireettömiä palveluja sekä toimipisteen aukioloaikojen rajoissa kiireellisiä palveluja.

Pykälän 1 momentin perusteella asiakkaalla olisi asuinpaikasta riippumatta oikeus valita perustason sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tuottava maakunnan liikelaitoksen toimipiste niissä palveluissa, joita ei ole saatavilla sosiaali- ja terveystieteiden yksiköistä eli niissä palveluissa, jotka eivät ole suoran valinnan palvelujen piirissä. Perustason toimipisteessä annettaisiin esimerkiksi perustason sosiaalipalveluja, jotka eivät ole suoran valinnan palvelujen piirissä. Lisäksi perustason toimipisteessä hoidettaisiin ne sosiaali- ja terveydenhuollon perustason tehtävät, jotka sisältävät julkisen vallan käyttöä, jollei julkista valtaa sisältävän tehtävän siirtämisestä muulle kuin viranomaiselle ole erikseen lailla säädetty. Valinta-oikeus koskisi yhtä maakunnan liikelaitoksen perustason toimipistettä, mutta maakunnan liikelaitos voisi antaa asiakkaalle mahdollisuuden asioida myös muissa maakunnan liikelaitoksen perustason toimipisteissä.

Pykälän 2 momentissa säädetään maakunnan liikelaitoksen perustason toimipisteen valintaa koskevista ilmoituksista. Asiakkaalla olisi velvollisuus ilmoittaa maakunnalle perustason toimipisteen vaihtamisesta. Ilmoitus tulisi tehdä joko 66 §:ssä tarkoitettua valtakunnallisen tiedonhallintapalvelun kautta tai muutoin kirjallisesti. Vastuu asiakkuudesta siirtyisi ilmoituksen mukaiselle uudelle perustason toimipisteelle viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun asiakas olisi tehnyt ilmoituksen tiedonhallintapalvelua käyttäen tai siitä, kun asiakkaan muu kirjallinen ilmoitus olisi saapunut maakunnalle. Ilmoitus olisi tärkeä, jotta vastaanottava maakunnan liikelaitoksen perustason toimipiste voisi ryhtyä mahdollisiin tarvittaviin toimiin asiakkaan hyvän hoidon ja palvelun varmistamiseksi. Ilmoitus olisi tarpeen myös asiakasta koskevien tietojen siirtymiseksi. Asiakas voisi kuitenkin ilmoittaa myöhemmänkin ajankohdan asiakkuuden alkamiseksi. Jos asiakas olisi tehnyt maakunnalle kirjallisen ilmoituksen muutoin kuin tiedonhallintapalvelua käyttäen, maakunnan olisi ilmoitettava asiakkaalle siirron ajankohta viikon kuluessa asiakkaan ilmoituksen saapumisesta. Maakunta huolehtisi asiakkuutta koskevien tietojen antamisesta muille asiakkaan palvelujen tuottamisesta

vastaaville tahoille. Perustason toimipisteen valinnasta ei tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, vaan kyse olisi tosiasiallisesta hallintotoiminnasta.

Pykälän 3 momentissa säädetään perustason toimipisteen vaihtamisesta. Asiakas voisi vaihtaa perustason palveluyksikköä ja sen toimipistettä aikaisintaan vuoden kuluttua edellisestä valinnasta. Jos asiakas kuitenkin muuttaisi toiseen kuntaan, hänellä olisi oikeus vaihtaa maakunnan liikelaitoksen toimipistettä. Lisäksi maakunta voisi asiakkaan hakemuksesta antaa vaihtaa perustason toimipistettä muusta maakunnan harkitsemasta perustellusta syystä. Tällaisena perusteluna syynä voidaan pitää esimerkiksi ratkaisematonta ja hankalaa ristiriitaa toimipisteen ja asiakkaan välillä. Maakunta tekisi asiakkaan hakemuksen perusteella asiasta hallintopäätöksen, johon asiakkaalla olisi mahdollisuus hakea muutosta valittamalla hallintolainkäyttölain mukaisesti.

20 § Erityistason toimipisteen valinta. Pykälässä säädetään maakunnan liikelaitoksen erityistason toimipisteen valinnasta niissä tilanteissa, joissa maakunnan liikelaitos on eriyttänyt perustason palvelut ja erityistason palvelut eri toimipisteisiin. Lähtökohtaisesti asiakkaalla olisi oikeus valita erityistason palveluita tuottava toimipiste palveluissa, joita ei tuoteta perustason toimipisteessä. Erityistason toimipisteitä voisivat olla esimerkiksi sairaalat, lastensuojeluyksiköt ja asumispalveluyksiköt. Jos erityistason palvelu edellyttäisi lähetettä tai päätöstä, tulisi lähetteen tai päätöksen tekijän selvittää asiakkaalle vaihtoehdot toimipisteen valinnassa siten kuin sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:ssä ja potilaslain 5 §:ssä säädetään. Säännös vastaisi osittain sisällyttään voimassa olevan terveydenhuoltolain 47 §:n 3 momenttia, jonka mukaisesti hoitopaikka on valittava yhteisymmärryksessä lähetteen tekijän kanssa. Tämä on välttämätöntä asiakkaan hyvän ja tarpeenmukaisen palvelun turvaamiseksi valittavassa erityistason toimipisteessä. Erityistason toimipisteen valinnasta ei tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, vaan kyse olisi tosiasiallisesta hallintotoiminnasta.

5 luku Asiakasseteli

21 § Asiakassetelillä annettavat palvelut. Pykälän perusteella maakunnan olisi päätettävä ne muut kuin suoran valinnan palveluihin kuuluvat sosiaali- ja terveyspalvelut, joiden järjestämisessä se käyttää asiakasseteliä. Maakunnan olisi määriteltävä riittävässä määrin muita kuin suoran valinnan palveluita asiakassetelin käyttöalanaan. Riittävyyttä arvioidaan erityisesti valinnanvapauden näkökulmasta siten, että asiakkaan valinnanvapaus toteutuu kyseessä olevista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

Maakunta päättäisi tarkemmin, missä palveluissa asiakasseteli otetaan käyttöön. Maakunnan tulisi varmistaa asiakkaan valinnanvapaus asiakassetelin avulla niissä muissa kuin suoran valinnan palveluissa, jotka eivät ole kiireellisiä, julkisen vallan käyttöä, sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 11 §:n ja terveydenhuoltolain 45 §:n mukaan tehtävän harvinaisuuden, vaativuuden tai suurten kustannusten perusteella keskitettäviä palveluita tai joita ei toteuteta henkilökohtaisen budjetin avulla. Vähimmäistasona on, että viisitoista prosenttia näiden palveluiden kokonaiskuluista olisi asiakassetelin piirissä. Asiakasseteliä voitaisiin käyttää joustavasti lisäämään asiakkaan valinnanvapautta. Maakunta voi ottaa huomioon alueellisen ja valtakunnallisen palveluntarjonnan asiakassetelin käyttökohteiden tarkemmassa määrittelyssä. Tällöin voidaan poiketa perustellusta syystä asiakassetelin piirissä olevien palveluiden vähimmäistasosta. Maakunnan päätöksestä koskien palveluja, joissa asiakasseteli otetaan käyttöön, voisi tehdä maakuntalain mukaisen maakuntavalituksen.

Lähinnä kyseeseen tulisivat asiakassuunnitelmaan perustuvat kiireettömän sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut.

Terveydenhuollossa asiakasseteliä käytettäisiin maakunnan liikelaitoksen vastuulla olevissa kiireettömissä erityistason palveluissa, kuten kaihileikkauksissa, erikoislääkärin ja erikoishammaslääkärin vastaanotokäynneissä (mukaan lukien niihin liittyvät toimenpiteet ja diagnostiset tutkimukset), sekä kuntoutuspalveluissa, mukaan lukien apuvälinepalveluissa.

Sosiaalihuollossa asiakasseteliä käytettäisiin maakunnan liikelaitoksen vastuulla olevissa sosiaalihuollon perus- ja erityistason palveluissa (esimerkiksi asumispalveluissa, päivätoiminnassa, omaishoitajan vapaan aikaisissa palveluissa, kotihoidossa ja kotipalvelussa sekä vammaispalvelulain mukaisessa henkilökohtainen avussa).

Päätöksessään asiakassetelin käyttöönotosta maakunnan tulee ottaa huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 26 §:ssä tarkoitettujen sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet, maakunnan asukkaiden tarpeet ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 14 §:ssä tarkoitettu maakunnan palvelupalvelustrategia ja sen linjaukset muilta tuottajilta hankittavista palveluista. Maakunnan velvollisuutena on päätöksenteossään huolehtia siitä, että maakunnan asukkailla toteutuu mahdollisuus valita palveluiden tuottaja.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 14 §:n perusteella maakunnan on määriteltävä palvelustrategiassaan tavoitteet yksityisiltä palvelun tuottajilta hankittavien palvelujen vähimmäismäärälle. Vähimmäismäärä koskisi lähinnä ostopalveluja ja asiakassetelipalveluja, koska niiden osalta maakunnalla on välitön vaikutusmahdollisuus hankittaviin palveluihin. Suoran valinnan palveluista maakunnalla on mahdollisuus vaikuttaa sen volyyymiin ainoastaan siltä osin kuin maakunta määritteli suoran valinnan palvelut lain 15 §:ssä määriteltyä vähimmäistasoa laajemmaksi. Henkilökohtaisella budjetilla toteutettavien palvelujen osalta maakunta voi yhdessä asiakkaan kanssa tehtävän asiakassuunnitelman avulla määritellä hankittavien palvelujen määrää.

Järjestämislaissa ei ole säädetty muualta hankittavien palvelujen osuutta. Tähän vaikuttaa kuitenkin järjestämislain 26 §:n pykälän perusteella valtioneuvoston hyväksymät valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollolle. Valtioneuvosto voi asettaa maakuntia ohjaavan tavoitteen myös muilta tuottajilta hankittavien palvelujen osuudelle maakunnan tuottamisvastuulle kuuluvista palveluista. Maakuntavaltuuston olisi otettava huomioon nämä tavoitteet siinä laajuudessa kuin maakunnassa on saatavilla yksityisiä palveluja. Lisäksi maakuntavaltuusto voi määrittää korkeammankin tavoitteen, joka velvoittaa maakunnan toimintaa. Edellä olevan mukaisesti lähtökohtana on, että maakunta käyttää asiakasseteliä mahdollisimman laajasti silloin kun palveluja on saatavilla asiakkaan valinnanvapauden toteuttamiseksi ja se on toiminnallisesti ja taloudellisesti perusteltua.

Asiakas maksaisi asiakassetelillä annettavasta palvelusta vain sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaisen asiakasmaksun. Asiakas voisi halutessaan käyttää omia varojaan ja maksaa asiakassetelin arvon lisäksi itse lisäpalveluita. Tällöin hän maksaisi itse palvelun hinnan ja asiakassetelin erotuksen.

Asiakassetelillä annettavien palvelujen tuotannon yhtiöittämisestä säädetäisiin lain 40 §:ssä, jonka mukaan maakunnan liikelaitos ei voisi itse tuottaa asiakassetelillä tuotettavia palveluja. Maakunta voisi kuitenkin perustaa omistamansa yhtiön tai yhteisön edellä tarkoitettujen palvelujen tuottamiseksi.

22 § Palvelutarpeen arviointi ja menettely asiakasseteliä annettaessa. Pykälässä säädetään asiakassetelin antamisessa noudatettavasta menettelystä. Pykälän 1 momentin perusteella maakunnan liikelaitos vastaa asiakkaan palvelutarpeen arvioinnista, terveydenhuoltoa koskevan hoitopäätöksen teosta ja sosiaalihuoltoa koskevan hallintopäätöksen teosta. Sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnista säädetään sosiaalihuoltolain 36 §:ssä ja hoidon tarpeen arvioinnista säädetään terveydenhuoltolaissa. Sosiaalihuollon antamisesta on tehtävä hallintolain 43 §:n mukainen hallintopäätös. Tästä päätöksentekovelvollisuudesta säädetään myös sosiaalihuoltolain 45 §:ssä. Terveydenhuollossa tapahtuvan hoidon tarpeen arvioinnin perusteella tehtävä hoitopäätös ei ole valituskelpoinen hallintopäätös.

Jos edellytykset asiakassetelillä järjestettävän palvelun saamiselle täyttyvät asiakkaan palvelutarpeen arvioinnin perusteella, asiakkaalle olisi annettava pykälän 2 momentin mukaan palveluun asiakasseteli. Maakunnan liikelaitos arvioisi asiakkaan sosiaali- tai terveydenhuollon tarpeen ja tekisi sosiaalipalvelua koskevan hallintopäätöksen tai terveydenhuoltoa koskevan hoitopäätöksen. Maakunnan liikelaitos antaisi asiakkaalle edellä kuvatun palvelutarpeen arvioinnin perusteella asiakassetelin niissä palveluissa, joissa maakunta on ottanut asiakassetelin käyttöön. Asiakasseteli olisi mahdollista antaa asiakkaalle yksittäiseen palveluun (esimerkiksi kaihileikkaus) tai myös laajempia palvelukokonaisuuksia (kotipalvelut ja kotisairaanhoido) varten.

Pykälän 3 momentissa säädetään asiakkaan mahdollisuudesta kieltäytyä asiakassetelistä. Asiakkaalla olisi oikeus kieltäytyä asiakassetelistä, jolloin maakunnan liikelaitoksen olisi huolehdittava, että asiakas kuitenkin saa palvelun jollakin muulla asianmukaisella tavalla tuotettuna. Tällainen asianmukainen tapa olisi lähinnä maakunnan liikelaitoksen hankkima ostopalvelu. Jos asiakas on saanut erityistason palvelua koskevan lähe-

teen tai päätöksen, asiakas voisi myös valita 20 §:n mukaisesti toisen maakunnan liikelaitoksen erityistason toimipisteeseen.

23 § Asiakassetelipalvelun tuottajan valinta. Pykälän 1 momentin perusteella asiakas voisi valita asiakassetelillä annettavan palvelun tuottajan. Palvelun tuottajan voisi valita kaikista palveluntuottajalain mukaisessa palveluntuottajarekisterissä olevista yksityistä palvelun tuottajista. Asiakassetelillä ei kuitenkaan voisi saada palvelua maakunnan liikelaitokselta. Sen sijaan jos maakunnan liikelaitoksella olisi yhtiö, joka tuottaisi asiakassetelillä annettavaa palvelua, asiakas voisi saada asiakassetelillä palvelua tältä yhtiöltä.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksen olisi annettava asiakkaalle tietoa palvelun tuottajista, joilta asiakas voi saada palveluja asiakassetelin perusteella, siten kuin sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:ssä ja potilaslain 5 §:ssä säädetään. Sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvittävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Vastaavasti potilaslain 5 §:n mukaan potilaalle on annettava selvitys hänen terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa liittyvistä seikoista, joilla on merkitystä päätettäessä hänen hoitamisestaan.

Jäljempänä 43 §:ssä säädettäisiin siitä, että palvelujen tuottaja voisi määrittellä, mille alueelle se antaisi palveluja, joita annetaan asiakkaan kotiin tai muutoin kuin digitaalisesti palvelujen tuottajan toimintayksikön fyysisten tilojen ulkopuolelle.

Alaikäisen asiakkaan osalta palvelun tuottajan valinnan tekisi 9 §:n mukaisesti huoltaja tai muu laillinen edustaja, jollei 12 vuotta täyttänyt alaikäinen ole ikänsä ja kehitystasonsa puolesta kykenevä tekemään valintaa. Jollei täysi-ikäinen asiakas kykene itse tekemään valintaa asiakassetelin avulla, eikä hänellä ole laillista edustajaa, maakunta osoittaisi tarvittaessa asiakkaalle 10 §:ssä säädettyllä tavalla palvelun tuottajan, joka on parhaiten asiakkaan saavutettavissa. Asiakkaan päätöksentekoa tuettaisiin tuetun päätöksenteon keinoin ja hänen mielipidettään selvittäisiin yhdessä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisensä kanssa.

6 luku Henkilökohtainen budjetti

24 §. Henkilökohtaisella budjetilla toteutettavat palvelut. Pykälän 1 momentin mukaan maakunnalla olisi velvollisuus tarjota henkilökohtaista budjettia iäkkäille ja vammaisille henkilöille, joilla on pitkäaikaista, jatkuvaa ja laaja-alaista eli useita erilaisia palvelujen, tuen ja avun tarvetta ja jotka pystyvät joko itse tai tuetuna suunnittelemaan oman palvelukokonaisuutensa. Henkilökohtaista budjettia voitaisiin käyttää vain muissa kuin suoran valinnan palveluihin kuuluvissa palveluissa. Säännöksen mukaan henkilökohtainen budjetti olisi otettava käyttöön ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain eli niin sanotun vanhuspalvelulain, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaisissa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Vanhuspalvelulain tarkoituksena on tukea ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista ja parantaa heidän mahdollisuutta osallistua elinoloihin vaikuttavien päätösten valmisteluun ja tarvitsemiensa palvelujen kehittämiseen kunnassa. Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Kehitysvammaisten erityishuollon tarkoituksena on edistää erityishuollossa olevan henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito. Henkilökohtainen budjetti mahdollistaisi iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen toteutuksessa. Henkilökohtainen budjetti voitaisiin myöntää myös vammaisen lapsen tai nuoren palvelujen toteuttamiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnalla olisi mahdollisuus tarjota henkilökohtaista budjettia myös muille asiakasryhmille kuin iäkkäille ja vammaisille henkilöille. Edellytyksenä kuitenkin olisi 25 §:ssä mainittu pitkäaikainen ja laaja-alainen tuen ja avun tarve. Henkilökohtaista budjettia on Suomessa kokeiltu esimerkiksi omaishoidossa ja lapsiperheiden palveluissa. Maakunnan päätöksestä ottaa henkilökohtainen budjetti käyt-

töön muissakin kuin 1 momentissa tarkoitetuissa palveluissa voisi tehdä maakuntalain mukaisen maakuntavalituksen.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksen olisi annettava asiakkaalle selvitys palvelujen saatavuudesta, laadusta ja kustannuksista, jotta asiakas voisi arvioida missä palveluissa henkilökohtainen budjetti voisi olla ratkaisu palvelujen ja tuentarpeiden muodostamiseksi palvelukokonaisuuksiksi. Sosiaalihuollon asiakaslaissa ja potilaslaissa on säännökset siitä, miten selvitys asiakkaalle tulisi antaa. Asiakkaalla olisi oikeus saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön velvollisuutena olisi selvittää asiakkaalle hänen asiassaan kysymykseen tulevat erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset sekä muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Asiakkaan osallistumismahdollisuuksien lisäämisen keskeisenä edellytyksenä ja keinona on turvata oikeus tietoon. Säännös olisi siten yhteydessä asiakkaan itsemääräämisoikeuteen. Jotta asiakas voisi osallistua ja vaikuttaa asiansa käsittelemiseen ja ratkaisemiseen, hänellä olisi sitä ennen oltava riittävästi tietoja eri vaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista. Tiedon saaminen on myös olennainen osa asiakkaan ja hänen asioitaan käsittelevän ja ratkaisevan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön välisen luottamuksen kehittämisessä. Henkilöstön tulisi antaa selvitys asiakkaalle avoimesti ja omaloitteisesti eikä vain hänen pyynnöstään. Tiedonantotavan tulisi olla sellainen, että asiakas kykenee riittävästi ymmärtämään sen sisällön ja merkityksen. Selvitystä annettaessa olisi otettava huomioon asiakkaan ikä, koulutus, äidinkieli, kulttuuritausta ja muut henkilökohtaiset ominaisuudet. Selvitystä asiakkaalle annettaessa on huolehdittava salassapitovelvollisuuden säilymisestä ja asiakkaan yksityisyyden suojasta siten, etteivät asiakasta koskevat tiedot paljastu sivullisille.

Jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä tai asiakas ei aisti- tai puhevian tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi tulee mahdollisuuksien mukaan huolehtia tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta. Esimerkkinä nykyisestä lainsäädännöstä voidaan mainita vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain ja asetuksen (759/1987) mukaiset tulkkipalvelut, joihin kuuluu myös viittomakielellä tapahtuva tulkkaus. Kuultenkin on viranomaisen huolehdittava tulkitsemisesta ja kääntämisestä, jos asianosainen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, ei osaa viranomaisessa kielilain mukaan käytettävää kieltä taikka aisti- tai puhevian vuoksi ei voi tulla ymmärretyksi (hallintolaki 26 §).

25 §. Henkilökohtaisen budjetin myöntämisen edellytykset. Pykälän 1 momentin mukaan henkilökohtaisella budjetilla tarkoitetaan palvelujen järjestämistapaa, jossa palvelujen tarvitsija on keskiössä suunniteltaessa hänen oman elämänsä kannalta tarpeellisia palveluja ja tukea. Ihmiset, joilla on jatkuvaa tuen ja avun tarvetta voisivat hyödyntää henkilökohtaista budjettia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja integroivalla tavalla, heidän olisi mahdollista pyrkiä parantamaan sekä terveyttään että elämänlaatuaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevassa lainsäädännössä on erilaisia kriteerejä palvelujen myöntämisessä, mutta henkilökohtaisen budjetin myötä huomio siirtyisi asiakkaan omien tarpeiden ja tavoitteiden pohjalta rakentuvaan palvelusuunnitelmaan. Tämä voisi yksinkertaistaa ja madaltaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamista ja integraatiota parantamalla ihmisen mahdollisuuksia saada hänelle parhaiten soveltuvia palveluja.

Henkilökohtainen budjetti on rahasumma tai maksusitoumus, joka on tarkoitettu henkilön palvelujen ja tuen eli palvelukokonaisuuksien yksilölliseen järjestämiseen. Henkilökohtainen budjetti muodostetaan henkilön tarpeiden ja toiveiden sekä tuen ja palvelujen kustannusten pohjalta sekä asiakkaalle maakunnan liikelaitoksessa tehtävän palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman perusteella. Tämän perusteella henkilö suunnittelee palvelujensa tarkemman sisällön budjetin rajoissa ja valitsee palvelujensa tuottajan. Henkilökohtainen budjetti on yksi väline itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi ja valinnanvapauden toteuttamiseksi palveluissa. Ihmisten mahdollisuus ja oikeus päättää asioistaan on yksi keskeisimmistä arvoista nyky-yhteiskunnassa. Valinnanvapauden ja itsemääräämisen korostaminen on lisääntynyt myös sosiaali- ja terveyspalveluissa, joissa perinteisesti palvelujen järjestäjä on viime kädessä määritellyt asiakkaan palvelut. Yksilöllisten ratkaisujen myötä henkilökohtainen budjetti mahdollistaisi asiakkaiden tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen. Henkilökohtainen budjetti eroaa asiakassetelistä siten, että henkilökohtaisessa budjetissa asiakas voi vaikuttaa enemmän myös palvelun sisällön valintaan tuottajan valinnan lisäksi.

Pykälän 2 momentin mukaan budjetin laatiminen edellyttää laaja-alaista asiakkaan palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelmaa sekä ohjausta. Asiakkaalle annettava tuki palvelujen suunnittelussa ja valinnanvapauden käyttämisessä on keskeinen osa henkilökohtaista budjetointia. Asiakkaille tehtäisiin henkilökohtainen päätös

budjetin määrästä (yksi päätös, palvelukohtaisia päätöksiä ei tarvittaisi). Palvelutarpeen arvioinnista, asiakkaan ohjauksesta, asiakassuunnitelmasta ja päätöksenteosta vastaisi maakunnan liikelaitos. Palvelun järjestäjä ja tuottajat huolehtisivat asiakkaan neuvonnasta ja ohjauksesta, esimerkiksi palvelujen suunnittelussa ja valinnassa tarvittavasta palvelujen saatavuudesta, laadusta ja kustannuksista koskevan tiedon antamisesta siten kuin sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:ssä ja potilain 5 §:ssä säädetään. Tarvittaessa asiakkaan palvelujen suunnittelu ja valintaa voitaisiin tukea, eli asiakkaalla olisi mahdollisuus niin sanottuun tuettuun päätöksentekoon, joista olisi tarkoitus säätää sosiaalihuollon asiakaslaissa ja potilaslaissa.

26 §. Asiakkaan oikeus henkilökohtaiseen budjettiin. Pykälän 1 momentin mukaan asiakkaalle olisi myönnettävä henkilökohtainen budjetti, jos hänellä palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman mukaan on ja tukevat tuen ja avun tarvetta ja asiakas voisi joko itse tai tuettuna suunnitella ja hallinnoida omaa palvelukokonaisuuttaan. Yksilökeskeisen suunnittelun avulla asiakas pystyisi tuomaan paremmin julki ne avuntarpeet, joita hänellä todellisesti on. Palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelman laatimisessa asiakas olisi entistä aktiivisempänä toimijana. Henkilökohtaisen budjetin perusteella asiakas valitsisi itse palvelujen sisällön ja palvelujen tuottajan. Luovia ratkaisuja voidaan löytää ja tehdä nykyisenkin järjestelmän puitteissa. Henkilökohtainen budjetointi tarkoittaa sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen tapaa, jossa ihmiset olisivat itse avainasemassa määrittämässä, mitkä palvelut tai muu tuki auttaisivat heitä heidän elämässään. Henkilökohtainen budjetti mahdollistaisi asiakkaan oman määrittelyvallan yksilöllisiin palveluihin. Tavoitteena olisi palvelujen ja tuen ”henkilökohtaistaminen”. Kun asiakas on valinnut henkilökohtaisen budjetin asiakassuunnitelmassa määriteltyihin palveluihin, niin näiden palvelujen osalta hän ei enää voisi henkilökohtaisella budjetilla saada niitä maakunnan liikelaitokselta. Henkilökohtaista budjettia koskevaan päätökseen voisi hakea valittamalla muutosta hallintolainkäyttölain mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan asiakkaalla olisi kuitenkin oikeus kieltäytyä hänelle tarjotusta henkilökohtaisesta budjetista. Tällöin maakunnan liikelaitoksen tulisi vastata asiakkaan tarvitsemien sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisesta muulla tavoin, esimerkiksi tuottamalla palvelut itse tai hankkimalla ne ostopalveluina tai asiakassetelillä.

27 §. Menettely myönnettäessä henkilökohtaista budjettia. Pykälän 1 momentin mukaan maakunnan liikelaitos vastaa asiakkaan palvelujen tarpeen arvioinnista. Palvelutarpeen arvioinnista säädetään muun muassa sosiaalihuoltolaissa ja terveydenhuoltolaissa. Sosiaalihuoltolain 36 ja 37 §:ssä säädetään palvelutarpeen arvioinnista ja arvioinnin sisällöstä. Palvelutarpeen arviointi sisältäisi yhteenvedon asiakkaan tilanteesta ja sosiaalipalvelujen sekä erityisen tuen tarpeesta. Arviointi sisältäisi sekä asiakkaan että ammattihenkilön näkemykset tilanteesta. Terveydenhuoltolaissa käytetään käsitettä hoidon tarpeen arviointi, mutta asiallisesti sen avulla tehdään suunnitelma tarvittavasta hoidosta eli terveydenhuollon palvelusta. Asiakas-, hoito- ja palvelusuunnitelmista on säännöksiä esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa, sosiaalihuollon asiakaslaissa, potilaslaissa ja vammaispalvelulaissa.

Pykälän 2 momentti mahdollistaisi Suomessa budjetin piirissä olevia palveluja rajaamisen ainakin alkuvaiheessa asiakassuunnitelmassa mainittuihin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä niihin palveluihin, jotka eri kesken sisällytetään asiakassuunnitelmaan, esimerkiksi kuljetuspalvelut. Näin varmistettaisiin budjetin yhteensopivuus muuhun tuki- ja palvelujärjestelmään (esimerkiksi omaishoidon tukeen) sekä budjetin käyttöön liittyvän kokemuksen ja osaamisen karttuminen ja muutoksen hallinta. Budjetin toteuttamisessa olisi kuitenkin otettava huomioon, että sen ideana on mahdollistaa myös olemassa olevista palveluista ja tavanomaisista ratkaisuista eroavien valintojen tekeminen ja joustavuus sekä kannustaa palvelutarjonnan monipuolistumista. Budjetin käyttöönoton yhteydessä olisi päätettävä, miten budjetin suuruus määritellään eli miten henkilön avun ja tuen tarpeet muunnettaisiin henkilökohtaista budjettia varten euroiksi, esimerkiksi voidaan käyttää apuna muulla tavoin järjestettyjen palvelujen kustannuksia. Henkilökohtaisen budjetin suuruutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon sellaiset kustannukset, jotka henkilön tuen ja palvelujen tarpeen mukaiseen järjestämiseen joka tapauksessa kului eli kohdennettaisiin voimavaroja uudelleen henkilökohtaiseen budjettiin. Henkilökohtaisen budjetin rahoitus ei olisi niin sanottua uutta rahaa, vaan budjetin muodossa järjestetyt ja rahoitetut palvelut olisivat vastaavia, joita asiakkaat saisivat perinteisilläkin järjestämistavoilla. Suomessa budjetin hallinnoinnissa lähtökohdaksi voitaisiin ensi vaiheessa ottaa, ettei budjettia luovutettaisi rahana asiakkaan omaan hallintaan, vaan maakunnan liikelaitos vastaisi maksuista palveluntuottajille asiakkaan toteutuneen palvelun perusteella. Asiakkaan ja palveluntuottajan välille ei syntyisi sopimusta eivätkä asiakkaat olisi palveluja käyttäessään kuluttajan asemassa.

Henkilökohtaisessa budjetissa asiakkaan omavastuuosuus palvelujen kustannuksista olisi sama kuin muulla tavalla järjestetyissä palveluissa eli asiakasmaksun suuruinen. Asiakas voisi sopia palveluntuottajan kanssa, että hän hankkii lisäpalveluja omalla, henkilökohtaisen budjetin ulkopuolisella rahalla.

28 §. *Henkilökohtaisen budjetin hallinnointi.* Pykälän 1 momentin mukaan henkilökohtainen budjetti laadittaisiin joko määrääjäksi tai toistaiseksi voimassa olevaksi. Henkilökohtaisen budjetin toteutumista olisi arvioitava vuosittain ja jos siihen tarvittaisiin muutoksia, ne voitaisiin tehdä arvioinnin yhteydessä. Muutoksia tai tarkistuksia voisi tulla esimerkiksi, kun asiakkaan olosuhteet tai avuntarve muuttuvat. Palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelmassa voitaisiin ottaa huomioon asiakkaan muuttuneet avun- ja palveluntarpeet. Henkilökohtaista budjettia olisi tarkistettava myös kustannustason olennaisesti muuttuessa taikka jos henkilökohtaisen budjetin määrä olisi määritelty esimerkiksi liian alhaiseksi asiakassuunnitelmassa olevien palvelujen toteuttamiseksi. Henkilökohtaisen budjetin tarkistamista koskevaan päätökseen voisi hakea valittamalla muutosta hallintolainkäyttölain mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan aloitteen henkilökohtaisen budjetin muutoksesta voisi tehdä asiakas tai hänen laillinen edustajansa tai maakunnan liikelaitos.

7 luku Palvelun tuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettelyt

29 §. *Palvelun tuottajia koskevat vaatimukset.* Pykälässä säädetään yleisistä vaatimuksista, jotka koskevat kaikkia valinnanvapauslain mukaisia palvelun tuottajia. Säännökset koskevat siten suoran valinnan palvelun tuottajia (sosiaali- ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä), maakuntien liikelaitoksia, asiakassetelillä palveluja tuottavia ja henkilökohtaisen budjetin mukaisia palveluja tuottavia palvelun tuottajia.

Pykälän mukaan jokaisen palvelun tuottajan on oltava palveluntuottajalain 10 §:n mukaisessa palvelun tuottajienrekisterissä. Palveluntuottajalaissa on säännökset siitä, millä edellytyksillä palvelun tuottaja voidaan ottaa mainittuun rekisteriin. Nykyisestä käytännöstä poiketen myös julkisten palvelun tuottajien pitää olla lain tarkoittamassa rekisterissä. Palvelun tuottajan on lisäksi oltava liittyneenä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetun lain mukaisten valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen (kanta-palvelut) käyttäjäksi. Nämä Kansaneläkelaitoksen ylläpitämät kanta-palvelut käsittävät muun muassa kaikki palvelun tuottajat käsittävän potilastietoarkiston, sähköisen lääkemääräyksen ja asiakaskaiden käytössä olevan omakannan. Järjestelmää laajennetaan jatkossa siten, että myös sosiaalihuollon asiakastiedot tulevat mukaan kanta-palveluihin. Lisäksi valinnanvapausmallin edellyttämät asiakkaan valintaan liittyvät palvelut hoidetaan keskitetysti sen kautta siten kuin lain 66 §:ssä säädetään.

Velvollisuus tuottajarekisteriin kuulumisesta ei kuitenkaan koskisi niitä palvelujen tuottajia, joilla tuottajalain perusteella ei ole rekisteröitymisvelvollisuutta. Tällaisia tuottajia ovat esimerkiksi kuljetuspalvelujen tuottajat, kuten taksiyritykset. Samoin kotipalveluihin kuuluvat tukipalvelut voivat joiltain osin olla tällaista, esimerkiksi siivouspalvelut.

30 § *Suoran valinnan palvelujen kieli.* Pykälän 1 momentin mukaan suoran valinnan palvelun tuottajan on tuotettava palvelut kunnan kielellä toimipisteessä, joka sijaitsee yksikielisessä kunnassa, sekä suomeksi ja ruotsiksi toimipisteessä, joka sijaitsee kaksikielisessä kunnassa. Suoran valinnan palvelun tuottajan tulee oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että yksityishenkilön kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Säännöksellä toteutetaan perustuslain 17 §:n ja kielilain mukaista oikeutta saada palveluja omalla äidinkielellä, suomeksi ja ruotsiksi. Kielilain (423/2003) mukaan kunta on kielellisen jaotuksen perusyksikkö. Kuntien kielellisestä asemasta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Kuitenkin eri kielisten palvelujen tarve voi vaihdella kaksikielisissä kunnissa asuinalueiden välillä ja toisaalta erityisesti suurissa kaupungeissa voi olla useita palvelun tuottajia, jotka tuottavat palveluja molemmilla kansalliskielillä. Sen vuoksi 2 momentissa ehdotetaan, että maakunta voisi hakemuksesta myöntää suoran valinnan palvelun tuottajalle poikkeusluvan velvollisuudesta tuottaa palveluja kaksikielisessä kunnassa sekä suomeksi että ruotsiksi. Edellytyksenä olisi kuitenkin, että palvelun tuottajan toimipisteen sijaintialueella olisi asiakkaiden yhdenvertaisesti saavutettavissa muita suoran valinnan palvelun tuottajien toimipisteitä siten, että asiakas voisi saada palvelut omalla kielellään ja käyttää valinnanvapauttaan. Asiakkaalla olisi täl-

löin aina mahdollisuus valita palvelun tuottaja myös kieliperusteella. Yhdenvertaisella saavutettavuudella tarkoitettaisiin sitä, että sekä suomen että ruotsin kielellä olisi saatavilla palveluja yhdenvertaisesti esimerkiksi palveluihin pääsyn välimatkojen suhteen. Lisäksi myös toista kieltä käyttävillä tulisi olla yhdenvertaisesti mahdollisuus valita eri tuottajien välillä.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunta voisi myös peruuttaa myöntämänsä poikkeuslupan suoran valinnan palvelun tuottajalle. Peruuttamisen olisi mahdollista, jos luvan myöntämisen jälkeen toimipisteen sijaintialueen olosuhteet muuttuvat siten, etteivät suoran valinnan palvelut ole asiakkaiden yhdenvertaisesti saavutettavissa molemmilla kansalliskielillä ja niin, että asiakas voi käyttää valinnanvapauttaan.

Maakunnan päätökseen koskien poikkeuslupaa tai sen peruuttamista voisi hakea muutosta maakuntalain mukaisella maakuntavalituksella.

31 §. *Maakunnan asettamat ehdot suoran valinnan palvelun tuottajille.* Pykälän perusteella maakunta voi asettaa 29 ja 30 §:ssä todettujen lakisääteisten vaatimusten lisäksi muita ehtoja suoran valinnan palvelun tuottajille. Palvelun tuottajana voi toimia vain tuottaja, jonka palvelut ovat ehtojen mukaisia. Ehdot voivat koskea palvelujen laatua, palvelutuotannon voimavaroja ja palvelujen saatavuutta sekä palveluketjuja ja palvelujen yhteensovittamista koskevia vaatimuksia. Palvelujen laatua ja saavutettavuutta koskevat vaatimukset voivat koskea muun muassa laatumittareiden käyttöä ja niiden perusteella määriteltyä vähimmäistasoa, palvelutoiminnan henkilöstömitoitusta ja vastaanottoaikoja. Kukin maakunta voi määritellä näitä ja muita vaatimuksia alueen väestön, olosuhteiden ja elinkeinorakenteen tarpeita vastaavasti. Lainkohdan mukaiset vaatimukset on laadittava siten, että ne ovat palvelujen tuottajien näkökulmasta yhdenmukaisia kaikille samantyyppisten palvelujen tuottajille. Tämän mukaisesti yrityksille, muille yhteisöille ja ammattinharjoittajille asetettavien vaatimusten pitää olla samanlaisissa palveluissa samanlaisia. Säännöksen tavoitteena on tältä osin varmistaa tuottajien syrjimätön kohtelu.

Pykälän 2 momentin perusteella maakunta voi siinä päättyä, että suoran valinnan palvelujen tuottajien, sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden, on hankittava akkreditointi. Akkreditointi olisi tällöin edellytyksenä suoran valinnan palvelujen tuottajaksi hyväksymiselle. Akkreditoinnissa olisi noudatettava yhdenmukaisia kriteerejä koko maassa. (Kriteerien tarkempi määrittely selvitetään jatkovalmistelussa.)

Pykälän 3 momentin mukaan maakunnan on tehtävä hallintopäätös niistä ehdoista, joita maakunta asettaa pykälän perusteella palvelujen tuottajille. Hallintopäätös on tehtävä sekä 1 momentin mukaisista ehdoista että 2 momentin perusteella edellytettävästä sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön akkreditoinnista. Kun maakunnan määrittelemät ehdot vahvistetaan hallintopäätöksellä, tämä mahdollistaa samalla vaatimusten lainmukaisuuden tehokkaan kontrollin. Maakunnan hallintopäätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen, jolloin päätöksen lainmukaisuus tulee tuomioistuimen ratkaistavaksi. Maakunnan päätöksen avoimuuden ja julkisuuden varmistamiseksi säädetöksessä edellytetään lisäksi, että vaatimusten on oltava julkisesti saatavilla yleisessä tietoverkossa. Maakunnan päätöksestä, jolla asetetaan suoran valinnan palvelun tuottajille pykälän mukaisesti vaatimuksia, voi tehdä maakuntalain mukaisen maakuntavalituksen.

32 §. *Palvelun tuottajien kohtelun periaatteet.* Pykälässä säädetään palvelun tuottajien kohtelun periaatteista. Maakunnan on kohdeltava kaikkia palvelun tuottajia yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi. Säännös koskee sekä tilannetta, jossa maakunta hyväksyy suoran valinnan palvelujen tuottajia, sosiaali- ja terveyskeskuksia ja suunhoidon yksiköitä, että sen jälkeistä palvelutuotantoa. Samoin muussa toiminnassa, kuten asiakas- ja palveluissa ja henkilökohtaisen budjetin määrittelyissä, on toimittava tavalla, joka varmistaa tuottajien yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden.

Maakunnan toiminnassa on myös toimittava avoimesti ja suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. Julkisten tietojen on oltava kaikkien helposti saatavilla. Suhteellisuusperiaate edellyttää, että viranomaisen toiminnan on kaikin osin oltava asianmukaista, tarpeellista ja oikein mitoitettua. Maakunta ei saa asettaa palvelun tuottajille vaatimuksia, jotka eivät ole tarpeellisia palvelutuotannolle. Vaatimukset eivät myöskään saa olla ylimitoitettuja toiminnan tavoitteeseen ja lainsäädännössä asetettuihin vaatimuksiin nähden.

33 §. *Ilmoittautuminen suoran valinnan palvelun tuottajaksi.* Pykälässä säädetään palvelun tuottajan ilmoittautumisesta suoran valinnan palvelun tuottajaksi. Säännöksessä lähdetään siitä, että palvelun tuottaja, joka täyttää 29 ja 30 §:n mukaiset vaatimukset ja 31 §:n mukaiset ehdot, voi ilmoittautua suoran valinnan palvelun tuottajaksi. Ilmoittautuminen tehdään maakunnalle. Keskeinen edellytys on 29 §:n mukaisesti, että palvelun tuottaja on lupaviranomaisen tuottajarekisterissä. Lisäksi tuottajan on oltava liittyneenä kanta -palvelujen käyttäjäksi. Maakunnan on hyväksyttävä tuottaja ilmoituksen perusteella suoran valinnan palvelujen tuottajaksi, jos tuottaja sen lisäksi täyttää lainsäädännössä mahdollisesti olevat muut vaatimukset. Lainsäädännöstä tulee muun muassa vaatimus suoran valinnan palvelujen laajuudesta (palveluvalikoimasta). Maakunta voi puolestaan päättää minimitasoa laajemmasta palveluvalikoimasta sekä palvelujen laatua ja saatavuutta koskevista lisävaatimuksista. Näiden maakunnan määrittelemien vaatimusten pitää olla 31 §:n mukaisesti yhdenmukaisia kaikille samanlaisia palveluja tuottaville tahoille.

Ilmoitusmenettelyn lähtökohtana on, että ilmoitukseen sisällytetään vain hyväksymisen kannalta tarpeelliset ja välttämättömät tiedot. Tämän mukaisesti ilmoituksessa ei tarvitse olla niitä tietoja, joiden perusteella tuottajan toiminta on merkitty palveluntuottajalain 10 §:n mukaiseen rekisteriin. Tältä osin riittää selvitys siitä, että tuottaja on merkitty rekisteriin.

Koska suoran valinnan palvelun tuottajaksi ilmoittautuvalla voi olla myös sellaista palvelutoimintaa, joka ei kuulu suoran valinnan palveluihin, on ilmoituksessa oltava myös eräitä muita tietoja. Näistä säädetään 1 momentissa. Tiedot pitää ilmoittaa vain siltä osin kuin ne poikkeavat tuottajarekisterissä olevista tiedoista. Ilmoitukseen sisällytettäviä tietoja ovat kohdan 1 mukaan palveluyksikön nimi ja yhteystiedot. Nämä tiedot koskevat suoran valinnan palvelujen kokonaisuutta silloin, kun palveluyksiköllä on useita toimipisteitä.

Kohdan 2 mukaan ilmoituksessa on oltava suoran valinnan palveluja antavien toimipisteiden (sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden) sijainti ja yhteystiedot. Jos valinnanvapauspalveluja tuotetaan myös kiinteän toimipisteen ulkopuolella, on ilmoitukseen sisällytettävä myös tiedot siitä maantieteellisestä alueesta, jolla valinnanvapauspalveluja on saatavissa. Siltä osin kuin palveluja on saatavissa tietoverkkojen välityksellä, on näin toteutettavista palveluista oltava tieto ilmoituksessa.

Kohdan 3 perusteella ilmoituksessa on oltava tieto asiakasmäärästä. Asiakasmäärällä tarkoitetaan suoran valinnan palveluihin otettavien asiakkaiden enimmäismäärää. Enimmäismäärän ja toimipisteeseen ilmoitettujen lukumäärän perusteella asiakkaat ja maakunnat saavat tiedon, voiko toimipiste ottaa uusia asiakkaita. Jos toimipisteeseen on ilmoittautunut enimmäismäärä asiakkaita, ei sinne osoiteta uusia asiakkaita. Jos palveluyksiköllä on useita toimipisteitä, on kunkin toimipisteen enimmäisasiakasmäärä ilmoitettava erikseen.

Kohdan 4 mukaan on ilmoitettava palveluyksikön tuottamat palvelut. Palveluyksikkö voi tuottaa vain suun terveydenhuollon palveluja (suunhoidon yksikkö), vain muita perustason palveluja (sosiaali- ja terveyskeskus) tai molempia. Tieto on tarpeen asiakkaille palveluyksikköä ja sen toimipistettä valittaessa ja maakunnille niiden välittäessä asiakkaiden valintatietoja tuottajille.

Kohta 5 koskee tietoa siitä, mikä osa palveluista tuotetaan omana toimintana ja mikä osa hankitaan muilta palvelun tuottajilta. Jos palveluyksikkö tai sen toimipiste hankkii osan suoran valinnan palveluista sopimuksin tai muulla tavalla muilta palvelujen tuottajilta, ilmoituksessa on ilmoitettava nämä palvelut ja niiden osuus kokonaisuudesta. Ilmoituksessa on oltavat tiedot niistä palveluista jotka palvelun tuottaja hankkii sopimusperusteisesti ja näiden osuus palveluista. Vastaavat tiedot on ilmoitettava myös niistä palveluista, jotka toteutetaan suunnitellusti antamalla asiakkaalle maksuseteli tai maksusitoumus. Tältäkin osin tiedot on ilmoitettava toimipistekohtaisesti.

Kohdan 6 perusteella maakunnalle on ilmoitettava palvelutoimintaan osallistuvan henkilöstön määrä ja koostumus. Jos palveluyksiköllä on useita toimipisteitä, tieto on ilmoitettava erikseen kustakin toimipisteestä. Henkilöstöä koskevat tiedot ovat tarpeen, jotta maakunta voi arvioida täytyvätkö palvelutuotannolle lakisääteiset tai maakunnan asettamat vaatimukset. Tiedon perusteella voidaan varmistaa, että ammattitaitoista henkilöstöä on riittävästi kaikkiin niihin palveluihin, jotka kuuluvat suoran valinnan palveluihin. Palvelutoimintaan osallistuvan henkilöstön määrä on ilmoitettava myös siltä osin kuin niitä hankitaan sopimusperusteisesti toiselta palvelun tuottajalta. Mikäli osa palveluista toteutetaan antamalla asiakkaalle maksuseteli, siltä osin palvelutoimintaan osallistuvan henkilöstön tietoja ei ole tarpeen ilmoittaa. Perusteena tälle on se, että mak-

suseteliä käyttävä asiakas voi valita minkä tahansa tuottajarekisterissä olevan palvelun tuottajan. Sen vuoksi sosiaali- ja terveystieteiden keskuksella tai suunhoidon yksiköllä ei voi olla ennakoon tietoa maksusetelillä palvelu ja antavien tuottajien henkilöstöstä.

Lisäksi ilmoituksessa on 7 kohdan mukaisesti oltava yhdyshenkilön nimi sekä hänen henkilötunnus ja yhteystiedot.

Pykälän 2 momentin perusteella ilmoitus on toimitettava maakunnalle sähköisesti lain 66 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen.

Pykälän 3 momentin perusteella sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä ilmoitettavista tiedoista. Tarkemmat tiedot voivat koskea esimerkiksi palvelutoimintaa n osallistuvan henkilöstön koulutustietojen ilmoittamista. Lisäksi asetuksessa voi olla tarkempia säännöksiä maakunnalle tehtävän sähköisen ilmoituksen tietoteknisistä vaatimuksista. Tietoteknisillä vaatimuksilla voidaan varmistaa ilmoittajan ja vastaanottajan tietotekninen yhteentoimivuus.

34 § *Hyväksyminen suoran valinnan palvelun tuottajaksi.* Pykälässä säädetään tuottajan hyväksymisestä suoran valinnan palvelun tuottajaksi. Sen 1 momentin mukaan maakunta hyväksyy suoran valinnan palvelun tuottajan 33 §:ssä tehdyn ilmoituksen perusteella. Maakunta voisi ennen hyväksymispäätöstä myös tarkastaa suoran valinnan palvelun tuottajan toiminnan ja toimitilat. Maakunta voi hylätä palvelun tuottajan pääsyn suoran valinnan palvelujen tuottajaksi vain jos tuottaja ei täytä lakisääteisiä tai maakunnan määrittelemiä vaatimuksia. Maakunnan mahdollisuudesta määrittellä palvelun tuottajia koskevia vaatimuksia säädetään 31 §:ssä. Hylkäyksen voi tehdä myös sillä perusteella, että ilmoitus on ollut puutteellinen eikä ilmoittaja täydennä ilmoitusta täydennykselle asetetussa määräajassa. Maakunnan on aina annettava kohtuullinen aika puutteellisen ilmoituksen täydentämiselle. Maakunnan tekemä päätös on valituskelpoinen hallintopäätös. Hyväksymisen peruuttamisesta säädetään 35 §:ssä.

Hyväksyminen edellyttää käytännössä eräitä viranomaistietoja, joita ei ole 33 §:n mukaisessa ilmoituksessa. Pykälän 2 momentin perusteella maakunnan on hankittava tällaiset tiedot viran puolesta. Maakunnalla on säännöksen mukaan oikeus saada tällaiset tiedot maksutta ja salassapitosäännösten estämättä muilta viranomaisilta. Näitä tietoja voivat olla esimerkiksi tuottajarekisterissä, kaupparekisterissä ja verottajalla olevat tiedot. Muut viranomaiset voivat luovuttaa tiedot maakunnalle teknisen käyttöyhteyden välityksellä.

Pykälän 4 momentissa on määräaika, jonka kuluessa maakunnan on tehtävä päätös tuottajan hyväksymisestä. Määräaika on neljä viikkoa siitä kun ilmoitus saapui maakunnalle. Jos ilmoitus on puutteellinen, määräaika lasketaan siitä, kun maakunta on saanut kaikki 33 §:ssä edellytetyt tiedot.

Maakunnan päätökseen koskien palvelun tuottajan hyväksymistä voisi hakea muutosta valittamalla hallintolainkäyttölain mukaisesti.

35 § *Hyväksymisen peruuttaminen.* Pykälässä säädetään perusteista, joiden mukaan maakunta voi peruuttaa hyväksymisen suoran valinnan palvelujen tuottajaksi. Pykälän 1 momentin mukaan maakunnan on peruutettava hyväksyminen, jos palvelun tuottaja ei täytä enää 29 ja 30 §:ssä säädettyjä vaatimuksia ja 31 §:n mukaan maakunnan asettamia ehtoja. Lisäksi hyväksyminen voidaan peruuttaa silloin, kun palvelujen laadussa on asiakas- ja potilasturvallisuuden vaarantavia puutteita, eikä niitä ole korjattu maakunnan määräämässä ajassa. Aikaa määrittäessä on otettava huomioon se, miten vakavasta puutteesta on kysymys.

Pykälän 2 momentin perusteella palvelun tuottajan hyväksyntä peruutetaan myös tuottajan ilmoituksesta tai jos tuottaja lopettaa suoran valinnan palvelujen tuottamisen. Palvelujen tuottaminen voidaan käytännössä lopettaa aikaisintaan 39 §:ssä säädetyn irtisanomisajan jälkeen. Irtisanomisaika on kuusi kuukautta.

Maakunnan on lisäksi peruutettava hyväksyntä 3 momentin perusteella, jos tuottaja ei ole enää palveluntuottajarekisterissä, valvontaviranomainen on kieltänyt tuottajan toiminnan, tuottaja on mennyt konkurssiin tai kaipa asiakas- ja potilasturvallisuuteen kohdistuu välitön vakava vaara. Kaikissa näissä tilanteissa tuottajan toimintamahdollisuudet ovat käytännössä päättyneet. Tuottajan konkurssitilanteessa voi kuitenkin olla mahdollista, että konkurssipesä jatkaa toimintaa. Tällaisessa tilanteessa maakunnan on arvioitava edellytykset to

minnan jatkamiselle siihen saakka kunnes asiakkaat ovat siirtyneet toisen suoran valinnan palvelun tuottajan asiakkaiksi.

Maakunnan päätökseen peruuttaa palvelun tuottajan hyväksyminen voisi hakea muutosta valittamalla hallintolainkäyttölain mukaisesti.

36 § *Sopimus suoran valinnan palvelun tuottajan kanssa.* Pykälässä säädetään maakunnan ja suoran valinnan palvelun tuottajan välisestä sopimuksesta. Palvelutuotannon aloittaminen edellyttää maakunnan hyväksymisen lisäksi sopimusta eräistä toimintaan liittyvistä käytännön järjestelyistä. Sopimusmenettelyssä ei voida sopia asioista, joista maakunnan on tehtävä 31 §:n mukainen hallintopäätös. Sopia ei voi myöskään asioista, jotka rajoittaisivat asiakkaiden oikeuksia tai jotka muutoinkaan eivät ole sopimusvapauden piirissä.

Pykälän 1 kohdan mukaan on sovittava siitä, milloin sosiaali- ja terveyskeskus tai suunhoidon yksikkö aloittaa toimintansa. Tietoa aloitusajankohdasta tarvitaan muun muassa asiakkaiden valitessa palvelun tuottajan. Samoin liittyminen valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin edellyttää tietoa siitä, milloin palvelutoiminta koskevien tietojen on oltava tuottajan käytettävissä. Sovittaessa palvelutuotannon aloittamisen ajankohdasta, ratkaisevaa on tuottajan halu ja mahdollisuudet käynnistää toiminta. Maakunnan hyväksyttyä suoran valinnan palvelujen tuottajan, se ei voi määritellä yksipuolisesti palvelutuotannon aloittamisen ajankohtaa.

Pykälän 2 kohdan perusteella sopimuksen kestosta on sovittava , jos se ei ole toistaiseksi voimassa oleva. Tällöin sopimuksessa on todettava sen kesto. Palvelutoiminnan jatkuvuuden näkökulmasta suoran valinnan palveluja koskevien sopimusten tulisi olla toistaiseksi voimassa olevia. Määräaikaisuutta pitäisi käyttää vain poikkeuksellisesti, jos siihen on erityisiä syitä.

Pykälän 3 kohdan mukaan on sovittava siitä, miten palvelun tuottaja varmistaa palvelujen tuotannon häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Koska ehdotuksen mukaan perustason palvelut, erityisesti terveyspalvelut, siirtyvät yksityisoikeudellisten yhtiöiden, yhteisöjen ja ammatinharjoittajien tuotantovastuulle, riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut voidaan turvata häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa vain siten, että samat toimijat huolehtivat palveluista kaikissa tilanteissa.

Normaaliolojen häiriötilanteet ovat tapahtumia tai tilanteita, jotka sattuvat odottamatta tai äkillisesti ja jotka voivat aiheuttaa muutoksia yhteiskunnan toimintaan tai väestön turvallisuuteen. Tällaisia häiriötilanteita ovat muun muassa myrskyt, sähkökatkot, onnettomuudet ja tulvat. Tilanteet voivat vaatia erityisiä toimia myös valtion johdolta ja viranomaisilta. Poikkeusolot ovat tilanteita, jotka on mainittu valmiuslaissa ja puolustustilalainlaissa. Valtioneuvosto julistaa poikkeusolot, joka edellyttää, ettei tilanteen hallitseminen ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin tai voimavaroin. Poikkeusolojen aiheuttaja voi olla esimerkiksi sota tai sodan uhka, suuronnettomuus tai väestön toimeentulon vakava häiriintyminen. Valmiuslain 2 §:ssä on mainittu tarkat määritelmät poikkeusoloille.

Sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden on kyettävä vastaamaan lainsäädännön mukaisen palvelutoiminnan jatkuvuudesta myös tällaisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Jotta tämä voi käytännössä toteutua, on palvelun tuottajan suunniteltava miten toiminta hoidetaan kaikissa tilanteissa. Jos häiriötilanteiden ja poikkeusolojen aikaisen toiminnan varmistaminen edellyttää sopimuksia muiden tuottajien kanssa, on tuottajan esitettävä selvitys tällaisista tuottajien välisistä sopimuksista.

Pykälän 4 kohdan perusteella maakunnan ja tuottajan on sovittava siitä, miten tuottaja toimittaa maakunnalle toiminnan seurannan edellyttämät tiedot. Lain 45 §:n mukaan palvelun tuottajan on annettava maakunnalle toiminnastaan ja taloudestaan sekä verotuksesta tiedot maakunnalle. Lisäksi 46 §:n perusteella palvelun tuottajien on toimitettava maakunnalle tiedot asiakkaista ja asiakkaille annetuista palveluista. Lisäksi maakunnan on seurattava aktiivisesti toteutuvatko palvelut lainsäädännön ja maakunnan määrittelemien vaatimusten mukaisesti. Vaikka osa tiedoista voidaan saada valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen kautta, on sopimuksessa määriteltävä miten ja milloin muut tiedot toimitetaan maakunnalle.

Pykälän 5 kohdan mukaan sopimuksessa on määriteltävä, miten palvelun tuottaja toteuttaa maakunnan palvelustrategiaan ja palvelulupaukseen sekä asiakkaiden palvelukokonaisuuksiin ja palveluketjuihin sekä palvelujen yhteensovittamiseen liittyviä ehtoja. Palvelustrategiat ja palvelulupaukset ovat maakuntakohtaisia, sen

vuoksi niiden toteuttamista varten ei ole valtakunnallista mallia. Palvelukokonaisuudet, palveluketjut ja palvelujen yhteensovittaminen perustuvat osittain maakunnittaisiin ratkaisuihin ja malleihin, mutta osittain myös lainsäädäntöön. Näiden tarkoituksena on varmistaa asiakkaiden palveluintegraation toteutuminen.

Koska palvelun tuottajien ratkaisut palvelutuotannon toteuttamisessa voivat poiketa merkittävästi toisistaan, osa tuottaa palvelut pääosin omana toimintanaan, osa toimii yhteistyössä muiden tuottajien kanssa ja osan toiminta voi perustua laajasti maksusetelien käyttöön, voivat edellä kuvattujen asioiden ja kokonaisuuksien käytännön toteuttaminen poiketa tuottajien välillä. Jotta maakunta voi seurata ja valvoa palvelutuotantoa, on näiden toteuttamismalleista ja niiden seurannasta sovittava etukäteen.

Kohdan 6 mukaan sopimuksessa on määriteltävä tuottajalle suoritettavat korvaukset ja niiden perusteet. Korvaukset perustuvat 8 luvussa oleviin säännöksiin. Siltä osin kuin säännökset mahdollistavat tuottajakohtaisia eroja, on korvauksista sovittava maakunnan ja tuottajan välillä. Tällaisia eroja voi olla ...

Pykälän 2 momentin perusteella maakunta ja tuottaja voivat sopia myös muista kuin 1 momentissa säädetyistä asioista, jotka koskevat palvelujen tuottamista. Sopimuksella ei voi kuitenkaan poiketa maakunnan tai tuottajan lakisääteisistä velvoitteista eikä maakunnan määrittelemistä vaatimuksista. Tämän säännöksen mukaisten sopimusehtojen on myös oltava 31 §:n mukaisia. Sen mukaan kaikkia palvelun tuottajia on kohdeltava yhdenvertaisella ja syrjimättömällä tavalla.

37 § *Luettelo suoran valinnan palvelun tuottajista.* Pykälän perusteella maakunnalla on velvollisuus ylläpitää luetteloa suoran valinnan palvelun tuottajista. Luettelon perusteella asiakkailta on mahdollisuus saada valinnan edellyttämät tiedot vaihtoehtoisista palvelun tuottajista. Luettelo suoran valinnan palvelun tuottajista on ylläpidettävä julkisessa tietoverkossa. Käytännössä suoran valinnan palvelun tuottajia koskeva luettelo toteutetaan valtakunnallisena siten, että maakunnat toimittavat siihen kaikkien hyväksytyjen tuottajien tiedot. Julkisen tietoverkon lisäksi maakunnan on annettava asiakkaan pyynnöstä tieto luettelossa olevista palvelujen tuottajista myös suullisesti tai kirjallisesti. Näin varmistetaan, että kaikilla asiakkailta, myös niillä, jotka eivät käytä tietokonetta ja internetiä, on mahdollisuus tehdä informoitu valinta palvelun tuottajasta.

Luettelossa on oltava asiakkaan valinnan kannalta keskeiset tiedot. Näitä ovat muun muassa palveluyksikön ja sen toimipisteiden nimet, toimipisteistä saatavissa olevat palvelut, toimipisteiden sijainti- ja yhteystiedot, palveluyksikön ja sen toimipisteiden vastuuhenkilöt yhteystietoineen sekä tiedot palvelujen saatavuudesta ja laadusta.

38 § *Suoran valinnan palveluissa noudatettava sopimus ja sopimuksen muuttaminen.* Pykälässä säädetään maakunnasta, jonka kanssa palvelun tuottaja tekee sopimuksen ja miten sopimus vaikuttaa muun kuin sopimusmaakunnan asukkaiden palveluihin. Pykälän 1 momentin mukaan palvelun tuottajan on tehtävä sopimus sen maakunnan kanssa, jonka alueella sosiaali- ja terveyskeskus tai suunhoidon yksikkö on. Jos palvelun tuottajalla on toimipisteitä usean eri maakunnan kanssa, on sopimus tehtävä kaikkien niiden maakuntien kanssa, jossa toimipisteitä on. Tämän mukaisesti kunkin toimipisteen osalta tehdään vain yksi sopimus vain kunkin toimipisteen palvelujen käyttäjäksi tulisi asiakkaita kahdesta tai useammasta maakunnasta.

Mikäli palvelun tuottajalla on useita toimipisteitä maakunnan alueella, voidaan näiden osalta tehdä yksi sopimus. Jos tällaisessa tilanteessa toimipisteiden välillä on eroja, voidaan toimia joko niin, että näissä tapauksissa tehdään erilliset sopimukset tai niin, että yhdessä maakunnallisessa sopimuksessa todetaan toimipisteiden väliset erot. Eroja toimipisteiden välillä voi olla esimerkiksi maantieteellisen sijainnin perusteella.

Maakuntien välillä voi olla 15 §:n 1 momentin perusteella eroja suoran valinnan palveluissa, koska maakunta voi päättää, että palvelukokonaisuuksiin kuuluu muitakin kuin 15 §:n 2 ja 3 momentissa säädetyt palveluja. Pykälän 1 momentin mukaan tällaisessa tilanteessa palvelun tuottaja on velvollinen tuottamaan vain niitä palveluja, jotka perustuvat sijaintimaakunnan päätökseen, tuottajan ilmoitukseen sekä maakunnan ja tuottajan väliseen sopimukseen, jollei tuottaja ole tehnyt erikseen sopimusta sen maakunnan kanssa, jonka asukas asiakas on.

Jos asiakkaaksi tulee henkilö, jonka kotikunnan mukainen maakunta on päättänyt laajemmasta palveluvalikoimasta, ei tuottaja ole velvollinen tuottamaan laajempaa palvelukokonaisuutta asiakkaalle. Asiakkaan k

tuottajan mukainen maakunta ja palvelun tuottaja voivat kuitenkin yksittäistapauksessa sopia laajemmasta palveluvalikoimasta.

Asiakas voi valita suoran valinnan palvelun tuottajan toimipisteen myös toisen maakunnan alueelta. Jos asiakkaan valitsemalla palvelun tuottajalla on toimipiste myös asiakkaan palveluista järjestämisvastuussa olevan maakunnan alueella ja järjestämisvastuussa olevalla maakunnalla on näin ollen sopimus kyseisen palvelun tuottajan kanssa, noudatetaan 2 momentin mukaan sopimusta, jonka järjestämisvastuussa oleva maakunta on tehnyt palvelun tuottajan kanssa. Jos taas asiakkaan valitsemalla palvelun tuottajalla ei ole toimipistettä järjestämisvastuussa olevan maakunnan alueella eikä näin ollen myöskään sopimusta järjestämisvastuussa olevan maakunnan kanssa, noudatetaan sopimusta, jonka palvelun tuottaja on tehnyt sen maakunnan kanssa, jonka alueella asiakkaan valitsema sosiaali- ja terveyskeskus tai suunhoidon yksikkö toimii.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunta voisi päätöksellään muuttaa 3 §:ssä tarkoitettua sopimusta sekä suoran valinnan palveluista maksamiensa korvausten määrää ja perusteita siltä osin kuin laissa tai lain nojalla annetussa asetuksessa tai valtioneuvoston päätöksessä ei säädetä toisin. Markkinoiden ohjaamiseksi ja asiakkaiden palveluiden turvaamiseksi maakunnalla tulisi olla mahdollisuus muuttaa aiemmin asettamiaan vaatimuksia palvelun tuottajille tai muita sopimusehtoja sekä korvauksia. Muutosten osalta tulee huolehtia myös palveluntuottajien aseman huomioon ottamisesta. Palveluntuottajalle on tarjottava muutoksen toteuttamisen yhteydessä aito mahdollisuus olla hyväksymättä muutosta ja poistua suoran valinnan palveluita tarjoavien tuottajien joukosta. Tämä edellyttää kohtuullisen pituisen määräajan asettamista siten, että muutos astuu voimaan vasta määräajan jälkeen. Maakunnan päättämät muutokset tulisivat voimaan maakunnan ilmoittaman siirtymäajan jälkeen, mutta kuitenkin aikaisintaan 30 päivän kuluttua siitä, kun palvelun tuottajan katsotaan saaneen muutoksesta tiedon. Maakunnan tulisi siirtymäaikaa määriteltessään ottaa huomioon muutoksen laatu sekä vaikutukset palvelun tuottajille ja asiakkaille. Tämä mahdollistaisi muutosten tekemisen joustavammin kulloisenkin muutoksen vaikutukset ja merkitykset huomioon.

Erityistä huomiota on kiinnitettävä muutosten mahdollisille vaikutuksille niiden asiakkaiden osalle, jotka ovat jo valinneet muutoksen kohteena olevan palvelun ja palveluntuottajan. Muutosten suunnittelun ja toteutuksen yhteydessä tulee kiinnittää huomiota palveluiden yhdenvertaiseen saatavuuteen sekä markkinoiden toimivuuteen muutosten jälkeen. Maakunnan tulee pyrkiä toimimaan ennakoitavalla tavalla, jotta muutoksista ei aiheutuisi häiriöitä markkinoiden luonnolliselle kehittymiselle. Muutosten toteutuksessa tulee huomioida korvausjärjestelmälle asetetut yleiset edellytykset.

Korvauksia voi olla tarvetta muuttaa esimerkiksi silloin, mikäli palvelujen kattavuutta laajennetaan tai supistetaan, palvelujen kustannuskehityksessä tapahtuu muita kuin vähäisiä muutoksia tai mikäli maakunnan käytettävissä oleva rahoitus muuttuu. Aloite korvaustasojen tarkistamiseen voi tulla myös palveluntuottajalta.

Suoran valinnan palveluista tehtävä sopimus olisi oletettavasti useissa tapauksissa voimassa toistaiseksi. Lähtökohtaisesti suoran valinnan palveluiden osalta tehtävä sopimus olisi kaikkien palvelujen tuottajien osalta perusteiltaan samanlainen. Maakunnalle voi tulla tarve muuttaa jo tehtyä sopimusta ja esimerkiksi ajan kuluessa voi tulla vastaan tilanteita, joita ei ole osattu ottaa huomioon sopimusta tehtäessä tai olosuhteet voivat muuttua toisenlaisiksi kuin sopimusta tehtäessä. Jos sopimuksessa ei olisi tällaisten muutosten varalle olemassa jo tietynlainen mekanismi, on todennäköisesti tarpeen muuttaa sopimusta. Maakunnan ei käytännössä olisi mahdollista neuvotella ehtoja erilaisiksi eri palvelujen tuottajien kanssa, vaan muutoksen tulisi koskea kaikkia palvelujen tuottajia yhdenvertaisesti. Hyvä sopimustavan mukaisesti maakunnan tulisi lähtökohtaisesti kuitenkin kuulla palvelujen tuottajia ennen muutosmekanismin käyttämistä. Muutoksen kustannusvaikutus olisi myös maakunnan tarpeelliseksi katsomalla tavalla otettava huomioon pykälän 3 ja 4 momentissa tarkoitettun mekanismin mukaisesti.

Pykälän 4 momentin perusteella palvelujen tuottajan tulisi ilmoittaa maakunnalle kirjallisesti viimeistään 30 päivän kuluessa siitä, kun tämän katsotaan saaneen tiedon maakunnan tekemästä muutoksesta, jos tämä ei hyväksy maakunnan esittämiä muutoksia. Tällöin palvelujen tuottaja samalla irtaisi oman sopimuksensa noudattaen kuuden kuukauden pituisen irtisanomisaikaa. Irtisanomisajan noudatettaisiin niitä ehtoja, jotka olivat voimassa ennen kyseistä muutosta. Muutosten voimaantuloaika ei välttämättä olisi sama aika kuin se aika, jonka kuluessa palvelujen tuottajan tulisi ilmoittaa siitä, että se ei hyväksy muutoksia. Maakunta määrittäisi sellaisen kohtuullisen voimaantuloajan, jonka kuluessa palvelujen tuottajien voitaisiin olettaa pysty-

vän sopeutumaan kyseiseen muutokseen. Lähtökohtaisesti maakunnan tulisi ilmoittaa muutoksista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja toimia muutoksissaan johdonmukaisesti. Siirtymäajan tulisi olla kohtuullinen.

39 § *Sopimuksen irtisanominen ja purkaminen.* Pykälässä säädetään edellytyksistä, joiden perusteella palvelun tuottaja ja maakunta voivat irtisanoa tai purkaa suoran valinnan palvelujen tuottamista koskevan sopimuksen.

Pykälän 1 momentin mukaan palvelun tuottajalla on oikeus irtisanoa toistaiseksi voimassa oleva sopimus. Irtisanomisaika on kuusi kuukautta. Laissa ei säädetäisi perusteita, joiden mukaan tuottaja voisi irtisanoa sopimuksen ja luopua palvelutuotannosta. Tuottaja voisi näin ollen irtisanoa sopimuksen haluamallaan perusteella. Lisäksi tuottaja voi purkaa sopimuksen, jos maakunta ei ole maksanut sille sopimuksen mukaisia korvauksia määräajassa tai maakunta on muutoin rikkonut olennaisesti sopimusehtoja. Sopimuksen purkaminen voisi tapahtua välittömästi.

Pykälän 2 momentissa säädetään perusteista joiden mukaan maakunta voi irtisanoa suoran valinnan palvelun tuottajan kanssa tehdyn sopimuksen. Maakunta voisi irtisanoa sopimuksen, jos palvelun tuottaja on toistuvasti jättänyt noudattamatta lakisääteisiä velvoitteitaan tai lain 36 §:n mukaisia sopimusehtoja. Maakunnan on kuitenkin annettava tuottajalle mahdollisuus korjata havaitut puutteet. Sen vuoksi maakunnan olisi ensin kehotettava tuottajaa korjaamaan havaitut puutteet määräajassa. Irtisanomisen voisi tehdä vasta, jos tuottaja ei ole korjannut havaittuja puutteita maakunnan asettamassa määräajassa. Irtisanomisaika olisi tällöin kolme kuukautta siitä, kun irtisanomisesta on ilmoitettu palvelun tuottajalle. Irtisanomista ei voisi tehdä ennen korjaamiselle asetetun määräajan päättymistä.

Pykälän 3 momentissa säädetään maakunnan oikeudesta purkaa tuottajan kanssa tehty sopimus. Purkamisen voisi tehdä vain lainkohdassa todetuilla perusteilla. Perusteita purkamiselle olisivat tuottajan poistuminen palveluntuottajarekisteristä, valvontaviranomaisen kielto jatkaa palveluntuottajan toimintaa ja tuottajan konkurssi. Jos suoran valinnan palvelun tuottaja ei ole enää tuottajarekisterissä tai valvontaviranomainen on kieltänyt tuottajan toiminnan, tämä tarkoittaa automaattisesti, että tuottaja ei voi enää täyttää velvoitteitaan, minkä vuoksi purkaminen tulee voimaan välittömästi. Tuottajan konkurssitilanteessa voi olla mahdollista, että konkurssipesä jatkaa jonkin aikaa palvelun tuottajan toimintaa. Sen vuoksi toimintaa voidaan jatkaa maakunnan ja konkurssipesän sopimuksen perusteella.

Edellä todettujen lisäksi maakunta voi purkaa sopimuksen jos se havaitsee, että asiakas- tai potilasturvallisuus on vakavasti vaarantunut tuottajan toiminnan johdosta. Tällaisissa tilanteissa myös valvontaviranomainen puuttuu yleensä tuottajan toimintaan. Siitä huolimatta asiakas- ja potilasturvallisuuden varmistaminen voi edellyttää myös maakunnalta nopeita päätöksiä.

Sopimuksen irtisanomisen ja purkamisen jälkeen tuottajan kanssa voitaisiin tehdä uusi sopimus sen jälkeen, kun todetut puutteet on korjattu.

Pykälän 4 momentin perusteella maakunnan on huolehdittava siitä, että sopimuksen irtisanomisesta ja purkamisesta huolimatta asiakkaat saavat keskeytyksessä tarvitsemansa palvelut. Lähtökohtana erityisesti irtisanomistilanteissa on se, että asiakkaat itse valitsevat uuden sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön, jonka asiakkaiksi he ilmoittautuvat. Jos tämä ei kuitenkaan ole mahdollista esimerkiksi sen vuoksi, että paikkakunnan ainoa palvelun tuottaja lopettaa toimintansa, on maakunnan ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin siten, että irtisanomisaikana saadaan paikkakunnalle uusi palvelun tuottaja. Sopimuksen purkaminen voi kuitenkin tulla niin äkillisesti, että jatkuvaa hoitoa tai muita palveluja tarvitsevien osalta maakunnan on ainakin väliaikaisesti järjestettävä kiireellisesti tarvittavat palvelut muutoin kuin odottamalla että asiakas valitsee itse uuden palvelun tuottajan. Kysymykseen voivat tällöin tulla maakunnan aloitteesta tehty väliaikainen sopimusjärjestely tai myös maakunnan liikelaitoksen velvoittaminen tuottamaan palvelut lyhyeksi määräajaksi. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 22 §:n 3 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksen on tuotettava suoran valinnan palvelut, jos niitä ei ole muutoin saatavissa.

8 luku Palvelujen tuottaminen ja palvelun tuottajien velvoitteet

40 § *Yhtiöttämisvelvoite*. Pykälässä säädetään maakunnan liikelaitoksen velvollisuudesta yhtiöittää suoran valinnan palvelujen ja maksu- ja asiakassetelillä annettavien palvelujen tuottaminen. Säännöksen mukaan maakunnan liikelaitos ei saa itse tuottaa suoran valinnan palveluja eikä maksu- tai asiakassetelillä annettavia palveluja. Maakunnan liikelaitos voi kuitenkin perustaa yhtiön tai muun yhteisön, joka tuottaa suoran valinnan palveluja tai maksu- tai asiakassetelillä annettavia palveluja. Laissa ei säädetä oikeudellista muotoa maakunnan liikelaitoksen perustamalle yhtiölle tai yhteisölle. Se voi olla esimerkiksi osakeyhtiö tai osuuskunta. Säännöksessä ei myöskään rajoiteta liikelaitoksen omistususuutta tällaisesta yhtiöstä tai yhteisöstä. Liikelaitos voi siten omistaa esimerkiksi osakeyhtiön osakkeet kokonaan.

41 § *Suoran valinnan palvelujen tuottaminen*. Pykälässä säädetään siitä, miten suoran valinnan palvelun tuottaja voi tuottaa vastuulleen kuuluvat palvelut. Säännöksen 1 momentissa todetaan vaihtoehdot palvelujen tuottamiselle. Sen 1 kohdan mukaan sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö voi tuottaa palvelut itse omana toimintanaan. Tällöin palvelutuotannon henkilöstö on pääosin tuottajan omassa palveluksessa.

Momentin 2 kohdan mukaan suoran valinnan palvelun tuottaja voi sopia muiden tuottajien kanssa siitä, että ne tuottavat sille palveluja. Tämä mukaisesti tuottajat voivat muodostaa keskenään verkostoja, joissa kukin tuottajat vastaa sovituista palveluista. Säännös mahdollistaa pienten yritysten toiminnan suoran valinnan palvelujen tuottajana. Verkostomaisessa yhteistyössä tuottajat voivat sopia keskenään esimerkiksi siitä, mitä erityisosaamista edellyttäviä tai harvoin tarvittavia palveluja kukin verkostoon kuuluvat sosiaali- ja terveyskeskus tuottaa itse omana toimintanaan. Muut sosiaali- ja terveyskeskukset voivat ohjata näissä palveluissa asiakkaitaan toisen sosiaali- ja terveyskeskuksen palveluun. Sosiaali- ja terveyskeskus ei voi kuitenkaan edellyttää, että asiakas käyttää verkostoon kuuluvan tuottajan palveluja, sillä asiakas voi kohdassa 4 todetulla maksusetelillä hakeutua myös muun tuottajan palveluihin.

Momentin 3 kohdan perusteella suoran valinnan palvelun tuottaja voi hankkia palveluja myös muilla tavoin toisilta palvelujen tuottajilta. Maakunta voi tehdä ostopalvelusopimuksen toisen palvelun tuottajan kanssa hankittavista palveluista. Sopimukset voivat koskea esimerkiksi laboratorio- ja kuvantamispalveluja, mutta myös asiakkaan hoitoon liittyviä palveluja.

Momentin 4 kohdan perusteella sosiaali- ja terveyskeskus tai suunhoidon yksikkö antaa asiakkaalle hänen niin halutessa maksusetelin, jonka perusteella asiakas voi itse valita maksusetelin mukaisten palvelujen tuottajan. Palvelun tuottaja määrittelee maksusetelin arvon ja muut siihen liittyvät ehdot. Maksusetelin arvon pitää olla sellainen, että asiakas maksaa valitsemansa palvelun tuottajalle sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksusta annetun lain mukaisen maksun ja maksusetelin antanut sosiaali- ja terveyskeskus tai suunhoidon yksikkö maksaa loput kustannuksista.

Pykälän 2 momentin perusteella suoran valinnan palvelujen tuottaja vastaa siitä, että tuotantotavasta riippumatta palvelut vastaavat sitä tasoa, jota suoran valinnan palveluilta edellytetään. Edellytykset määräytyvät lainsäädännön, maakunnan hyväksymisen ja maakunnan kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Lisäksi suoran valinnan palvelun tuottajalla säilyy kokonaisvastuu asiakkaan saamasta palvelukokonaisuudesta, vaikka asiakas saisi palveluja 1 momentin 2 – 4 kohtien perusteella muilta palvelun tuottajilta.

42 § *Suoran valinnan palvelun tuottajan velvoitteet*. Pykälässä säädetään suoran valinnan palvelun tuottajien yleisistä velvoitteista. Pykälän 1 momentin perusteella suoran valinnan palvelun tuottaja vastaa lain 15 §:ssä tarkoitetun sosiaali- ja terveydenhuollon tai suun terveydenhuollon palvelukokonaisuuden tai molempien palvelukokonaisuuksien toteuttamisesta. Velvollisuus käsittää maakunnan 34 §:n mukaisen hyväksymisen ja 36 §:n mukaisen sopimuksen tarkoittamat palvelut. Jos hyväksyntä ja sopimus koskevat vain suun terveydenhuollon palveluja, suunhoidon yksikön velvollisuus käsittää vain 15 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitetut suun terveydenhuollon palvelut sekä maakunnan mahdollisesti määrittämät muut tähän kokonaisuuteen kuuluvat palvelut. Vastaavasti sosiaali- ja terveyskeskuksen vastuu käsittää muut 15 §:ssä säädettyt ja maakunnan määrittämät palvelukokonaisuudet. Sama palveluyksikkö voi vastata myös molempien mainittujen kokonaisuuksien tuottamisesta. Palvelut on tuotettava hyväksymisen ja sopimuksen määrittelemällä tavalla. Palvelun

tuottaja voisi kuitenkin itse määrittellä, millä alueella se tuottaa toimipisteensä ulkopuolelle, kuten asiakkaan kotiin, annettavia palveluja, jos niitä sisältyy suoran valinnan palvelukokonaisuuteen.

Palvelutoimintaan liittyvien muutosten ilmoittamisesta säädetään 2 momentissa. Jos palvelujen tuottaja tekee olennaisia muutoksia 33 §:ssä tarkoitetussa ilmoituksessa tai 36 §:n perusteella tehdyn sopimuksen käsittämässä asioissa, on niistä ilmoitettava maakunnalle vähintään kaksi kuukautta ennen muutosta. Vähäisemmistä muutoksista on ilmoitettava vähintään kaksi viikkoa ennen muutosta. Mikäli muutoksen syynä on häiriötilanne tai poikkeusolot, ja muutos pitäisi toteuttaa edellä mainittua nopeammin, ilmoitus tehdään viipymättä sen jälkeen kun tuottajalla on tieto muutoksen tarpeesta. Muutoksista tulisi ilmoittaa 66 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä siitä, mitkä ovat palvelun tuottamista koskevia olennaisia muutoksia.

Maakunnan on ilmoituksen perusteella arvioitava voidaanko muutokset tehdä muuttamatta hyväksymispäätöstä tai sopimusta. Hyväksymispäätöstä ja sopimusta voidaan muuttaa jos toiminta on muutoksista huolimatta sellaista, jonka perusteella tuottaja pitäisi ilmoituksen perusteella hyväksyä suoran valinnan palvelujen tuottajaksi tai sopimusehtoja muuttaa ilmoituksen mukaisia tietoja vastaavasti. Maakunnan on myös tarkistettava 37 §:n mukaista luetteloa palvelun tuottajista ilmoitettuja muutoksia vastaavasti.

Pykälän 3 momentti koskee tuottajan velvollisuutta tehdä yhteistyötä maakunnan ja kuntien kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi maakunnassa. Tarkoituksena on, että tuottajat osallistuvat vastuullaan olevan palvelukokonaisuuden rajoissa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Tavasta jolla hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä toteutetaan, on sovittava 35 §:n mukaisessa sopimuksessa.

Pykälän 4 momentin perusteella suoran valinnan palvelun tuottajan on ilmoitettava julkisessa tietoverkossa enimmäisasiakasmääränsä sekä ajantasaisesti se, kuinka paljon uusia asiakkaita se pystyy ottamaan asiakkaikseen. Tiedot on annettava asiakkaalle pyydettyä myös suullisesti tai kirjallisesti. Säännöksellä varmistetaan, että asiakkaat voivat saada tiedon niistä palvelun tuottajista, joiden asiakkaaksi voi ilmoittautua ja vastaavasti maakunta voi välittää ilmoituksen tuottajalle, joka voi ottaa vastaan uusia asiakkaita. Tuottajan on annettava tieto enimmäisasiakasmäärästä ja mahdollisuudesta ottaa uusia asiakkaita myös suullisesti ja kirjallisesti jos asiakas niin pyytää.

Pykälän 5 momentin mukaan palvelun tuottajan on ilmoitettava julkisessa tietoverkossa ajantasaisesti palveluun pääsyn tosiasialliset odotusajat. Myös tämä tieto on asiakkaille tarpeellinen heidän harkitessaan minkä palvelun tuottajan asiakkaiksi he ilmoittautuvat. Tiedot on annettava asiakkaalle pyydettyä myös suullisesti tai kirjallisesti. Odotusajat voivat olla enintään terveydenhuoltolain 51 §:n mukaisia. Lakiehdotuksen 31 §:n perusteella maakunta voi päättää että suoran valinnan palveluissa odotusajan on oltava laissa säädettyä lyhyempi.

Jos asiakkaalla ilmenee tarvetta muihin maakunnan vastuulle kuuluviin sosiaali- tai terveydenhuollon palveluihin, kuin suoran valinnan palveluntuottajan vastuulla oleviin palveluihin, palveluntuottajan on 6 momentin perusteella ohjattava asiakas palvelutarpeen arviointiin maakunnan liikelaitokseen. Kyse voi olla esimerkiksi maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulle kuuluvista erikoissairaanhoidosta tai sosiaalihuollon palveluista. Maakunnan liikelaitos on ohjauksen perusteella arvioitava asiakkaan palvelutarve ja tarvittaessa asiakkaan palveluista on laadittava asiakassuunnitelma.

Jos suoran valinnan palvelujen yhteydessä havaitaan, että asiakas tarvitsee muitakin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, asiakas on tarvittaessa ohjattava myös niiden pariin. Tällaisen ohjauksen tarve voi olla esimerkiksi ohjaus vertaistukea asiakkaalle tarjoavien järjestöjen palveluihin tai työvoimapalveluihin.

43 § *Palvelun tuottajan velvoitteet annettaessa palveluja maksusetelillä, asiakassetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla.* Pykälässä säädetään palvelun tuottajan velvoitteista annettaessa palveluja maksusetelillä, asiakassetelillä tai henkilökohtaisella budjetilla. Pykälän 1 momentin mukaan maksusetelin, asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin perusteella palveluja tuottava vastaa siitä, että asiakas saa maksu- tai asiakassetelin mukaisen tai henkilökohtaisella budjetilla annettavan palvelun asiakkaan palvelutarpeen mukaisessa ajassa. Tuottaja vastaa myös, että annettavan palvelun sisältö ja laatu ovat maksu- tai asiakassetelin tai henkilökohtaisesta budjetista koskevan asiakassuunnitelman mukaisia. Tuottaja vastaa toiminnastaan ja sen vaatimusten mukaisuudesta sekä asiakkaalle että maksu- tai asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin anta-

jalle. Jos asiakas - tai maksu seteliin tai henkilökohtaista budjettia koskevaan asiakassuunnitelmaan ei ole liitetty erityisiä ehtoja, tuottaja vastaa siitä, että palvelu on Suomessa noudatettavan hyvän hoitokäytännön tai palvelutason mukaista.

Säännöksen perusteella palveluntuottaja voi kuitenkin itse määrittellä, missä se tuottaa palveluja. Toimipisteen ulkopuolelle annettavissa palveluissa tuottaja voi siten määrätä millä maantieteellisellä alueella se tuottaa toimipisteensä ulkopuolelle annettavia palveluja. Maksu- tai asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin antaja tai asiakas ei voi tämän mukaisesti määrittellä missä palvelu pitäisi antaa asiakkaalle. Jos asiakas ei ole tyytyväinen tuottajan toimipaikan sijaintiin tai siihen, että palvelua ei saa esimerkiksi kotiin, asiakkaan on valittava toinen tuottaja.

Maksu- tai asiakassetelipalvelun sekä henkilökohtaisella budjetilla annettavien palvelujen tuottajan on ilmoitettava julkisessa tietoverkossa ajantasaisesti ne palvelut, joita se voi antaa maksu- tai asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin perusteella, mahdolliset maksu- tai asiakassetelin arvoa tai palvelun sisältöä koskevat ehdot palvelun antamiselle sekä palveluihin pääsyn odotusajat. Tiedot on annettava asiakkaalle pyydettyä myös suullisesti tai kirjallisesti. Odotusajat eivät saa ylittää terveydenhuoltolain 51 §:ssä säädettyjä hoitoon pääsyn enimmäisaikoja. Julkisella tietoverkolla tarkoitetaan lain 66 §:ssä tarkoitetun palvelua, jossa on tiedot kaikista valinnanvapauslain mukaisista palvelun tuottajista, niiden yhteystiedot sekä tiedot kunkin tuottajan tarjoamista palveluista ja edellä todetut muut tiedot palvelujen hinnoista ja hoitoon pääsyn enimmäisajoista. Järjestelmään tulee myös tietoja kunkin tuottajan palvelujen laadusta ja vaikuttavuudesta sekä muista asiakkaan valinnan kannalta merkityksellisistä tiedoista.

44 § *Palvelun tuottajan toiminnan taloudellinen eriyttäminen.* Pykälän perusteella palvelun tuottajan on omaa toimintaansa koskevassa kirjanpidossaan eriytettävä suoran valinnan palvelujen ja työterveyshuollon palvelujen kustannukset ja niihin saatu rahoitus. Pykälän tavoitteena on varmistaa, ettei sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamiseen maksettava julkinen korvaus valu palvelun tuottajan harjoittaman taloudellisen toiminnan tukemiseen eli niin sanotun ristiinsubvention välttämiseen. Kirjanpidon eriyttäminen antaa mahdollisuuden myös toiminnan kannattavuuden seuraamiseen ja mahdollisen ylikompensaation havaitsemiseen.

Pykälän 1 momentin perusteella tuottajan on kirjanpidossaan pidettävä erillään julkinen rahoitus, jonka se on saanut suoran valinnan palvelujen tuottamiseen ja työterveyshuollon palveluihin. Suoran valinnan palveluihin saatava rahoitus tulee maakunnalta. Työterveyshuoltoon julkinen rahoitus tulee Kansaneläkelaitokselta. Siltä osin kuin suoran valinnan palveluja tuotetaan 41 §:n 1 momentin 2 – 4 mukaisesti muutoin kuin sosiaali- ja terveyskeskuksen omana toimintana, rahoitus tulee tosiasialliselle tuottajalle sosiaali- ja terveyskeskuksen ylläpitävän palvelun tuottajan kautta.

Pykälän 2 momentissa säädetään tarkemmin miten kirjanpidon eriyttäminen on tehtävä. Säännöksen mukaan kirjanpidossa on oltava erillinen kirjanpito suoran valinnan palvelujen ja työterveyshuollon palvelujen menoista ja tuloista. Menot ja tulot on momentin 1 kohdan mukaan eriteltävä objektiivisesti perusteltavien kustannuslaskennan periaatteiden mukaisesti. Objektiivisia perusteita on myös noudatettava johdonmukaisesti. Momentin 2 kohdan mukaan kirjanpidossa on myös esiteltävä selkeä kuvaus 1 kohdassa todetuista kustannuslaskennan periaatteista.

Pykälän 3 momentin perusteella palvelun tuottajan on esitettävä eriytetyt tuotot ja kulut tilikausittain erillisessä tuloslaskelmassa. Erillisen tuloslaskelman on oltava johdettavissa erilliskirjanpitovelvollisen yrityksen kirjanpidosta. Tuloslaskelman laatimisessa ja esittämisessä on myös sovellettava erilliskirjanpitovelvolliseen yritykseen yleisesti sovellettavia kirjanpitosäännöksiä.

Pykälän 4 momentissa säädetään erityettyjä toimintoja koskevien tuloslaskelmien julkisuudesta. Säännöksen mukaan tuloslaskelma ja sen lisätiedot ovat julkisia. Nämä julkiset tiedot on esitettävä kirjanpitovelvollisen yrityksen tilinpäätöksen lisätietona.

Pykälän 5 momentissa on valtuutussäännös, jonka mukaan tuloslaskelman ja sen lisätietojen tarkemmasta sisällöstä ja julkistamisesta voidaan säätää erikseen valtioneuvoston asetuksella.

45 § *Palvelun tuottajan velvollisuus tilinpäätös- ja verotustietojen antamiseen.* Pykälässä säädetään suoran valinnan palvelun tuottajien ja asiakassetelipalvelun tuottajien velvollisuudesta antaa tietoja taloudellisesta

toiminnastaan. Säännöksen perusteella mainittujen palvelun tuottajien olisi julkistettava yhteiskuntavastuun toteuttamiseksi tiedot sosiaali- ja terveystalouden tuottamiseen liittyvistä toiminta- ja taloustiedoista.

Pykälän 1 momentissa lueteltaisiin tiedot, jotka yhteiskuntavastuun toteuttamiseksi julkisesti rahoitettuja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tuottavien yritysten tulisi julkaista ja pitää yllä julkisessa tietoverkossa. Julkisten varojen käytön seuraamiseksi olisi kohdan 1 perusteella tuottajan julkaistava tilinpäätös ja toimintakertomus. Toimintakertomuksen laatimisen ja julkaisun velvoitetta ei olisi kuitenkaan silloin, kun kirjanpitolain ja tilinpäätöstä koskevan muun lainsäädännön perusteella tuottajan velvollisuutena ei ole laatia toimintakertomusta.

Kohdan 2 perusteella olisi julkaistava verotusta koskevat tiedot. Julkisesti rahoitetun toiminnan osalta on tärkeää tietää myös, että tuottaja huolehtii verotusta ja sosiaaliturvamaksuja koskevista velvoitteistaan. Julkissa hankinnoissa on yleensä menettelynä, että tarjouksen jättäjän tulee antaa selvitys siitä, ettei sillä ole vero- ja sosiaaliturvamaksurästejä. Valinnanvapausjärjestelmässä kilpailuttamisesta vastaa asiakas, jolloin julkisten hankintojen menettelytapa ei sellaisenaan sovellu. Verotukseen liittyvien velvoitteiden hoitamisen tukemiseksi sekä julkisten varojen avoimuuden turvaamiseksi palveluntuottajan verotuspaikkaa ja verotettavaa tulosta koskevat yhteenvetotiedot säädettäisiin näin julkaistavaksi.

Kohdissa 3 ja 4 säädetään palvelun tuottajan johtoa koskevista tiedoista sekä toiminnan sisäisestä valvonnasta. Tuottajilta olisi lähtökohtaisesti voitava edellyttää vastaavaa avoimuutta, mitä edellytetään julkisen kaupankäynnin kohteena olevilta yhtiöiltä vaikka tuottaja ei olisi julkisesti noteerattu yhtiö tai järjestö. Helsingin pörssissä noudatettavan hallinnointikoodin perusteella tärkeitä tietoja ovat johdon palkat ja palkkiot, sidonnaisuudet ja liiketoimet yhtiön lähipiirin kanssa, selvitys ohjaus- ja hallintojärjestelmästä (corporate governance) sekä sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta (ks. Arvopaperimarkkinayhdistys: Hallinnointikoodi (2015)). Tällä tavoin raportointivelvoitteet olisivat myös suunnilleen samalla tasolla kuin julkisen tuottajien nykyisin kuntalakiin ja tulevaisuudessa maakuntalakiin perustuvat velvoitteet. Momentin 4 kohdan mukaan palvelun tuottajan olisi annettava lisäksi tiedot yhteiskuntavastuuta koskevista toimintaperiaatteista ja niiden toteuttamisesta.

Kohdassa 5 on säännökset tutkimus, koulutus ja kehittämistoimintaa koskevista tiedoista. Tärkeä osa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien yhteiskuntavastuuta on osallistuminen tutkimukseen, koulutukseen ja tuotekehitykseen. Tätä kautta kilpailu ja taloudellinen toiminta koituvat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kehittämisen ja viime kädessä asiakkaiden ja veronmaksajien eduksi. Valinnanvapauden ja markkinoiden hyödyntämisen keskeisenä tavoitteena on luoda markkinoiden toimintaan perustuvia kannustimia uusiin, asiakkaille ja veronmaksajille parempana vaikuttavuutena lisäarvoa tuottaviin innovaatioihin. Selvitys osallistumisesta tutkimus- ja kehittämistoimintaan on näin osa julkisten varojen käyttöä osin yksityisesti järjestettyyn palvelutuotantoon koskevaa tilivelvollisuutta. Pykälässä ehdotetaan sen vuoksi tuottajien raportoinnin osallistumisesta tutkimukseen, koulutukseen ja kehittämiseen koskevat yhteenvetotiedot. Palveluntuottajalla ei olisi lainkohdan perusteella velvoitetta jakaa tutkimus- ja kehittämistoimintansa tuloksia vaan ainoastaan selostaa sitä koskevat toimintaperiaatteet ja yhteenvetotiedot. Säännös ei näin edellytä aineettoman omaisuuden jakamista tai liikesalaisuuksia sisältävien yksityiskohtaisten tietojen antamista.

Kohdan 6 perusteella on selvitettävä miten asiakkaiden tarpeet ja osallisuus on otettu huomioon palvelun tuottajan toiminnassa. Uuteen julkisia hankintoja koskevaan lakiin ehdotetaan otettavaksi sosiaali- ja terveystalouden palveluhankintoja koskevia erityissäännöksiä. Uuden hankintalain 108 §:ssä säädettäisiin palveluiden käyttäjien tarpeiden huomioon ottamisesta. Säännös edellyttää ottamaan huomioon käyttäjien tarpeet ja osallistuminen sekä kuuleminen ja innovointiin liittyvät tekijät. Valinnanvapausjärjestelmässä kilpailuttajan roolissa ovat asiakkaat suoraan. Asiakkaille tulisi antaa edellytyksiä ottaa huomioon myös hankintalain 108 §:ssä säädetty näkökohdat. Tätä varten palveluiden tuottajien tulisi antaa sitä koskevat tiedot.

Pykälän 2 momentissa on pienyrityksiä koskeva poikkeussäännös 1 momentin velvoitteesta. Tuottajien yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä ja avoimuutta turvaavien velvoitteiden tulee olla kohtuullisia suhteessa tuottajille aiheutuvaan hallinnolliseen taakkaan. Varsinkin pienyritysten hallinnollisen taakan pitämiseksi kohtuullisena raportointivelvoitteet on perusteltua rajoittaa ensinnäkin vain sosiaali- ja terveyskeskuksia ylläpitäviin yhtiöihin ja asiakassetelillä erityiseen vaativan tason sosiaali- ja terveystalouden palveluita tuottaviin toimijoihin. Pykälän velvoitteiden soveltamisalan ulkopuolelle rajattaisiin edelleen kirjanpitolain 1 luvun 4a §:ssä

tarkoitettujen pienyritykset. Kirjanpitolain mukaisia pienyrityksiä ovat kirjanpitovelvolliset, joiden taseen loppusumma on enintään 6 miljoonaa euroa tai liikevaihto enintään 12 miljoonaa euroa taikka joiden palveluksessa on keksimäärin enintään 50 henkilöä. Pienyrityksiä koskisi vain tilinpäätöksen julkisuus ja pykälässä säädettyjen verotusta koskevien tietojen antaminen.

Pykälän 3 momentin perusteella julkistettavaksi edellytetyt tiedot annettaisiin valinnanvapauslain 66 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen. Tiedot tulisivat samalla julkisiksi ja olisivat kaikkien saatavilla julkisessa tietoverkossa. Ne voivat sisältyä osaksi toimintakertomusta ja täydentäviltä osin erilliseen raporttiin. Tiedot voidaan sisällyttää myös yleisempään yhteiskuntavastuuraporttiin, jonka sisällössä otetaan huomioon lainkohdassa säädetty vaatimukset. Samoin yhteiskuntavastuuraportissa olisi huomioitava uuden hankintalain 108 §:n tavoitteet vaikka säännöstä ei sinänsä sovelletakaan valinnanvapauden piiriin kuuluvien palveluiden tuottajiin. Laajemman yhteiskuntavastuuraportin laatiminen olisi edelleen tuottajille vapaaehtoista. Yhteiskuntavastuuraportointia koskevia yleisiä suosituksia ja standardeja voidaan kuitenkin soveltaa sosiaali- ja terveystietopalvelutuottajien yhteiskuntavastuuraportoinnissa. Tällaisia ovat muun muassa ISO-standardi SFS-ISO 26000 yhteiskuntavastuuopas, jonka sisällössä on yritetty ottaa huomioon myös PK-yritysten tarpeet ja erityispiirteet.

Pykälän 3 momentissa on lisäksi asetuksenantovaltuus, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin maakunnalle toimitettavien tietojen yksityiskohdista ja siitä miten tiedot toimitetaan maakunnalle tiedonhallintapalvelua käyttäen.

46 § *Palvelun tuottajan velvollisuus palvelutoimintaa koskevien tietojen antamiseen.* Pykälässä on säännökset palvelun tuottajien velvollisuudesta toimittaa palvelutoimintaa koskevia tietoja maakunnalle.

Maakunnalla palveluiden järjestäjänä ja rahoittajana tulee olla tosiasialliset mahdollisuudet ohjata ja valvoa kaikkien palveluntuottajien toimintaa. Maakunta järjestäjänä on myös vastuussa perusoikeuksien toteutumisesta yksilön tasolla. Tämän vuoksi maakunnalla tulee olla mahdollisuudet arvioida asiakkaan tasolla tehtyjä hoito- ja palvelutoimenpiteitä ja niiden tuloksia sekä vertailla eri palveluntuottajien kustannusvaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta. Asiakkaita koskevat tiedot tallennettaisiin valtakunnalliseen kanta-palveluun, jonka kautta ne olisivat maakunnan käytettävissä. Lisäksi maakunnalla olisi oikeus saada tiedot tuotannon kustannuksista palveluittain.

Pykälän 2 momentin perusteella edellä todetut tiedot annettaisiin valinnanvapauslain 66 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen maakunnalle. Tiedot tulisivat samalla julkisiksi ja olisivat kaikkien saatavilla julkisessa tietoverkossa. Lisäksi 2 momentissa on asetuksenantovaltuus, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin maakunnalle toimitettavien tietojen yksityiskohdista ja siitä miten tiedot toimitetaan maakunnalle tiedonhallintapalvelua käyttäen.

47 § *Palvelun tuottajan vastuu palveluista.* Pykälässä säädetään valinnanvapauspalveluja tuottavien yritysten, yhteisöjen ja ammatinharjoittajien vastuusta tuottamistaan palveluista. Säännöksen mukaan palvelun tuottajan vastuu palveluista määräytyy sen mukaan, mitä ehdotettavassa valinnanvapauslaissa tai muualla säädetään. Lisäksi suoran valinnan palvelun tuottajien vastuuseen vaikuttaa se, mitä ehtoja maakunta on määrittellyt 31 §:n perusteella palveluille ja palvelun tuottajille. Edellä säädetyn lisäksi palvelun tuottaja vastaisi palveluunsa liittyneiden hoitokomplikaatioiden ja vastaavien korjaamisen kustannuksista.

Maakunta ja palvelun tuottaja vastaisivat palveluista siten kuin siitä on erikseen säädetty. Maakunnan ja palvelujen tuottajan keskinäiset vastuut todettaisiin lisäksi maakunnan ja palvelun tuottajan välisessä sopimuksessa. Tuottajan vastuusta ei kuitenkaan sovittaisi, vaan vastuut olisivat samat kaikille tuottajille ja ne määräytyisivät edellä todetulla tavalla lainsäädännön ja maakunnan määrittelemien ehtojen mukaisesti. Palvelujen tuottajan toimintaan kohdistuu lakisääteisiä velvollisuuksia, jolloin toimivaltainen viranomaisena on usein joku muu kuin maakunta. Tällöin esimerkiksi seuraamukset ja niiden toimeenpaneminen näiden lakisääteisten velvollisuuksien rikkomisen osalta tapahtuu ko. toimivaltaisen viranomaisen toimesta. Maakunta ei sopimuksessaan voi supistaa palvelujen tuottajan vastuuta siitä mikä se lain mukaan on.

Palveluilla tarkoitettaisiin kaikkia niitä tehtäviä, vastuita ja velvollisuuksia, jotka kuuluvat palvelujen tuottajan vastuulle tämän tai muun lain tai säädöksen, viranomaisen antaman määräyksen tai maakunnan ja palvelujen tuottajan tekemän sopimuksen tai maakunnan kyseisen sopimuksen perusteella antaman ohjeen perus-

teella. Palvelujen tuottajan vastuu palveluista kattaisi myös ne vaatimukset mitä maakunta on asettanut lain 31 §:n perusteella.

Asiakas voi saada rikkomustapauksissa korvausta potilasvahinkolain (585/1986) perusteella Suomessa annetun terveyden- ja sairaanhoidon yhteydessä aiheutuneesta henkilövahingosta. Ehdotettu valinnanvapauslain säädäntö ei aiheuta muutosta potilasvahinkolain mukaisiin korvauserusteisiin.

Julkiset hyvinvointipalvelut, joiden tarjoamisen tavoitteena ei ole taloudellinen hyöty, on katsottu jäävän kuluttajansuojalain sääntelyn ja muiden kuluttajaoikeudellisten sääntöjen soveltamisalan ulkopuolelle.

48 § *Kilpailulain soveltaminen*. Pykälässä viitattaisiin kilpailulaissa (948/2011) säädettyyn Kilpailu- ja kuluttajaviraston toimivaltaan puuttua kilpailulain vastaiseen toimintaan. Kilpailulain 30 a §:ssä säädetään kilpailulain soveltamisesta tilanteessa, jossa kunnan, kuntayhtymän, valtion taikka niiden määräysvaltaan kuuluvan yksikön harjoittamassa taloudellisessa toiminnassa sovelletaan sellaista menettelyä tai toiminnan rakennetta, joka tavaroiden tai palveluiden tarjonnassa: 1) vääristää tai on omiaan vääristämään terveen ja toimivan kilpailun edellytyksiä markkinoilla; 2) estää tai on omiaan estämään terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun syntymistä tai kehittymistä; tai 3) on ristiriidassa kuntalaissa säädetyn markkinaperusteisen hinnoittelun vaatimuksen kanssa.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi edellä mainituissa tilanteissa puuttua kunnan, kuntayhtymän tai niiden määräysvaltaan kuuluvan yhteisön harjoittaman kilpailulain vastaiseen menettelyyn tai toiminnan rakenteeseen.

Edellä mainitussa kilpailulain säännöksessä ei tällä hetkellä mainita maakuntaa. Työ- ja elinkeinoministeriön toimivaltaan kuuluvaa kilpailulakia tullaan maakuntaudistuksen yhteydessä muuttamaan siten, että myös maakunta lisättäisiin kilpailulain 30 a §:ään.

9 luku Palvelujen tuottajalle suoritettavat korvaukset

Yleiset periaatteet

49 § *Korvaamisen yleiset periaatteet*. Yleisten periaatteiden tarkoituksena on määritellä korvausjärjestelmän yleiset tavoitteet. Yleisten edellytysten määrittelyllä olisi merkitystä myös korvausjärjestelmän ylläpidon aikaisten tulkintakysymysten ratkaisemiseen. Korvausjärjestelmällä olisi pyrittävä saamaan aikaan ennen kaikkea asiakkaiden tarpeiden näkökulmasta vaikuttavia palveluita. Vaikuttavuudella tarkoitetaan sellaisten palveluiden tuottamista, jotka kuuluvat terveydenhuoltolain 7 a pykälässä tarkoitettuun suomalaisen terveydenhuollon palveluvalikoimaan ja tukevat lisäksi mm. sosiaalihuoltoa koskevan lainsäädännön ja vakiintuneiden käytäntöjen mukaista hyvää hoitoa ja hoivaa. Maakunnan vastuulla olevan korvausjärjestelmän tulisi seurata yhteiskunnallista ja mm. lääketieteellistä kehitystä.

Palvelun tuottajille maksettavat korvaukset ja niistä muodostuva korvausjärjestelmä olisivat keskeinen osa itsehallinnollisten maakuntien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämistä koskevan vastuun toteutumista. Korvauksien tulisi perustua maakunnan budjettivaltaan ja maakuntatalouden kestävyYTEEN. Maakunnan tuottajille maksamien korvauksien tulisi vahvistaa palvelujen saatavuutta ja tukea palvelun laatuun perustuvaa kilpailua tuottajien välillä. Korvausjärjestelmän tulisi kannustaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottavuuden paranemista ja saavutettavissa olevien tehokkuushyötyjen toteuttamiseen. Korvausjärjestelmän tulisi tukea parhaiden käytäntöjen toteutumista maakunnassa ja mahdollistaa uusien innovaatioiden syntyminen korvausten piiriin kuuluvissa palveluissa.

Korvausjärjestelmän tulee toimia siten, että se tukee yksilön terveyden ja toimintakyvyn näkökulmasta tarpeelliseksi katsottavan hoidon ja muiden palveluiden toteutumista tehokkaalla tavalla. Maakunnan korvausjärjestelmän tulisi perustua sellaisiin avoimesti määriteltyihin perusteisiin, jotka turvaavat maakunnan asukkaille yhdenvertaisesti riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Korvausjärjestelmän on siten varmistettava maakunnan asukkaiden yhdenvertaista hoitoon pääsyä ja palvelujen saatavuutta sekä asiakkaan hoidon tarpeen yksilöllistä arviointia ja tämän perusteella yksilöllisen hoidon järjestämistä. Lisäksi korvausjärjestelmän tulisi mahdollistaa asiakkaan palvelun tuottajaa koskevien valintojen toteuttaminen tässä laissa säädetyn mukaisesti.

Korvausjärjestelmän tulisi edesauttaa maakunnan järjestämistä vastuun toteutumista ottaen samalla huomioon maakuntien rahoitukselle asetetut periaatteet sekä tukea tervettä kilpailua tuottajien välillä yksittäisen maakunnan sekä maakuntien muodostamalla yhteisillä markkinoilla. Maakunnan tulisi määritellä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottajille maksettavien korvauksien perusteet avoimesti siten, että ne turvaavat palvelujen tuottajien yhdenvertaisen kohtelun. Maakunnan tulisi kohdella palvelujen tuottajia ilman syrjintää ja siten samojen palvelujen tuottamisesta maksettavat korvaukset on määriteltävä yhdenmukaisesti samoin perustein. Korvaamisen yleiset periaatteet ja korvauksien perusteet olisi saatettava avoimesti kaikkien saataville, sähköisesti ja tarvittaessa muussa muodossa.

Korvausten olisi perustuttava sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuotteistukseen, tuotehintaan tai vastaavaan, jolla maakunta seuraa omaa toimintaansa.

Korvaukset suoran valinnan palvelun tuottajille

50 § Suoran valinnan palveluntuottajan korvaukset. Pykälän 1 momentin mukaan maakuntien toimivaltaa korvausten suunnittelussa ja korvausmäärien asettamisessa rajoitettaisiin lainsäädännön keinoin ainoastaan siltä osin kuin valtakunnallisesti yhdenmukaiset korvausten määrittelyyn liittyvät käytännöt katsottaisiin tarpeellisiksi. Rajoitukset säädettäisiin tässä laissa ja sen nojalla annettavassa asetuksessa.

Maakunnan on päätettävä suoran valinnan palvelun tuottajille maksettavista korvauksista. Maakunnalla olisi velvollisuus tehdä päätös suoran valinnan palveluista maksettavista korvauksista. Maakunnan tulee viimesijaisesti tehdä päätös siitä, mitä palveluita suoran valinnan palveluihin kuuluu, millaisia korvauksia se palveluiden tuottamisessa hyödyntää ja mikä palveluista maksettavan korvauksen suuruus on. Maakunnan tulee päättää myös muut korvausjärjestelmään ja korvausten määrittelyyn liittyvät asiat.

Maakunnan maksaman korvauksen perusteen tulee olla samasta suoran valinnan palvelusta kaikille tuottajille sama. Korvausten tulee olla markkinoilla olevista palveluista yhtäläiset siltä osin kuin tuottajat kilpailevat samoista asiakkaista. Maakunnan tulee korvaustasoja asettaessaan huomioida myös asiakasmaksujen osuus.

Pykälän 2 momentissasäädettäisiin korvausten muuttamisesta sopimuskauden aikana. Maakunta voisi päätöksellään muuttaa suoran valinnan palveluista maksamiensa korvausten määrää ja perusteita siten, kuin 38 §:ssä säädetään. Lain 38 §:ssä säädettäisiin menettelystä korvausten määrää ja perusteita muutettaessa ja palvelun tuottajan mahdollisuudesta irtisanoa sopimus, jollei tämä hyväksyä maakunnan päättämiä muutoksia. Maakunnan päätöksestä koskien suoran valinnan palvelun tuottajille maksettavia korvauksista ja korvausten muuttamista voisi tehdä maakuntalain mukaisen maakuntavalituksen.

51 § Kiinteä korvaus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tarpeellisilta osin valtakunnallisesti yhtäläisestä, kiinteää korvausta koskevasta määrittelystä. Lainkohdan mukaan kiinteä korvaus perustuisi ns. kapitaatiomalliin eli asukasmäärään ja tarvetekijöihin perustuvaan rahoitukseen, jonka mukaisesti kiinteä korvaus maksettaisiin palveluntuottajalle asiakkaan listautumisen perusteella ja palveluntuottajan kokonaiskorvaus perustuisi listautuneiden henkilöiden lukumäärään. Kiinteä korvaus koskisi sitä aikaa, jonka asiakkaan katsottaisiin olevan kyseisen palveluntuottajan vastuulla. Kiinteä korvaus koskisi niitä erikseen määriteltyjä palveluita, jotka viimesijaisesti maakunnassa on määritelty suoran valinnan palveluiden piiriin kuuluviksi. Tämän korvauksen piiriin kuuluisi kaikki palvelu, joka ei kuulu tämän lain mukaisesti muulla perusteella korvattavien palveluiden piiriin.

Maakunta voisi esityksen mukaan vapauttaasti päättää, paljonko se varaa määrärahaa suoran valinnan palveluiden tuottamiseen. Pykälän 2 momentin mukaisesti maakunnalle asetettaisiin kuitenkin velvollisuus korvata suoran valinnan palveluista vähintään 4/5 osuus kiinteänä korvauksena. Sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palveluiden tuotannon rahoituksen osalta kiinteään korvaukseen perustuvan korvausmallin on katsottu olevan sekä palveluiden vaikuttavuuden että kustannustehokkuuden näkökulmasta tehokkain korvaustapa. Esitetyn osuuden varaaminen kiinteän korvauksen käyttämiseen edellyttää samalla myös muiden korvausperusteiden käytön perustelemista ja suunnittelua yhtäaikaaisesti, yhtenä kokonaisuutena. Maakunta voisi päättää kiinteän korvauksen käytöstä asetettua vähimmäistasoa laajemmin ja varata esimerkiksi koko määrärahan ja maksaa siten tuottajalle koko korvauksen kiinteänä korvauksena.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että kiinteän korvauksen määrittelyssä huomioitavat tarvetekijät olisi määriteltävä kansallisesti. Vaikka maakuntien olosuhteet eroavat toisistaan on alueiden välisen yhdenvertaisuuden sekä rahoituksen toteutumisen ja vaikuttavuuden vertailtavuuden kannalta perusteltua, että maakunnat käyttävät yhtenäisiä tarvetekijöitä korvauksen perusteissa. Kansallisia tarvetekijöitä olisivat maakuntien asukkaiden ikä, sukupuoli sekä työssäkäynti.

Edellä 3 momentissa mainituille tarvetekijöille olisi 4 momentin mukaan määriteltävä myös kansalliset painokertoimet, jotka määrittäisivät tarkemmin tietyn tarvetekijän merkitystä kiinteän korvauksen laskennassa. Kansallisten tarvetekijöiden painokertoimien sekä tarvittaessa myös maakuntien omien painokertoimien valmistelussa voitaisiin tukeutua Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen osaamiseen. Maakunnilla olisi perustellusta syystä oikeus poiketa kansallisista painokertoimista oman alueensa korvausjärjestelmän toimivuuden varmistamiseksi.

Painottamalla tekijöitä eri tavoin maakunnat pystyisivät huomioimaan korvausten määrissä alueellisia ja henkilöllisiä eroavaisuuksia. Poikkeaminen voisi olla perusteltua esim. suun terveydenhuollon korvausjärjestelmän osalta.

Pykälän 5 momentin mukaan maakunta voisi maksaa saman kiinteän korvauksen kaikista asiakkaista (yleinen kiinteä korvaus) tai maakunta voisi määritellä erityisiä ryhmäkohtaisia kiinteitä korvauksia. Tällöin maakunta maksaisi tiettyyn ryhmään tai tiettyihin ryhmiin kuuluvasta asiakkaasta kiinteän korvauksen, jonka määrittelyssä olisi otettu huomioon kyseisiin ryhmiin lukeutuvien asiakkaiden oletettu hoidontarve. Ryhmät perustuisivat kansallisiin tarvetekijöihin. Ryhmiä voisi olla useita erilaisia.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta valtioneuvoston asetuksella antaa tarkempia säännöksiä 2 momentissa tarkoitettuun kiinteän korvauksen suhteellisesta määrästä sekä 3 momentissa tarkoitetuista kansallisista tarvetekijöistä sekä painokertoimista, jolloin maakunta ei näistä voisi enää poiketa 4 momentin perusteella.

52 § Kiinteän korvauksen perusteena oleva aika. Pykälässä määriteltäisiin se aika, jonka puitteissa annettua palvelua korvausvastuu koskisi. Kiinteä korvaus jaettaisiin niiden päivien lukumäärällä jotka on otettu huomioon kiinteää korvausta laskettaessa ja kerrottaisiin tätä pienemmällä palvelujen tuottajan vastuupäivien lukumäärällä.

53 § Korvausten maksutapa ja maksuaikataulu. Maakunta ja palvelujen tuottaja sopisivat 1 momentin mukaan 36 §:ssä tarkoitettussa sopimuksessa korvausten maksutavasta sekä maksuaikataulusta.

Pykälän 2 momentin mukaan ennakkomaksun käyttö ei olisi mahdollista suoran valinnan palveluiden korvaamisessa. Maakunnan tulisi maksukäytännöillään pyrkiä siihen, että se maksaa tuottajille korvaukset vasta palveluiden toteutumisen jälkeen. Maakunnan harkintaan jäisi kuitenkin tulkita, milloin jokin palvelukokousnaisuus on toteutunut siten, että korvaus voitaisiin suorittaa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta valtioneuvoston asetuksella antaa tarkempia säännöksiä korvausten maksutavasta sekä maksuaikataulusta.

54 § Kannustinperusteiset korvaukset. Pykälässä säänneltäisiin maakuntien mahdollisuudesta maksaa suoran valinnan palveluiden tuottajille korvauksia kannustinperusteisesti. Tuottajan kuukausittain määriteltävän kokonaiskorvaussumman ollessa tiedossa, maakunta voisi esimerkiksi lainkohdan mukaisesti vähentää korvaussummasta enintään tietyn prosenttiosuuden. Maakunta voisi vähentää palvelujen tuottajalle kuukausittain maksettavasta korvaussummasta tietyn ennakolta määritellyn summan kannustinperustaisen korvauksen perustaksi. Tämä osuus tai sen osa maksettaisiin tuottajalle sen perusteella, miten tuottaja on onnistunut palvelun tuottamisessa palvelun laatua mittaavien kriteerien perusteella. Mikäli tuottaja ei olisi täyttänyt sille asetettuja laatuvaatimuksia seuranta-aikana, maakunta voisi säännöksen perusteella pitää vähentämänsä osuuden itsellään joko kokonaan tai osittain. Mikäli laatuvaatimukset olisivat seuranta-aikana täyttyneet joko kokonaan tai osittain, maakunta maksaisi tuottajalle pidättämänsä osuuden laatuvaatimusten täyttymistä vastaavassa suhteessa. Maakunnan määrittelmiä perusteiden pitää olla korkeammat kuin lainsäädännössä määriteltävä taso.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan tulisi käyttää suoran valinnan palveluiden tuottajien suoriutumisen arvioinnissa yhdenvertaisia mittareita ja perusteita. Maakunnan tulisi tiedottaa käyttämistään mittareista ja perusteista ja näiden muutoksista tuottajia hyvissä ajoin niin, että tuottajat pystyisivät suunnittelemaan toimintansa vaatimusten mukaisesti.

Pykälän 3 momentin mukaisesti valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä kannustinperusteisten korvausten mittareista ja perusteista sekä näiden perusteella maksettavien kannustinperusteisten korvausten tai sanktiomaksujen vähimmäismääristä. Valtakunnallisen yhdenvertaisuuden sekä parhaiden käytäntöjen toteuttamiseksi valtio voisi asetuksen avulla ohjata kannustinperusteiden käyttöä.

55 § Suoriteperusteiset korvaukset. Osa suoran valinnan palveluiden piiriin kuuluvista palveluista voi olla tarkoituksenmukaista joko asiakkaiden tarpeiden, korvattavan palvelun luonteen tai markkinatilanteen vuoksi toteuttaa osin tai kokonaan suoritekorvauksiin perustuen. Maakunnan tulee määritellä tarkemmin ne perusteet, jolloin se käyttää palveluiden korvaamisessa suoriteperusteisia korvauksia. Suoriteperusteisia korvauksia voidaan rahoittaa kuitenkin ainoastaan sillä osuudella suoran valinnan palveluihin varatusta määrärahasta, jota ei ole varattu kiinteää korvausta varten.

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin 2 momentin mukaan antaa tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitetuista toimenpiteistä ja palvelukokonaisuuksista sekä niiden tarkemmasta sisällöstä ja korvausten vähimmäismäärästä. Valtakunnallisen yhdenvertaisuuden sekä parhaiden käytäntöjen toteuttamiseksi valtio voisi asetuksen avulla ohjata suoriteperusteisten korvausten käyttöä.

56 § Suoran valinnan palvelun tuottajalle maksettavat muut korvaukset. Pykälän 1 momentin mukaan maakunta ja palvelujen tuottaja voisivat sopia palvelujen tuottajalle maksettavista muista korvauksista. Muita korvauksia voitaisiin käyttää lähtökohtaisesti silloin kun se olisi tarpeen alueellisten erityispiirteiden huomioimiseksi. Maakunta pystyisi näin huomioimaan mm. oman alueensa sairastavuutta tai pitkiä etäisyyksiä. Korvauksilla voitaisiin ohjata markkinoita ja markkinoiden syntymistä tarkoituksenmukaisella tavalla ja kohdentaa hoitoa asukkaiden tarpeiden mukaisesti.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta antaa valtioneuvoston asetus, jossa annettaisiin tarkempia säännöksiä suoran valinnan palvelujen tuottajalle maksettavien muiden korvausten sisällöstä ja korvausten vähimmäismäärästä silloin kun tähän olisi erityisesti valtakunnallisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta tai muutoin tämän lain 49 §:n tavoitteiden näkökulmasta perusteltua tarvetta.

Maksuseteli, asiakasseteli ja henkilökohtainen budjetti

57 § Korvaukset maksusetelipalvelun tuottajalle. Pykälän 1 momentin mukaan suoran valinnan palvelun tuottaja korvaisi maksusetelipalvelun tuottajalle kustannukset palveluista, jotka maksusetelipalvelun tuottaja on antanut asiakkaalle maksusetelin perusteella. Käytettäessä maksuseteliä, kokonaisvastuu asiakkaan palvelukokonaisuudesta säilyisi maksusetelin myöntävällä suoran valinnan palvelun tuottajalla. Maksusetelillä tuotettavan palvelukokonaisuuden tulisi olla sillä tavoin yksilöitävissä oleva itsenäinen osasuorite, että sen hankkiminen omana kokonaisuutena on mahdollista. Suoran valinnan palvelun tuottajan olisi määriteltävä maksusetelin arvo siten, että asiakkaalla on tosiasiallinen mahdollisuus saada sillä tarpeensa mukainen palvelu. Suoran valinnan palveluntuottajan antaman maksusetelin olisi oltava samasta palvelukokonaisuudesta eri tuottajille samansuuruinen. Korvaus suoritettaisiin enintään suoran valinnan palvelun tuottajan maksusetelille määräämän arvon mukaisesti. Jos maksusetelipalvelun tuottaja olisi kuitenkin ennakkoon ilmoittanut palvelulle maksusetelille määriteltyä arvoa alemman hinnan, korvaus maksettaisiin maksusetelipalvelun tuottajan ilmoittaman hinnan suuruisena.

Pykälän 2 momentin mukaan suoran valinnan palvelun tuottaja voisi liittää maksuseteliin kannustinperusteisen osuuden, jonka maksusetelipalvelun tuottaja saisi silloin, kun annettu palvelu täyttäisi suoran valinnan palvelun tuottajan etukäteen määrittelemät palvelun laadun ja onnistumisen kriteerit. Kannustinperusteisen korvauksen kriteerien olisi oltava lainsäädäntöön ja vakiintuneeseen käytäntöön perustuvaa palvelun tasoa korkeampia. Näin ollen lainsäädännön ja vakiintuneen käytännön tasoisesta palvelusta ei maksettaisi kannustinperusteista osuutta vaan palvelun tason tulisi tällöin olla korkeampi.

Pykälän 3 momentin mukaan maksusetelin asiakkaalle antanut suoran valinnan palvelun tuottaja maksaisi korvauksen maksusetelipalvelun tuottajalle sen toimitettua suoran valinnan palvelun tuottajalle tiedot maksusetelillä annetuista palveluista ja palvelun tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista. Korvaus olisi suoritettava viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun suoran valinnan palvelun tuottaja vastaanotti edellä mainitut tiedot. Suoran valinnan palvelun tuottajan tulisi lähettää tiedot määräämiensä maksusetelien sisällöstä ja maksusetelien arvosta maakunnalle. Suoran valinnan palvelun tuottaja ei olisi oikeutettu erilliseen korvaukseen maakunnasta käyttäessään palveluiden tuottamisessa maksuseteliä.

Pykälän 4 momentissa todetaan selvyuden vuoksi, ettei maksusetelipalvelun tuottaja saa periä asiakkaalta maksuja maksusetelillä annetuista palveluista. Mahdolliset asiakasmaksulain mukaiset asiakasmaksut perii maakunta.

58 § Korvaukset asiakasetelipalvelun tuottajalle. Pykälän 1 momentin mukaan maakunta korvaisi asiakasetelipalvelun tuottajalle maakunnan ennalta määräämään arvoon asti kustannukset palveluista, joita asiakas saisi asiakasetelillä. Asiakasetelin olisi oltava samasta palvelukokonaisuudesta eri tuottajille samansuuruinen. Jos asiakasetelipalvelun tuottaja olisi kuitenkin ennakkoon ilmoittanut palvelulle asiakasetelille määriteltä arvoa alemman hinnan, korvaus maksettaisiin palvelun tuottajan ilmoittaman hinnan suuruisena. Maakunnan päätökseen, jolla maakunta määrittää asiakasetelipalvelun tuottajille maksettavat korvaukset, voisi hakea muutosta maakuntalain mukaisella maakuntavalituksella.

Pykälän 2 momentin mukaan asiakaseteliin voitaisiin liittää kannustinperusteinen osuus, jonka tuottaja saisi silloin kun annettu palvelu täyttää maakunnan etukäteen määritellyt telemät palvelun laadun ja onnistumisen kriteerit.

Maakunnan määrittelemien perusteiden pitää olla korkeammat kuin lainsäädännössä määriteltä taso.

Pykälän 3 momentin mukaan palvelun tuottajan olisi toimitettava tiedot asiakkaalle annetuista palveluista ja palvelujen tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista maakunnalle. Maakunta suorittaisi korvauksen asiakasetelipalvelun tuottajalle viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun se vastaanotti palvelun tuottajan ilmoittamat tiedot.

Pykälän 4 momentin mukaan asiakasetelipalvelun tuottaja ei saisi periä asiakkaalta maksuja asiakasetelillä annetuista palveluista. Mahdolliset asiakasmaksulain mukaiset asiakasmaksut perii maakunta.

59 § Korvaukset annettaessa palveluja henkilökohtaisella budjetilla. Pykälän 1 momentin mukaan maakunta korvaisi palvelun tuottajalle maakunnan ennalta määräämään arvoon asti kustannukset palveluista, joita asiakas saa henkilökohtaisella budjetilla. Asiakas vastaisi itse palvelun tuottajalle niiden palvelujen kustannuksista, jotka eivät sisälly henkilökohtaista budjettia koskevaan asiakassuunnitelmaan.

Pykälän 2 momentin mukaan palvelun tuottajan olisi toimitettava tiedot asiakkaalle annetuista palveluista ja palvelujen tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista maakunnalle. Maakunta suorittaisi korvauksen viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun se vastaanotti palvelun tuottajan ilmoittamat tiedot.

Pykälän 3 momentin mukaan palvelun tuottaja ei saisi periä asiakkaalta maksuja henkilökohtaisella budjetilla annetuista palveluista. Mahdolliset asiakasmaksulain mukaiset asiakasmaksut perii maakunta.

Muut korvauksia koskevat säännökset

60 § Korvaukset toisen maakunnan alueella toimivalle palvelujen tuottajalle. Pykälässä säädettäisiin toisen maakunnan alueella toimiville palvelujen tuottajille maksettavista korvauksista. Lisäksi säädettäisiin korvauksista, kun palvelua on annettu muualla kuin tuottajan sijaintimaakunnassa asuvalle asiakkaalle. Maakuntien tulisi ottaa korvausperusteita määritellessään huomioon, että palvelujen tuottajan asiakkaaksi saattaa päätyä esimerkiksi lain 7 § perusteella palveluja väliaikaisesti tarvitseva asiakas tai 8 §:n perusteella kiireellistä palvelua tarvitseva asiakas. Tällöin maakunnan ja palvelujen tuottajan välisessä sopimuksessa tulisi olla perusteet kustannusten korvaamiseen myös näissä tilanteissa. Tällöin korvaus voisi olla esimerkiksi tietynlainen suoriteperusteinen korvaus. Asiakkaan palveluista päävastuussa olevalla suoran valinnan palvelun tuottajalla olisi aina myös kansanterveydellinen rooli, joten tältä osin vastuu säilyisi aina asiakkaan valitsemalla

tuottajalla, vaikka asiakas käyttäisikin satunnaisesti toisessa maakunnassa olevaa tuottajaa. Asiakkaan valitseman palveluiden tuottajan oikeus korvauksiin ei voisi siten kokonaan lakata, vaikka asiakas käyttäisi väliaikaisesti toisen tuottajan palveluita.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että asiakkaan valitseman suoran valinnan palvelujen tuottajan korvauksista olisi vastuussa se maakunta, joka on tehnyt lain 36 §:ssä tarkoitetun sopimuksen palveluista tuottajan kanssa. Sopimuksen tehnyt maakunta on yleensä asiakkaan asuinkunnan mukainen maakunta, jolla on vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä kyseiselle asiakkaalle. Suoran valinnan palvelujen tuottaja voi toimia myös useiden maakuntien alueella ja siten tuottajalla voi olla sopimuksia useiden maakuntien kanssa. Kunkin asiakkaan suoran valinnan palvelujen korvauksien osalta noudatettaisiin voimassa olevaa maakunnan ja tuottajan välistä sopimusta.

Jos asiakas olisi valinnut suoran valinnan palvelujen tuottajan, jolla ei ole sopimusta asiakkaan asuinpaikan mukaisen maakunnan kanssa, noudatettaisiin lain 38 §:n 2 momentin tavoin myös kustannusten korvauksiin ehdotetun 2 momentin mukaisesti tuottajan ja palvelujen sijaintipaikan maakunnan välistä sopimusta.

Pykälän 3 momentin nojalla maakunnan olisi korvattava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuulleen kuuluvan asiakkaan toisessa maakunnassa aiheutuneet suoran valinnan palvelun kustannukset sille maakunnalle, joka olisi suorittanut näistä palveluista korvauksen palvelujen tuottajalle. Maakunta maksaisi korvauksena enintään sen määrän, jonka suoran valinnan palvelujen tuottajalle olisi maksettu.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että maakuntalain (/) 52 pykälässä tarkoitetussa maakunnan liikelaitoksessa aiheutuneita kustannuksia korvattaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (/) 38 pykälän 1-2 momentin mukaisesti.

Pykälän 5 momentin mukaisesti valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä toiselle maakunnalle maksettavien korvausten määrien perusteista ja korvausmenettelystä.

61 § Kansaneläkelaitoksen tehtävät korvausten maksatuksessa. Maakuntien itsehallinnon ohella on tarkoituksenmukaista varmistaa valtakunnallisten rakenteiden hyödyntäminen korvausjärjestelmien käytössä. Kansaneläkelaitoksella on toimivat ICT - järjestelmät, jotka ovat käytettävissä maan laajuisesti. Kansaneläkelaitoksella on myös toimivat tietoliikenne yhteydet alueellisiin toimijoihin, useisiin muihin viranomaisiin sekä yksityisiin tuottajiin.

Lainkohdan perusteella Kansaneläkelaitos voisi olla mukana tukemassa maakuntien korvausjärjestelmiin liittyvän erilaisen maksuliikenteen teknistä hallinnointia. Maakuntien sekä Kansaneläkelaitoksen keskinäisen aseman selkiyttämiseksi tehtävien hoidosta sovittaisiin tarkemmin maakuntien sekä Kansaneläkelaitoksen kesken. Korvausjärjestelmään ja korvausten maksatukseen liittyviä vastuita ei lähtökohtaisesti siirrettäisi Kansaneläkelaitokselle vaan sen vastuulla olisi ainoastaan maksujen tekniseen toteutukseen liittyvien kysymysten ratkaiseminen.

62 § Valtioneuvoston päätös korvausperusteista. Ensisijaisesti maakunta päättäisi suoran valinnan palvelun tuottajille maksettavista korvauksista 49 §:n mukaisesti. Maakunta päättäisi korvauksista niiltä osin kuin tässä laissa ja sen perusteella annetussa valtioneuvoston asetuksessa ei ole tarkemmin säädetty.

Lain 49 §:n mukaisten periaatteiden ja tavoitteiden turvaamiseksi valtioneuvostolla olisi mahdollisuus asetuksella tarkemmin säätää maakuntaa sitovasti korvausperusteista, jolloin maakunta ei voisi päättää korvauksista enää toisin kuin mitä asetuksessa olisi säädetty.

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säännellä tarkemmin kiinteän korvauksen osuudesta suoran valinnan palveluntuottajan korvauksissa. Edelleen asetuksella voitaisiin tarkemmin säännellä 51 §:n 3 momentissa tarkoitettujen kansallisten tarvetekijöiden sisällöstä sekä painokertoimista.

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säännellä tarkemmin kannustinperusteisten korvausten kriteereistä sekä korvausten vähimmäismääristä. Kannustinperusteiset korvaukset ovat keskeisessä asemassa lain tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Yhdenmukaistetut toimintatavat ja kriteerit myös osaltaan helpottavat vertaile-

lukelpoisen tiedon saamista, jolla on merkitystä palvelun tuottavuuden ja vaikuttavuuden toteutumisen kannalta.

Vertailukelpoisen tiedon saamisen kannalta keskeistä olisi myös, että valtioneuvoston asetuksella voitaisiin tarkemmin säätää suoriteperusteisten sekä palvelujen tuottajille maksettavien muiden korvausten sisällöstä ja korvausten vähimmäismääristä. Myös useamman maakunnan kanssa sopimuksen tekevien palvelujen tuottajien kannalta olisi selkeämpää, että palvelut ja korvaukset olisivat valtakunnallisesti ainakin osittain yhdenmukaisia.

Asetuksessa voitaisiin säännellä tarkemmin erikseen sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palveluista ja suun terveydenhuollon palveluista maksettavista korvauksista. Pykälän 1 momentin mukaan valtioneuvosto voisi tehdä maakuntaa koskevan päätöksen korvauserusteista, jossa poiketaan tässä luvussa tarkoitettussa asetuksessa säädetyistä korvauserusteista. Päätöksessä voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä maakuntakohtaisesti. Valtioneuvoston päätös tulisi kohdentaa maakuntien erityiset olosuhteet, maakunnissa vallitsevat markkinat sekä maakuntien asukkaiden asema huomioiden.

10 luku Erinäiset säännökset

63 § *Hallintomenettely ja julkisuus*. Suoran valinnan palvelukokonaisuudet sisältävät myös julkisiksi hallintotehtäviksi käsitettäviä tehtäviä. Palvelut ovat tältä osin myös maakunnilta tulevan julkisen rahoituksen piirissä. Sen vuoksi pykälässä ehdotetaan, että näitä suoran valinnan palveluja tuottavien sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden ja niitä omistavien yritysten ja yhteisöjen toimintaan sovelletaan hallintolakia ja viranomaisen toiminnan julkisuudessa annettua lakia. Hallintolain ja julkisuuslain säännöksiä sovellettaisiin annettaessa suoran valinnan palveluja sekä niihin liittyvässä palvelun tuottajan hallinnollisessa päätöksenteossa. Hallintolain 28 §:n 1 momentin 5 ja 6 kohtaa sovellettaisiin palvelun tuottajaan sekä palvelun tuottajan muodostamaan kirjanpitolaissa (1336/1997) tarkoitettuun konserniin kuuluvaan yhteisöön vain asiassa, jossa palvelun tuottajan ja yhteisön edut ovat ristiriidassa keskenään tai jossa asian tasapuolinen käsittely sitä edellyttää.

Säännös vastaa ammattikorkeakoulujen toimintaan sovellettavia säännöksiä. Ammattikorkeakoulut ovat niistä annetun lain 5 §:n (932/2014) mukaan osakeyhtiöitä. Koska niiden tehtäviin kuuluu julkisia hallintotehtäviä ja toiminta on julkisrahoitteista, sovelletaan niihin ammattikorkeakoululain 21 §:n perusteella hallintolakia ja julkisuuslakia.

64 § *Rikosoikeudellinen virka- ja vahingonkorvausvastuu*. Suoran valinnan palveluja tuottavien sosiaali- ja terveyskeskusten ja suun hoidon yksiköiden palveluksessa olevaan henkilöstöön sovellettaisiin ehdotuksen mukaan rikosoikeudellista virka- ja vahingonkorvausvastuusta. Vastuu voi tulla sovellettavaksi silloin kun henkilöstöön kuuluvat suorittavat ehdotetun valinnanvapauslain mukaisia tehtäviä. Virkavastuulla tarkoitetaan virkamiehiä koskevien rikoslain virkavastuusäännöksiä, joita sovellettaisiin kaikkien sosiaali- ja terveyskeskusten ja suun hoidon yksiköiden palveluksessa oleviin työntekijöihin. Hankittaessa palveluja muilta palvelun tuottajilta, säännöksiä kuitenkin ei sovellettaisi alihankkijan henkilöstöön.

Vahingonkorvausvastuun osalta pykälä sisältää selvyuden vuoksi viittauksen vahingonkorvauslakiin (412/1974).

Säännös vastaa tältä osin ammattikorkeakoululain 23 §:ää edellä 63 §:n kohdalla mainituin perustein.

65 § *Asiakas- ja potilastietojen rekisterinpito*. Pykälässä säädetään valinnanvapauspalvelujen yhteydessä syntyneiden asiakas- ja potilastietojen rekisterinpidosta.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi henkilötietolain (523/1999) mukaisesti, että henkilötietolain 3 §:ssä tarkoitettu rekisterinpitäjä on maakunta sen järjestämisvastuulle kuuluvassa toiminnassa syntyneille sosiaali- ja terveydenhuollon asiakirjoille. Järjestämisvastuussa olevan maakunnan rekisterinpitäjyyttä puoltavat muun muassa yhteisten rekisterien sisällä joustavasti mahdollistuva sosiaali- ja terveydenhuollon palveluverkon ja palveluntuottajien välisen työnjaon kehittäminen sekä säädökset ja vakiintuneet käytännöt, joissa järjestämisvastuullinen toimija toimii tietojen rekisterinpitäjänä. Tästä esimerkkinä on laki sosiaali- ja ter-

veydenhuollon palvelusetelistä (569/2009). Maakunta toimisi täten rekisterinpitäjänä myös tapauksissa, joissa palvelut hankitaan ostopalveluna tai asiakassetelillä yksityisen tai kolmannen sektorin palveluntuottajilta.

Julkisen sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksiköiden tai rekisterin pitäjien toiminnan yhdistyessä ovat ennen yhdistymistä syntyneet rekisterit siirretty osaksi uuden organisaation vastaavaa käyttötarkoitusta vastaavaa asiakas- tai potilasrekisteriä. Tämän mukaisesti myös ennen maakuntien perustamista syntyneet asiakas- ja potilasasiakirjat siirtyvät osaksi maakunnan asiakas- ja potilasrekistereitä niiden käyttötarkoituksen mukaisesti.

Asiakas- ja potilasasiakirjojen käsittelyyn sovelletaan muutoin mitä niistä säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa, potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa, viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja henkilötietolaissa. Näissä laeissa on säädetty muun muassa asiakas- ja potilastietojen ja niitä sisältävien asiakirjojen salassapidosta ja tietojen käsittelystä.

Pykälän 2 momentin perusteella valinnanvapauspalvelun tuottajilla on oikeus käsitellä maakunnan asiakas- ja potilasrekisterissä olevia tietoja asiakkaasta silloin kun se on tarpeellista asiakkaan palvelun toteuttamiseksi. Säännöksen perusteella myös yksityisoikeudellisilla palvelujen tuottajilla olisi oikeus käsitellä asiakas- ja potilastietoja samojen perusteiden mukaisesti kuin maakunnan liikelaitoksen palveluksessa olevilla henkilöillä. Tämän perusteella palvelutilanteissa olisi aina käytettävissä palvelutapahtuman edellyttämät ajantasaiset tiedot asiakkaasta. Oikeus koskisi vain palvelutapahtumassa tarvittavia tietoja. Esimerkiksi sairaanhoidon yhteydessä olisi oikeus käsitellä potilaan terveystietoja. Sosiaalihuollon asiakastietoja voisi käsitellä vastaavasti asiakkaan sosiaalipalvelujen yhteydessä. Pääsy tarvittaviin asiakas- ja potilastietoihin hoidettaisiin asiakas- ja potilastietojärjestelmän käyttöoikeushallinnalla.

Pykälän 3 momentissa säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen käytöstä maakunnan asiakas- ja potilasrekisterien toteutuksessa. Potilasasiakirjarekisteri muodostuu sähköisistä ja paperisista potilasasiakirjoista. Asiakastietolain mukaisessa kansallisessa arkistointipalvelussa (kanta-palvelu) on maakuntien toiminnan alkaessa vuonna 2019 jo suurin osa hoidon kannalta merkityksellisistä tiedoista. Asiakastietolaki mahdollistaa myös vanhojen tietojen tallennuksen osaksi kansallista palvelua. Rekistereiden muuttaminen kaikissa käytössä olevissa potilasjärjestelmissä vaatisi laajan kehittämistyön ja aiheuttaisi merkittävästi kustannuksia. Sen vuoksi pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että näiden rekistereiden muodostamisessa hyödynnettäisiin kansallista tietojärjestelmäpalvelua. Kansaneläkelaitoksen tulisi kansallisesta arkistointipalvelusta vastaavana toimijana toteuttaa tähän vaadittava toiminnallisuus. Koska kaikki asiakirjat eivät ole sähköisessä muodossa ja toisaalta koska sosiaalihuollon kansallinen tietojärjestelmäpalvelu ei ole välttämättä täysimääräisesti käytössä rekistereiden muodostamishetkellä, rajattaisiin säädös koskemaan valtakunnalliseen tietojärjestelmäpalveluun tallennettavia tietoja. Paperisten ja muiden asiakirjojen, joita ei voi tallentaa sähköisesti, osalta rekisterinpitäjä voisi sopia tiedon tuottaneen toimijan kanssa säilytykseen liittyvistä järjestelyistä tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.

66 § *Valinnanvapauden tiedonhallintapalvelut.* Valinnanvapausmallin toteuttaminen edellyttää, että asiakkaalla on tieto vaihtoehtoisista palvelun tuottajista ja että tieto hänen valinnastaan välittyy maakunnalle ja tuottajalle. Tiedon pitää olla kaikkien saatavissa ja ajantasaista. Lisäksi saatuja palveluja ja laskutusta varten tarvitaan kaikki toimijat yhdistävät tiedonhallintapalvelut ja ne mahdollistavat tietojärjestelmät. Ehdotetussa laissa pykälässä säädetään näistä tiedonhallintapalveluista.

Pykälän 1 momentissa säädetään tiedonhallintapalvelujen kokonaisuuteen kuuluvista kokonaisuuksista. Näitä kokonaisuudet toteutetaan siten, että eri kokonaisuuksissa olevat tiedot ovat samanaikaisesti asiakkaiden, maakuntien ja muiden toimijoiden käytettävissä.

Momentin 1 kohdan mukaisen palvelun kautta asiakas voi ilmoittaa minkä suoran valinnan palvelun tuottajan, sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön sekä maakunnan liikelaitoksen asiakkaaksi hän ilmoittautuu. Valintapalvelut välittää tiedon maakunnalle ja asianomaiselle palvelun tuottajalle. Jos asiakas haluaa vaihtaa toisen tuottajan asiakkaaksi, ilmoitus vaihdosta tehdään vastaavasti tämän palvelun välityksellä. Vaihtotilanteessa tieto menee automaattisesti myös sille tuottajalle, jonka asiakkuudesta siirrytään pois.

Asiakas voi ilmoittaa tuottajan valinnasta tässä pykälässä tarkoitetun valintapalvelun sijasta halutessaan myös kirjallisesti 16 §:n 1 momentin ja 19 §:n 2 momentin perusteella.

Kohdassa 2 säädetään valinnanvapauden tietopalvelusta. Siinä on tiedot kaikista valinnanvapauspalvelujen tuottajista ja niiden palveluista. Kaikkien palvelun tuottajien, maakunnan liikelaitosten, suoran valinnan palveluja tuottavien sosiaali- ja terveystieteiden ja suunhoidon yksiköiden sekä asiakassetelillä, maksusetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla palveluja tuottavien yritysten, yhteisöjen ja ammattihenkilöiden on ilmoitettava palvelujaan koskevat tiedot tähän tietopalveluun. Siltä osin kuin palvelun tuottajien toiminnasta on saatavissa muuta tietoa, sitä kootaan myös tähän tietopalveluun. Tällaista tietoa on esimerkiksi 45 ja 46 §:issä tarkoitetut tiedot palvelun tuottajista ja palveluista. Lisäksi jatkossa tullaan saamaan tuottajakohtaisesti tietoa palvelujen laadusta ja vaikuttavuudesta. Nämäkin tiedot on tarkoitus koota valinnanvapauden tietopalveluun.

Kohdan 3 perusteella toteutetaan tuottajanhallintapalvelu. Sen välityksellä palvelun tuottajat tekevät laissa säädetyt ilmoitukset toiminnastaan. Tuottajanhallintapalvelun kautta suoran valinnan palvelun tuottajat tekevät maakunnalle 33 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen tuottajaksi hakeutumisesta. Sen kautta tehdään myös 42 ja 43 §:issä tarkoitetut ilmoitukset. Tuottajanhallintapalvelu toteutetaan siten, että valtion, maakuntien ja muiden viranomaisten hallussa olevat tiedot voidaan noutaa automaattisesti tuottajanhallintapalveluun. Tällöin tuottajien ei tarvitse ilmoittaa uudelleen sellaisia tietoja, jotka se on jo aiemmin toimittanut jollekin viranomaiselle.

Kohdassa 4 säädetään palvelutuotannon seurantapalvelusta. Seurantapalvelun kautta välitetään tiedot asiakkaista ja heidän saamistaan palveluista maakunnalle sekä asiakassetelin, maksusetelin tai henkilökohtaisen budjetin antajalle. Palvelutuotannon seurantapalvelun kautta esimerkiksi asiakassetelin perusteella palvelun asiakkaalle tuottanut ammatinharjoittaja ilmoittaa maakunnan liikelaitokselle asiakkaan saaman palvelun sekä siihen perustuvat laskutustiedot. Tieto menee myös maakunnalle, joka tämän perusteella voi periä asiakkaalta asiakasmaksun. Tieto on tarpeen myös palvelutoimintaa koskevan kokonaiskuvan muodostamiseksi siten että maakunta voi seurata miten sille kuuluva järjestämisvastuu toteutuu. Vastaavasti maakunnan liikelaitos ja suoran valinnan palvelun tuottaja voivat seurata oman kokonaisvastuunsa toteutumista. Palvelun kautta välitetään myös palveluja koskevat laskutustiedot, joiden perusteella tuottajalle maksetaan korvaus annettua palvelusta.

Kohdassa 5 todetaan palvelun tuottajan yhteiskuntavastuun tietopalvelu. Siihen kootaan 45 §:n mukaiset tiedot suoran valinnan palvelun tuottajista ja asiakassetelillä palveluja tuottavista yrityksistä ja yhteisöistä.

Pykälän 2 momentin perusteella valinnanvapauden tietojärjestelmät toteutetaan siten, että ne ovat yhteydessä toisiinsa. Tämän perusteella kaikki näissä tietojärjestelmissä olevat tiedot ovat asiakkaiden, maakuntien ja muiden toimijoiden käytettävissä saman käyttöliittymän kautta. Tiedonhallintapalveluissa olevat 1 momentin 2, 3 ja 5 kohdassa tarkoitetut tiedot julkaistaan julkisessa tietoverkossa. Näin tiedot ovat kaikkien vapaasti käytettävissä internet-yhteyden kautta.

Pykälän 3 momentissa on asetuksenantovaltuus. Sen perusteella sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tiedonhallintapalvelujen tietosisällöistä.

67 § *Tiedonhallintapalvelujen toteuttaminen.* Pykälässä määritellään miten 66 §:n mukaiset valinnanvapauden tiedonhallintapalvelut toteutetaan. Pykälän 1 momentin mukaan Kansaneläkelaitos toteuttaa asiakkaan valinnan toteuttavan palvelu. Palvelu toteutetaan osana asiakastietolain mukaisia kanta-palveluja. Asiakas voi tällöin tehdä tuottajan valinnan asiakastietolain 19 §:n perusteella toteutetun omakannan kautta.

Muut tiedonhallintapalvelut toteutetaan X:n toimesta. Sen tehtävänä on toteuttaa tarvittavat tietojärjestelmäpalvelut. Lisäksi X määrittelee tietojärjestelmien yhteentoimivuuden varmistavat tekniset määrittelyt, jotka sitovat kaikkia palvelun tuottajia.

68 § *Valvonta.* Pykälässä säädetäisiin maakunnan suorittamasta valvonnasta. Pykälän 1 momentin mukaan maakunta valvoisi alueellaan toimivia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelun tuottajia, jotka antavat suoran valinnan palveluja, asiakassetelipalveluja tai henkilökohtaisella budjetilla annettavia palveluja. Maakunta valvoisi, että palvelun tuottaja tuottaa palvelut maakunnan asettamien ehtojen mukaisesti ja noudattaa palvelun tuottajaa velvoittavia säännöksiä. Valvonnan suorittamiseksi maakunnalla olisi oikeus salassapitosä-

nösten estämättä saada maksutta palvelun tuottajalta valvonnan toteuttamiseksi tarvittavat tiedot. Maakunnalla olisi näin ollen oikeus saada esimerkiksi asiakkaita koskevat sosiaalihuollon asiakasasiakirjat ja potilaasiakirjat, jos niitä tarvitaan valvonnan suorittamiseksi. Lisäksi maakunnalla olisi oikeus tarkastaa palvelun tuottajan toiminta ja toimitilat. Tarkastuksen voisi tehdä ennalta ilmoittamatta.

Tarkastuksen tekemiseen sovelletaan hallintolain 39 §:ää. Hallintolain 39 §:n mukaan viranomaisella on ilmoitettava toimivaltaansa kuuluvan tarkastuksen aloittamisajankohdasta asianosaiselle, jota asia välittömästi koskee, jollei ilmoittaminen vaaranna tarkastuksen tarkoituksen toteutumista. Edellä tarkoitettulla asianosaisella on oikeus olla läsnä tarkastuksessa sekä esittää mielipiteensä ja kysymyksiä tarkastukseen liittyvistä seikoista. Tarkastuksen kuluessa asianosaiselle on, mikäli mahdollista, kerrottava tarkastuksen tavoitteista, sen suorittamisesta ja jatkotoimenpiteistä. Tarkastus on suoritettava aiheuttamatta tarkastuksen kohteelle tai sen haltijalle kohtuutonta haittaa. Tarkastajan on viipymättä laadittava tarkastuksesta kirjallinen tarkastuskertomus, josta tulee käydä ilmi tarkastuksen kulku ja tarkastajan tekemät keskeiset havainnot. Tarkastuskertomus on annettava tiedoksi tarkastuksessa läsnäoloon oikeutetulle asianosaiselle.

Pykälän 2 momentin mukaan palvelun tuottajien valvonnasta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelun tuottajista annetussa laissa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelun tuottajia valvovat aluehallintovirastot ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira), joilla on käytössään palveluntuottajalaissa säädetyt valvontakeinot. Palveluntuottajalain 23 §:n mukaisesti maakunnan on ilmoitettava asianosaiselle aluehallintovirastolle tietoonsa tulleista puutteellisuuksista tai epäkohdista palvelun tuottajan toiminnassa ja palveluissa. Ehdotetun lain 68 §:n 2 momentissa säädettäisiin puolestaan, että jos valvontaviranomainen saisi valvontatoiminnassaan tiedon epäkohdista tässä laissa tarkoitettujen palvelun tuottajan toiminnassa, sen olisi ilmoitettava asiasta maakunnalle, jonka alueella palvelun tuottaja toimii.

69 § Muutoksenhaku. Maakunnan tekemiin päätöksiin saisi pykälän 1 momentin mukaan hakea muutosta siten kuin maakuntalaissa säädetään. Maakuntalaissa säädetään maakuntavalituksen tekemisestä. Maakuntavalituksen voisi tehdä 15 §:n mukaisesta maakunnan päätöksestä siirtää suoran valinnan palveluihin muitakin palveluja kuin 15 §:n 2 ja 3 momentissa säädettyjä palveluja. Lisäksi maakuntavalituksen voisi tehdä 21 §:n mukaisesta maakunnan päätöksestä koskien palveluja, joissa maakunta ottaa käyttöön asiakasetelin, sekä 24 §:n mukaisesta maakunnan päätöksestä ottaa henkilökohtainen budjetti käyttöön muissakin kuin 24 §:n 1 momentissa säädettyissä palveluissa. Maakuntavalituksen voisi tehdä 30 §:n 2 momentissa tarkoitettua maakunnan poikkeuslupapäätöksestä tai 30 §:n 3 momentissa tarkoitettua poikkeuslupan peruuttamisesta koskien kielellisiä velvoitteita kaksikielisissä kunnissa. Lisäksi maakuntavalituksen voisi tehdä 31 §:n mukaisesta maakunnan päätöksestä, jolla maakunta asettaa suoran valinnan tuottajille muita kuin laissa säädettyjä vaatimuksia. Maakuntavalituksen voisi tehdä 50 §:n mukaisesta maakunnan päätöksestä koskien suoran valinnan palvelun tuottajille maksettavia korvauksista ja korvausten muuttamista sekä 58 §:n 1 momentin mukaisesta maakunnan päätöksestä, jolla maakunta määrittää asiakassetelipalvelun tuottajille maksettavat korvaukset. (Valinnanvapauslain säädännön jatkovalmistelussa selvitetään, mistä päätöksistä olisi mahdollisesti haettava maakunnalta oikaisua hallintolain mukaisesti ennen valituksen tekemistä.)

Pykälän 2 momentin mukaan muuhun kuin 1 momentissa tarkoitettuun hallintopäätökseen saisi hakea muutosta valittamalla siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Hallintovalituksenalaisia hallintopäätöksiä olisivat 16 §:n ja 19 §:n mukainen maakunnan päätös siitä, voiko asiakas vaihtaa sosiaali- ja terveyskeskusta, suunhoidon yksikköä tai maakunnan liikelaitoksen perustason toimipistettä muusta maakunnan harkitsemasta perustellusta syystä. Lisäksi hallintovalituksen voisi tehdä maakunnan liikelaitoksen päätöksestä koskien henkilökohtaisen budjetin myöntämistä (26 §) ja sen tarkistamista (28 §). Hallintovalituksen voisi tehdä suoran valinnan palvelun tuottajan hyväksymistä (34 §) ja hyväksymisen peruuttamista (35 §) koskevasta maakunnan päätöksestä.

Pykälän 3 momentin mukaan hallinto-oikeuden päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

70 § Kansaneläkelaitoksen ohjaus. Pykälässä säädettäisiin, että tässä laissa säädettyissä tehtävissä Kansaneläkelaitos toimii sosiaali- ja terveysministeriön ohjauksessa. Tässä laissa säädettyistä Kansaneläkelaitoksen tehtävistä on säädetty 61 §:ssä, joka koskee korvausten maksatusta.

11 luku Voimaantulo

71 § *Voimaantulo*. Ehdotettava laki tulisi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2019. Ehdotettavalla lailla kumottaisiin terveydenhuoltolain 47 - 48 §, joissa säädetään kiirettömän hoidon hoitopaikan valinnasta julkisessa terveydenhuollossa eli terveyskeskuksen ja erikoissairaanhoidon toimintayksikön valinnasta sekä terveydenhuollon ammattihenkilön valinnasta. Kumottavien säännösten tilalle tulisivat ehdotettavan lain säännökset asiakkaan valinnanvapaudesta. Lisäksi ehdotettavalla lailla kumottaisiin laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä. Palvelusetelin sijasta ehdotettavassa laissa säädettäisiin asiakassetelistä.

72 § *Siirtymäsäännökset*. Pykälässä säädettäisiin lain voimaantuloon liittyvistä siirtymäajoista. Laki tulisi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2019, jolloin sosiaali- ja terveyskeskukset ja suunhoidon yksiköt voisivat aloittaa toimintansa ja maakunta ottaisi käyttöön asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin. Pykälän 1 momentin mukaan maakunnalla olisi kuitenkin mahdollisuus kahden vuoden siirtymäaikaan itse tuottamiensa suoran valinnan palvelujen siirtämiselle sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden tuotantovastuulle. Sosiaali- ja terveyskeskukset ja suunhoidon yksiköt voisivat aloittaa joko aikaisemmin valinnanvapauslain tultua voimaan 1.1.2019. Kaikki 15 §:n 2 ja 3 momentissa säädetyt suoran valinnan palvelut olisi siirrettävä suoran valinnan palvelun tuottajille viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2021 alkaen. Lakiehdotuksen 15 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetut sosiaali- ja terveydenhuollon perustason sekä 15 §:n 3 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut laajennetun perustason suoran valinnan palvelut olisi siirrettävä sosiaali- ja terveyskeskusten tuotantovastuulle viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2021. Vastaavasti 15 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetut suun terveydenhuollon perustason sekä 15 §:n 3 momentin 3 kohdassa tarkoitetut laajennetun perustason suoran valinnan palvelut olisi siirrettävä suunhoidon yksiköiden tuotantovastuulle viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2021. Tarkoituksena on, että maakunnan siirtää suoran valinnan palvelut palvelun tuottajille samanaikaisesti, kuin maakunnan liikelaitoksen yhtiöt aloittavat toimintansa ja henkilöstö siirtyy yhtiöiden palvelukseen, jolloin yhtiöt alkavat tuottaa suoran valinnan palveluja viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2021. Suoran valinnan palvelun tuottajat ryhtyisivät antamaan maksuseleitä heti niiden aloitettua toimintansa valinnanvapauspalveluiden tuottajana.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan olisi otettava suoran valinnan palvelun tuottajaksi ilmoittautuvien ilmoituksia vastaan vähintään kuusi kuukautta ennen kuin palvelujen tuotantovastuu siirretään näille palvelun tuottajille. Maakunnan olisi tehtävä 34 §:ssä tarkoitettu päätös suoran valinnan palvelun tuottajan hyväksymisestä kahden kuukauden kuluessa ilmoituksen saapumisesta.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunnan asukkaat voisivat ilmoittautua sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön asiakkaiksi vähintään kaksi kuukautta ennen kuin maakunta siirtää 15 §:ssä tarkoitetut palvelut suoran valinnan palvelun tuottajien tuotantovastuulle. Ilmoittautuminen tapahtuisi lain 16 §:n mukaisesti 66 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen tai muutoin kirjallisesti maakunnalle, jonka asukas henkilö on. Maakunnan olisi tiedotettava palvelujen siirtämisestä suoran valinnan palvelun tuottajien tuotantovastuulle sekä valittavista sosiaali- ja terveyskeskuksista ja suunhoidon yksiköistä ja valintamenettelystä alueen asukkaille vähintään kaksi kuukautta ennen tuotantovastuun siirtymistä.

Maakunnan liikelaitokset aloittavat toimintansa 1 päivänä tammikuuta 2019, jolloin myös kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaat siirtyvät maakunnan liikelaitosten asiakkaiksi. Vähintään kaksi kuukautta ennen kuin maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla olevat palvelut siirtyvät sen tuotantovastuulle, asiakkailla olisi pykälän 4 momentin mukaan mahdollisuus valita haluamansa maakunnan liikelaitos ja sen perustason toimipiste, josta asiakas saisi maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla olevat sosiaali- ja terveyspalvelut. Jos maakunta ei ole siirtänyt suoran valinnan palveluja sosiaali- ja terveyskeskusten tuotantovastuulle heti 1 päivänä tammikuuta 2019, asiakas saisi siirtymäajan aikana maakunnan liikelaitoksesta myös nämä palvelut siihen saakka, kunnes maakunta siirtää suoran valinnan palvelut suoran valinnan palvelun tuottajien tuotantovastuulle viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2021. Maakunnan liikelaitoksen ja sen perustason toimipisteen valinta tapahtuisi 19 §:n mukaisesti 66 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen tai muutoin kirjallisesti maakunnalle, jonka asukas henkilö on. Maakunnan olisi tiedotettava asukkailleen valintamenettelystä vähintään kaksi kuukautta ennen tuotantovastuun siirtymistä.

Jos maakunnan asukas ei ole valinnut sosiaali - ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä vähintään 14 päivää ennen tuotantovastuun siirtymistä suoran valinnan palvelun tuottajille, maakunnan olisi 5 momentin mukaan osoitettava asukkaalle sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö, joka on parhaiten asukkaan saavutettavissa. Maakunta osoittaisi asiakkaan maakunnan alueella olevan sosiaali - ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön asiakkaaksi. Alaikäisten kohdalla ja muissa erityistilanteissa sosiaali - ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön valinnassa sovellettaisiin 10 ja 11 §:ää. Asiakas tai hänen laillinen edustajansa voisi tämän jälkeen kuitenkin ilman määräaika vaihtaa palvelun tuottajaa.

Jos maakunnan asukas ei ole valinnut maakunnan liikelaitoksen perustason toimipistettä viimeistään 14 päivää ennen tuotantovastuun siirtymistä maakunnan liikelaitokselle, 6 momentin mukaan maakunta osoittaisi asukkaalle maakunnan liikelaitoksen perustason toimipisteen, joka on parhaiten asukkaan saavutettavissa. Alaikäisten kohdalla ja muissa erityistilanteissa maakunnan liikelaitoksen perustason toimipisteen valinnassa sovellettaisiin 10 ja 11 §:ää. Asiakas tai hänen laillinen edustajansa voisi tämän jälkeen kuitenkin ilman määräaika vaihtaa maakunnan liikelaitoksen perustason toimipistettä.

Asiakasseteliä ja henkilökohtaista budjettia koskevia säännöksiä sovellettaisiin kaikissa maakunnissa 1.1.2019 alkaen ilman siirtymäaika.